

*Судьянинг онгида - адолат, тилида - ҳақиқат,  
дилида - поклик бўлиши шарт.*

*Шавкат МИРЗИЁЕВ*

**11/2018**

ISSN 2181-8991

# ОДИЛ СУДЛОВ

Ҳуқуқий, илмий-амалий нашр

**Муассис:**  
**Ўзбекистон Республикаси**  
**Олий суди**

**ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:**

*Козимджан КАМИЛОВ*  
*Баходир ДЕХҚАНОВ*  
*Холмўмин ЁДГОРОВ*  
*Бахтиёр ИСАКОВ*  
*Мирзоулугбек АБДУСАЛОМОВ*  
*Ибрагим АЛИМОВ*  
*Нематжон АКБАРОВ*  
*Шахноза АХАТОВА*  
*Олим ХАЛМИРЗАЕВ*  
*Омонбой ОҚЮЛОВ*  
*Музаффаржон МАМАСИДДИҚОВ*  
*Азиз МИРЗАЕВ*

© Реклама нашри ва тижорий йўл билан босилган матнлар.

Таҳририят фикри муаллиф фикридан ўзгача бўлиши мумкин.

Қўлёзмалар, суратлар тақриз қилинмайди ва қайтарилмайди.

Кўчириб босилганда «Одил судлов» — «Правосудие» нашри кўрсатилиши шарт.

Журнал Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2013 йил 30 декабрдаги 201/3-сонли қарори билан докторлик диссертациялари бўйича илмий мақолалар чоп этилаётган нашрлар рўйхатига киритилган.

2017 йил 29 ноябрда Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлигида 0026-рақам билан рўйхатга олинган. 1996 йилдан чиқа бошлаган.

**Бош муҳаррир**  
*Камол УБАЙДИЛЛОЕВ*

**Масъул котиб**  
*Муталиф СОДИҚОВ*

*Журнал 2015 йилда «Жамият ва мен» республика танловида «Энг яхши ёритилган ҳуқуқий мавзулар» йўналиши бўйича ғолиб деб топилган.*

**ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:**  
100097, Тошкент шаҳри, Чилонзор тумани,  
Чўпонота кўчаси, 6-уй  
Х/р 20210000300101763001  
ХАБ «Трастбанк» Тошкент филиали  
МФО 00850, СТИР 201403038  
**ТЕЛЕФОН:** 278-96-54, 278-91-96,  
278-25-96, **ФАКС:** 273-96-60  
**Email:** Os\_odilsudlov@umail.uz  
**Email:** Os\_odilsudlov@sud.uz

Босишга 2018 йил 16 ноябрда рухсат этилди. Қоғоз бичими 70X108 1/16. 7,5 босма табоқ. Офсет усулида чоп этилди. Журнал таҳририят компютерида терилди ва саҳифаланди. Буюртма — 18-62. Нашр адади 6280 нусха.

**Навбатчи муҳаррир**  
*Муталиф СОДИҚОВ*

**ИНДЕКС:**  
*якка тартибдаги обуначилар*  
*учун — 908;*  
*ташкilotлар учун — 909.*

**Сотувда келишилган нархда**

*«Маънавият» наشريётининг босмахонасида чоп этилди. Босмахона манзили:  
100047, Тошкент шаҳри, Тараққиёт  
2-берк кўчаси, 2-уй*

**ОЛИЙ СУД ПЛЕНУМИ ҚАРОРЛАРИ**

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Далиллар мақбулликига оид жиноят-процессуал қонуни нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги қарори.....3

«Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида»ги қарори.....10

Жиноят ишлари бўйича суд амалиёти.....16

Фуқаролик ишлари бўйича суд амалиёти.....30

Иқтисодий ишлар бўйича суд амалиёти.....41

Маъмурий ишлар бўйича суд амалиёти.....65



## ОЛИЙ СУД ПЛЕНУМИ ҚАРОРЛАРИ

*Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг  
ҚАРОРИ*

### ДАЛИЛЛАР МАҚБУЛЛИГИГА ОИД ЖИНОЯТ-ПРОЦЕССУАЛ ҚОНУНИ НОРМАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

*2018 йил 14 август*

*24-сонли*

*Тошкент шаҳри*

Қонун ҳужжатларига ўзгартиришлар киритилганлиги ва тергов-суд амалиётида масалалар келиб чиққанлиги муносабати билан «Судлар тўғрисида»ги Қонуннинг 17-моддасига асосан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми

#### Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Судларнинг эътибори шахс унинг жиноят содир этишда айбдорлиги қонунда белгиланган тартибда исботлангунга қадар айбсиз ҳисобланиши ҳақидаги Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида мустаҳкамланган айбсизлик презумпциясига риоя этиш зарурлигига қаратилсин.

Шу муносабат билан суриштирув, дастлабки тергов органлари ва суд томонидан ҳар бир жиноят ишини юритишда жиноят-процессуал қонуни нормаларига қатъий амал қилиш шартлиги тўғрисида Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси (бундан буён матнда ЖПК деб юритилади) 11-моддасида белгиланган талабларга, шу жумладан далилларни тўплаш, текшириш ва баҳолашда оғишмай риоя этиш муҳим аҳамият касб этади.

Суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд томонидан қонун нормаларини аниқ бажаришдан ва унга риоя қилишдан ҳар қандай чекиниш, у қандай сабабга қўра юз берганлигидан қатъи назар, шу йўл билан олинган далилларнинг мақбул эмас (яроқсиз) деб топилишига олиб келади.

Мақбул бўлмаган далиллар юридик кучга эга бўлмай, улардан ЖПК 82–84-моддаларида назарда тутилган ҳолатларни исботлаш учун фойдаланиш ҳамда уларни айблов асосига қўйиш мумкин эмас.

2. Суриштирув, тергов органлари ва судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, исбот қилиш жараёнида далилларнинг мақбуллиги тўғрисидаги масалани тўғри ҳал этиш муҳим ўрин тутаяди.

Далиллар мақбуллигининг шартлари қуйидагилардир:

далил тегишли субъект томонидан, яъни далилни олиш билан боғлиқ

бўлган процессуал ҳаракатни ўтказишга ваколатли мансабдор шахс томонидан олинган бўлиши;

фактга оид маълумотлар фақат ЖПК 81-моддасининг иккинчи қисмида қайд этилган манбалардан олинган бўлиши;

далил уни олиш билан боғлиқ процессуал ҳаракатни ўтказишга оид қоидалар ва тартибга риоя этилган ҳолда олинган бўлиши;

далилни олишда тергов ва суд ҳаракати жараёни ва натижаларининг қайд этилишига доир қонуннинг барча талабларига амал қилинган бўлиши шарт.

Судларга тушунтирилсинки, далиллар мақбулликка тааллуқли юқорида санаб ўтилган шартлардан бирортасига амал этилмаслиги далилнинг мақбул эмас деб топилишига асос бўлади.

3. ЖПК 95-1-моддасига кўра, агар фактик маълумотлар қонунга хилоф усуллар орқали ёки жиноят процесси иштирокчиларини қонун билан кафолатланган ҳуқуқларидан маҳрум қилиш ёки бу ҳуқуқларни чеклаш йўли билан ёхуд ЖПК талаблари бузилган, шу жумладан қуйидаги ҳолларда олинган бўлса, мақбул эмас деб топилади:

1) жиноят процесси иштирокчиларига ёки уларнинг яқин қариндошларига нисбатан қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаган ҳолда;

2) уларни сохталаштириш (қалбакилаштириш) йўли билан;

3) гумон қилинувчининг, айбланувчининг ёки судланувчининг ҳимояга бўлган ҳуқуқлари, шунингдек таржимон хизматларидан фойдаланиш ҳуқуқи бузилган ҳолда;

4) жиноят иши бўйича процессуал ҳаракатнинг мазкур жиноят ишини юритишни амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлмаган шахс томонидан бажарилиши натижасида;

5) номаълум манбадан ёхуд жиноят ишини юритиш жараёнида аниқлаш мумкин бўлмаган манбадан;

6) жабрланувчи, гувоҳ, гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг суриштирувдаги, дастлабки терговдаги судда далиллар мажмуи билан ўз тасдиғини топмаган кўрсатувларидан.

4. ЖК 235-моддаси ва 1984 йил 10 декабрдаги «Қийноқларга солишга ва муомалада бўлиш ва жазолашнинг бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни таҳқирловчи турларига қарши Конвенция»нинг 1-моддасига кўра, қийноқлар ҳамда бошқа шафқатсиз, инсонийликка зид ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ва жазо деганда, мансабдор шахс ёки бошқа расмий шахс томонидан ёхуд расмий ёки бошқа шахс далолатчилиги ёки хабардорлиги ёхуд индамасдан берган розилиги билан бошқа шахс томонидан содир этилган ҳаракат тушунилиб, унинг натижасида қасддан шахсга қуйидаги мақсадларда кучли оғрик, жисмоний, руҳий ёки психологик азоб етказилади:

ундан ёки учинчи шахсдан ахборот ёки у содир этган ёхуд содир этилишида у гумон қилинаётган ҳаракат бўйича иқдорлик олиш;

уни ёки учинчи шахсни қўрқитиш ёки у ёки бу ҳаракатни содир этишга мажбурлаш.

Далилларни тўплаш ва мустаҳкамлашда рухсат берилмаган усуллар қўлланилганлиги тўғрисида мурожаат келиб тушган ҳолда суриштирувчи, терговчи, прокурор, суд арз қилувчининг важларини хизмат текшируви ва суд-тиббий ёки бошқа экспертиза тайинлаш йўли билан текшириши шарт.

5. Далилларни сохталаштириш (қалбакилаштириш) деганда, исботлашни амалга ошираётган ёки исботлашда иштирок этиш учун жалб қилинаётган шахслар томонидан ғаразли ёки бошқа паст ниятларда терговга қадар текширув ёки жиноят иши материаллари бўйича ҳужжатларга ёхуд ашёларга била туриб ёлғон маълумотларни киритишда ва бошқача тарзда бузиб кўрсатишда намоён бўлган ҳаракатлар тушунилиши лозим.

6. Гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг ҳимояга бўлган ҳуқуқлари, жумладан қуйидаги ҳолларда бузилган ҳисобланади, агар:

процессуал ҳаракатда қонунга кўра ҳимоячи иштироки шарт бўлиб, далил суриштирув, дастлабки тергов органи ёки суд томонидан унинг иштирокисиз олинган бўлса;

гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчига унинг ҳимояга бўлган ҳуқуқи тушунтирилмаган ёки бу ҳуқуқдан фойдаланиш имконияти амалда таъминланмаган бўлса.

Судлар шуни назарда тутишлари лозимки, гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг ҳимояга бўлган ҳуқуқлари бузилиши масаласига оид батафсил тушунтиришлар Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Гумон қилинувчи ва айбланувчини ҳимоя ҳуқуқи билан таъминлашга оид қонунларни қўллаш бўйича суд амалиёти тўғрисида» 2003 йил 19 декабрдаги 17-сонли қарорида берилган.

7. Жиноят иши бўйича процессуал ҳаракат бунга ҳуқуқи бўлмаган шахс томонидан қуйидаги ҳолларда далил олишда намоён бўлади:

суриштирувчи, терговчи ёки прокурорнинг ёзма топшириғисиз терговга қадар текширув ёки тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи орган томонидан;

ишни белгиланган тартибда ўз юритувига қабул қилмаган ёки тергов (суриштирувчилар) гуруҳига киритилмаган терговчи (суриштирувчи) томонидан;

ЖПК 76-моддасида назарда тутилган асослар бўйича рад этилиши лозим бўлган шахс томонидан.

8. Далил, агар у номаълум манбадан ёхуд жиноят ишини юритиш жараёнида аниқлаш мумкин бўлмаган, жумладан, қонунда назарда тутилмаган манбадан, масалан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда расмийлаштирилмаган тезкор-қидирув тадбири давомида олинган далиллар мақбул эмас деб

хисобланади.

9. Далил у ЖПК талаблари бузилган тарзда, жумладан, қуйидаги ҳолларда олинган бўлса ҳам мақбул эмас деб топилади, агар:

а) тергов ҳаракати қонунда назарда тутилган ҳолларда прокурор ёки суднинг розилиги олинмасдан ўтказилган бўлса (кечиктириб бўлмайдиган ҳоллар бундан мустасно);

б) тергов ҳаракатида ҳолис сифатида иш бўйича манфаатдор шахс, шу жумладан, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимлари ёки уларга жамоатчилик асосида кўмаклашувчи бошқа шахслар иштирок этган бўлса;

в) эксперт хулосаси экспертиза тайинлаш вақтида гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг ҳуқуқлари бузилган ҳолда, шунингдек, эксперт рад этилиши шарт бўлган ҳолда олинган бўлса;

г) гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчининг яқин қариндошлари ЖПК 116-моддаси талабларига ҳилоф равишда ўз розилигисиз гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчига тегишли ҳолатлар юзасидан сўроқ қилинган бўлса;

д) гумон қилинувчи, айбланувчининг суриштирув ва дастлабки тергов даврида гувоҳ сифатида сўроқ қилинганда берган кўрсатувлари суд мажлисида бошқа далиллар билан тасдиқланмаган бўлса;

е) жабрланувчи, гувоҳнинг фараз, тахмин, миш-мишларга асосланган кўрсатувлари, шунингдек, жабрланувчи, гувоҳ ўзининг хабардорлиги манбасини айтиб бера олмаган ёки айтишни хоҳламаган ҳолларда;

ж) сўроқ юритилаётган тилни (алфавитни) билмайдиган ёки етарлича билмайдиган гумон қилинувчи, айбланувчи, жабрланувчи, гувоҳнинг кўрсатувлари таржимон (мутахассис) иштирокисиз олинган бўлса;

з) вояга етмаган гумон қилинувчи, айбланувчи, жабрланувчи, гувоҳ кўрсатувлари қонуний вакилининг (ЖПК 549-моддаси), зарур ҳолларда эса, педагог ёки психологнинг иштирокисиз олинган бўлса (ЖПК 554-моддаси);

и) гувоҳ ёки жабрланувчи тариқасида сўроқ қилиниши мумкин бўлмаган шахсларнинг кўрсатувлари (ЖПК 115-моддаси);

к) далилларни қайд этишнинг процессуал формаси бузилган бўлса:

тергов ҳаракатлари ва суд терговидида иштирок этувчи шахсларга оид маълумотлар йўқлиги;

тергов ҳаракатлари ва суд терговидида иштирок этувчи шахсларга ҳуқуқ ва мажбуриятларининг тушунтирилмаганлиги;

тергов ҳаракатлари бошланган ҳамда тугалланган вақтнинг кўрсатилмаганлиги;

рақамли (электрон) ташувчи жисмлардаги маълумотлар мутахассис иштирокисиз олиб кўйилганлиги ёки кўздан кечирилганлиги;

ЖПК 90–93-моддаларида назарда тутилган бошқа, жумладан ўта оғир жи-

ноятлар бўйича ҳодиса содир бўлган жойни кўздан кечириш тарзидаги, тинтув, кўрсатувларни ҳодиса содир бўлган жойда текшириш, тергов эксперименти тарзидаги процессуал ҳаракатлар видеоёзув воситаларидан фойдаланган ҳолда қайд этилиши шартлиги тўғрисидаги талаблар бажарилмаганлиги;

л) дахлсизлик ҳуқуқи бузилган ҳолда ушлаб турилган, уй қамоғи ёки қамоққа олиш тарзида эҳтиёт чораси қўлланилган ёки жиноий жавобгарликка тортилган шахсдан иқрорлик кўрсатуви олинган бўлса;

м) Ўзбекистон Республикасининг «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»ги Қонунда назарда тутилган талаблар бузилган ҳолда тўпланган бўлса;

н) тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш (тафтиш қилиш) ЖПК 187-1-моддаси талаблари бузилган ҳолда ўтказилган бўлса.

10. Тушунтирилсинки, жиноят тўғрисидаги ариза, хабар билан бирга тақдим этилган ҳужжатлар, предметлар (нарсалар), фотосуратлар, аудио-, видеоёзувлар фақат ушбу материалларни тақдим этган шахслар иш кўзғатилгандан кейин сўроқ қилинган ва тақдим этилган ҳужжатлар, предметлар (нарсалар) ким томонидан, қачон, қаерда, қандай ҳолатларда топилганлиги ёки фотосурат, аудио-, видеоёзувлар амалга оширилганлиги аниқланган ҳолдагина мақбул далил сифатида фойдаланилиши мумкин. Тақдим этилган предметлар (нарсалар)ни мақбул далил деб топишнинг зарур шарти уларни кўздан кечириш тўғрисидаги баённома тузилганидан сўнг чиқариладиган, предметлар (нарсалар)ни ишга ашёвий далил сифатида қўшиш тўғрисидаги қарор (ажрим) ҳисобланади. Зарур ҳолларда ҳужжатлар, предметлар (нарсалар), фотосуратлар, аудио-, видеоёзувларни далилий ашё сифатида ишга қўшиш масаласини ҳал этиш учун тегишли экспертиза тайинланиши мумкин.

11. ЖПК 26-моддасига мувофиқ жиноят ишини биринчи инстанцияда мазмунан кўриб чиқаётган суд далилларни бевосита текшириши: гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи ва гувоҳларни сўроқ қилиши, фақат суд мажлисида текширилган далилларга асосланиб ҳукм чиқариши шарт.

Шундан келиб чиқиб, гувоҳ, жабрланувчининг, агар уларнинг судга келмаганлиги сабаблари аниқланмаган ёки улар судга узрсиз сабабга кўра келмаган бўлса, судда ўқиб эшиттирилган кўрсатувлари мақбул далил сифатида фойдаланилишига йўл қўйилмайди, башарти суд уларнинг судга келишини таъминлаш юзасидан қонунда назарда тутилган чораларни кўрмаган, манфаатдор тараф эса, уларнинг кўрсатувлари ўқиб эшиттирилишига эътироз билдирган бўлса (ЖПК 261, 262-моддалари). Мазкур қоида гувоҳ, жабрланувчини объектив сабабларга кўра (масалан, суд мажлисида сўроқ қилишга тўсқинлик қилувчи оғир касаллик, турар жойини аниқлаш имкони йўқлиги, мамлакат ҳудудидан четга доимий яшаш учун, узоқ ёки номуайян муддатга чиқиб кетганлиги ва х.к.) судга келишини таъминлаш имконияти бўлмаган ҳолларга татбиқ этилмайди.

12. Суриштирув, дастлабки тергов органлари ва судлар шуни назарда тутишлари лозимки, тўплаш пайтида йўл қўйилган қонун бузилиши сабабли мақбул эмас деб топилган айрим далиллардан исбот қилишда тегишли процессуал ҳаракатлар белгиланган талабларга амал қилган ҳолда ўтказилгандан сўнг фойдаланилиши мумкин (масалан, тергов ёки суд ҳаракати ўтказиш баённомаларида айрим маълумотлар ёки бандларнинг йўқлиги, башарти бу камчиликни холислар, ушбу ҳаракатнинг бошқа иштирокчиларини, зарур ҳолларда эса, суриштирувчи ёки терговчини сўроқ қилиш орқали баргараф қилиш имконияти бўлса ва ҳ.к.).

Шу билан бирга, мақбул эмас деб топилган айрим далилларни, уларнинг юридик табиатига кўра, тиклашнинг имконияти йўқ (масалан, қонунга мувофиқ розилиги олинishi шарт бўлган ҳолларда жабрланувчини, гувоҳни унинг розилигини олмасдан такроран сўроқ қилиш, шахсни ёки нарсани таниб олиш учун такроран кўрсатиш ва ҳ.к.) бўлиб, бу исбот қилувчи субъектни муайян ҳолатни тасдиқловчи восита сифатида мазкур далилга таяниш ҳуқуқидан маҳрум этади.

13. Суриштирув, дастлабки тергов органлари ва судлар шуни эътиборга олишлари лозимки, иш бўйича ҳар қандай қарор қабул қилишда, шу жумладан айблов далолатномаси, айблов хулосаси ва ҳукмда мақбул эмас далилларга асосланиш мумкин эмас.

Агар қўшимча далиллар тўплаш имконияти бўлмаса, суд процессуал қонун талабларига риоя этилган ҳолда тўпланган далиллар мажмуига асосланиб иш бўйича қатъий қарор қабул қилиши керак.

14. Қонун бузилиши оқибатида олинган далил суриштирувчи, терговчи, прокурор ва суд томонидан мақбул эмас деб топилиши мумкин.

Далилни мақбул эмас деб топиш тўғрисидаги илтимоснома гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, унинг ҳимоячиси ёки қонуний вакили, шунингдек, жабрланувчи, фуқаровий даъвогар, фуқаровий жавобгар, уларнинг вакиллари томонидан ишни судга қадар юритишнинг ҳар қандай босқичида ва суд мажлисида арз қилиниши мумкин.

Суриштирувчи, терговчининг далилни мақбул эмас деб топиш тўғрисидаги илтимосномани қаноатлантиришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан аризачи мазкур қарор билан таништирилган пайтдан эътиборан икки сутка ичида прокурорга шикоят берилиши мумкин (ЖПК 377-моддаси).

Далилни мақбул эмас деб топиш тўғрисидаги илтимоснома қаноатлантирилишининг рад этилиши бундай илтимосномани такроран, шу жумладан иш суд мажлисида кўрилаётганда арз қилинишига тўсқинлик қилмайди.

Судларга тушунтирилсинки, қонунда қайд этилган далиллар мақбуллиги шартларидан бирортасига риоя этмаслик мазкур далилни мақбул эмас, яъни унинг асосида процессуал қарорлар қабул қилиш учун юридик кучга эга эмас деб топишга асос бўлади (ЖПК 94, 95-моддалари).



15. Шуни назарда тутиш лозимки, қонунда далилларга баҳо бериш жиноят ишини юритишга масъул бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслари ваколатига тегишли бўлганлиги сабабли, жиноят процессининг бошқа иштирокчилари (жамоат айбловчиси, ҳимоячи, жабрланувчи, айбланувчи ва ҳ.к.) фақат мазкур органларнинг далиллар алоқадорлиги, мақбуллиги ва ишончилиги тўғрисидаги қарор (ажрим)лари устидан қонунда белгиланган тартибда шикоят бериш йўли билан эътироз билдиришга ҳақлидирлар.

16. Қонун бузилиши натижасида олинган далилни мақбул эмас деб топишда суриштирувчи, терговчи, прокурор ишни судга қадар юритиш босқичида (ЖПК 46-боби), биринчи инстанция суди эса, суд тергови давомида бундай қарор сабабларини кўрсатган ҳолда, уни далиллар мажмуидан чиқариш тўғрисида қарор (ажрим) чиқариши шарт. Далилнинг мақбулликига оид масала маслаҳат хонасида (алоҳида хонада) келиб чиққан тақдирда, суд далилни мақбул эмас деб топиб, уни далиллар мажмуидан чиқариш тўғрисида асослантирилган қарор қабул қилади ва бу ҳақда ҳукмнинг тавсиф қисмида кўрсатади. Апелляция, кассация, назорат инстанцияси судининг бу ҳақдаги қарори унинг ажрими (қарори) асослантириш қисмида баён этилади.

17. Судларга тушунтирилсинки, ишни мазмунан кўриш пайтида ҳар бир инстанция суди, тарафларнинг илтимосномаси билан чиқарилган далилни мақбул деб топиш тўғрисидаги масалани қайта муҳокама этиши мумкин.

18. Судлар ҳар бир жиноят иши бўйича суриштирув, тергов олиб бориш, шунингдек, суд муҳокамаси даврида жиноят-процессуал қонунининг исбот қилишнинг умумий шартларига оид талабларига риоя қилинганлигини синчиклаб текширишлари ва йўл қўйилган қонун бузилиши ҳоллари юзасидан хусусий ажрим чиқариш орқали муносабат билдиришлари, ишда иштирок этаётган бирон-бир шахснинг ҳаракатларида жиноят аломатлари аниқланган ҳолларда жиноят ишини кўзғатиш тўғрисидаги масалани ҳал қилиш учун тегишли материалларни прокурорга юборишлари шарт.

19. Мазкур қарор қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Далиллар мақбулликига оид жиноят-процессуал қонуни нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 12-сонли қарори ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

**Ўзбекистон Республикаси**

**Олий суди раиси**

**Пленум котиби,**

**Олий суд судьяси**

**К. КАМИЛОВ**

**И. АЛИМОВ**

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг  
ҚАРОРИ

## ФУҚАРОЛИК ИШЛАРИНИ СУД МУҲОКАМАСИГА ТАЙЁРЛАШ ТЎҒРИСИДА

2018 йил 24 август

26-сонли

Тошкент шаҳри

Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлашни тартибга солувчи қонун нормаларининг тўғри ва бир хилда қўлланилишини таъминлаш мақсадида «Судлар тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 17-моддасига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми

### Қ А Р О Р Қ И Л А Д И:

1. Судларнинг эътибори ишларни суд муҳокамасига тайёрлаш барча даъво ва алоҳида тартибдаги ишлар бўйича уларнинг тўғри ва ўз вақтида кўрилиши ҳамда ҳал этилишини таъминлаш мақсадига эга бўлган фуқаролик процессининг мустақил босқичи ҳисобланишига ҳамда мажбурийлигига қаратилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодексига (бундан буён матнда ФПК деб юритилади) мувофиқ судлар ФПКнинг 21-бобида назарда тутилган ишни суд муҳокамасига тайёрлаш бўйича барча зарур ҳаракатлар амалга оширилганидан сўнггина, ишни кўришга киришишга ҳақли.

2. Судья аризани иш юритишга қабул қилиш ва иш қўзғатиш тўғрисида ажрим чиқарганидан сўнггина, ишни суд муҳокамасига тайёрлашга киришиши шарт (ФПКнинг 201-моддаси).

3. ФПКнинг 204-моддасига асосан судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш ҳақида тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахслар амалга ошириши лозим бўлган аниқ процессуал ҳаракатлар ва бу ҳаракатларни амалга ошириш муддатини кўрсатган ҳолда ажрим чиқариши шарт. Шунингдек, ажримда процесснинг ушбу босқичида судья томонидан амалга ошириладиган ҳаракатлар ҳам кўрсатилади.

Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш ҳақидаги ажрим ишнинг кейинги ҳаракатланишига тўсқинлик қилмаслиги боис, унинг устидан шикоят берилмайди.

4. Назарда тутиш лозимки, ФПКнинг 201-моддасида кўрсатилган ишни суд муҳокамасига тайёрлашнинг ҳар бир вазифаси процесс ушбу босқичининг мажбурий белгиси ҳисобланади. Тайёрлаш вазифаларидан бирортаси бажарилмаслиги суд муҳокамасининг асосиз чўзилишига ва суд хатолигига олиб

келиши мумкин.

5. Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш у ёки бу тоифадаги ишлар (меҳнат, оила, уй-жой, ер ва бошқалар)нинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилиши лозим. Жумладан, ходимни ишга тиклаш ҳақидаги ишларни суд муҳокамасига тайёрлашда, ғайриқонуний равишда вазифасидан бўшатишга ёки бошқа ишга ўтказилган ходимга иш ҳақини тўлаш натижа-сида келиб чиққан зарарни қоплаш мақсадида меҳнат шартномасини бекор қилишга ёки бошқа ишга ўтказишга фармойиш берган мансабдор шахсни аниқлаш ва уни учинчи шахс сифатида жавобгар тарафида ишда иштирок этиш учун жалб қилиш лозим.

6. Тарафлар ҳуқуқий муносабатларининг характерини ва ишни кўришда амал қилиниши лозим бўлган қонунни аниқлашда, улар даъво предмети ва асоси, жавобгарнинг ўзига нисбатан қўйилган талабга эътирозлари, ишни тўғри ҳал қилиш учун аҳамиятга эга бўлган бошқа ҳолатлардан келиб чиқиб белгиланишини назарда тутмоқ лозим. Фактик ҳолатлар даъвонинг асоси бўлганлиги сабабли, даъвогар томонидан даъвонинг асоси сифатида аниқ қонун нормаси кўрсатилиши, ишни ҳал қилишда суд қайси қонун (қонун ҳужжати)га амал қилиши лозимлиги ҳақидаги масалани ҳал қилмайди.

7. ФПКнинг 203-моддасига мувофиқ иш учун аҳамиятга эга бўлган ҳолатлар ва уларни исботлаш мажбуриятларини тақсимлаш мақсадида судья тарафлар-ни, коида тариқасида, алоҳида сўроқ қилишга ҳақли.

Даъвогар ёки унинг вакилини арз қилган талабларнинг моҳияти бўйича сўроқ қилишда, талабларини асослантирувчи ҳолатлар ва ушбу ҳолатларни исботловчи далилларни аниқлаш билан биргаликда, даъвогардан талаблар-ни ажратиш ёхуд уларни бирлаштириш ва биргаликда кўриш масаласини ҳал қилиш мақсадида шу ёки бошқа жавобгарларга нисбатан бир-бири билан боғлиқ бошқа талаблари бор-йўқлигини аниқлаш лозим.

Жавобгар ёки унинг вакилини ўзида мавжуд эътирозлари ва бу эътирозлар-ни тасдиқловчи далиллар юзасидан сўроқ қилишда судья унга даъвогарнинг талабларини тан олиш ёхуд асослантирувчи далиллар тақдим қилинган ҳолда қарши талаблар қўйиш ҳуқуқини тушунтиради. Шунингдек, судья жавобгар-га суд мажлисига келмаган тақдирда, унинг томонидан ёзма тушунтиришлар ва далиллар тақдим этилмаганлиги ишни ишдаги мавжуд далиллар бўйича кўришга тўсқинлик қилмаслигини ҳам тушунтиради.

Ҳар томонлама ва объектив суд муҳокамасини таъминлаш мақсадида ўзаро боғлиқ эътирозларга аниқлик киритиш, шунингдек иш бўйича келишув бити-мини тузиш учун тарафлар бир вақтнинг ўзида қақрилиши мумкин.

Тарафларни яраштириш фуқаролик суд ишларини юритишнинг барча босқичларида амалга оширилиши мумкинлигини инобатга олиб, судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида тарафларга келишув битимини тузиш орқали низони ўзаро тўлиқ ёки қисман ҳал этишлари мумкинлиги ва келишув битими тузиш афзалликлари ва оқибатларини тушунтириши лозим.

Судларнинг эътибори қаратилсинки, ишни суд муҳокамасига тайёрлаш жараёнида тарафлар сўроқ қилинганида ФПКнинг 276-моддасига мувофиқ баённома тузилади.

Баённомада сана, сўроқ бошланган ва якунланган вақт, иш иш юритувида бўлган суднинг номи, судья ва судья ёрдамчисининг фамилияси, исми ва отасининг исми, сўроқ қилинаётган тарафга оид маълумотлар, тарафга процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятлари тушунтирилганлиги, у томондан берилган тушунтириш ва арз қилинган талаблар ёхуд эътирозларини асослантирувчи далиллар кўрсатилади.

Тарафларни ушбу босқич жараёнида сўроқ қилиш ФПКнинг 201-моддасида белгиланганидек, ишларни суд муҳокамасига тайёрлаш вазифалари билан қатъий чегараланишини назарда тутиш лозим.

8. Тарафлар ўзларининг талаблари ва эътирозларини қайси далиллар билан тасдиқлаши мумкинлигини, далилларни тақдим қилишда қандай қийинчиликлар мавжудлигини аниқлашда, судья тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахсларга суд далиллар тўплаш ва талаб қилишда уларнинг илтимосномасига кўра кўмаклашишини тушунтиради (ФПКнинг 72-моддаси).

Назарда тутиш лозимки, далилларни талаб қилишда кўмаклашишда судья бир далилнинг бошқа далилларга нисбатан устун эканлиги ҳақидаги фикрни билдиришга ҳақли эмас.

Судларнинг эътибори шунга қаратилсинки, алоҳида тартибда кўриладиган юридик аҳамиятга эга бўлган фактларни белгилаш ҳақидаги ишлар бўйича аризачилар улар томонидан тегишли ҳужжатларни олиш ёки йўқотилган ҳужжатларни тиклаш мумкин бўлмаганлигини тасдиқловчи далилларни келтиришга мажбурдир. Аризачига далилларни тақдим этишга кўмаклашишда суд ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида зарур далилларни ўз ташаббуси билан талаб қилиб олади.

9. Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида судья ишда иштирок этувчи шахсларга ишни вакиллар орқали юритиш ҳуқуқларини (қонун билан тарафларнинг ишда иштирок этиши шартлиги белгиланган ҳоллар бундан мустасно, масалан, фарзандликка олиш, фуқаронинг муомала лаёқатини чеклаш ҳақидаги ишлар бўйича) ҳамда вакилнинг ваколатларини расмийлашти-

риш тартибини тушунтириши шарт. Бундай ваколатлар расмийлаштирилган ҳолларда ФПК 69-моддасининг иккинчи қисмида назарда тутилган вакилнинг ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқи ваколат берувчи томонидан берилган ишончномада махсус кўрсатилган бўлишини инобатга олиб, судья уларнинг ваколат доирасини текшириши лозим.

10. Судья ишда иштирок этувчи шахсларнинг таркиби ҳақидаги масалани ҳал қилишда, ўзининг ташаббуси билан низо характерини ҳисобга олган ҳолда даъво ишлари бўйича – шерик жавобгарлар, учинчи шахсларни, алоҳида тартибдаги ишлар бўйича – манфаатдор шахсларни жалб қилишга ҳақли.

Ишни ўз вақтида кўришни таъминлаш мақсадида судья ишни судгача тайёрлаш босқичида таржимонни ишда иштирок этиш масаласини ҳал қилади.

11. ФПКнинг 50-моддасига мувофиқ прокурорнинг фуқаролик иши муҳокамасидаги иштироки фақатгина қонунда назарда тутилган ҳолларда, шунингдек прокурорнинг аризаси билан қўзғатилган ишлар бўйича шарт.

Прокурорнинг суд процессидаги иштироки суд томонидан зарур деб топилган ҳолларда, бу ҳақда ишни суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисидаги ажримда кўрсатилиши лозим.

12. Прокурор, давлат бошқаруви органлари, ташкилотлар ва айрим фуқаролар қонунда назарда тутилган ҳолларда, бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонун билан қўрикланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш учун судга мурожаат қилганда, улар ишни суд муҳокамасига тайёрлашда ҳам иштирок этади. Судья кўрсатилган шахсларга келишув битими тузиш ҳуқуқи ҳамда суд харажатларини қоплаш мажбуриятидан ташқари, уларнинг процессуал ҳуқуқлари ва мажбуриятлари чегарасини тушунтириши шарт.

13. Ишни суд муҳокамасига тайёрлашда низонинг предметиға нисбатан мустақил талаблар билан арз қилувчи учинчи шахсларни ишга жалб қилиш ёки киришиш ҳақида судья тегишли ажрим чиқаради. ФПКнинг 48-моддасига мувофиқ ушбу шахслар даъвогарнинг барча ҳуқуқларидан фойдаланиши ва унинг барча мажбуриятларини ўз зиммасига олишини инобатга олиб судья, ФПКнинг 203-моддаси қоидаларига мувофиқ ишни суд муҳокамасига тайёрлашда уларни сўроқ қилади.

14. Назарда тутиш лозимки, ҳуқуқ тўғрисидаги низога тегишли бўлган барча шахслар томонидан даъво тақдим этилмаганда, судья бундай шахсларни, диспозитив принципларига асосан талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлган шахс ушбу ҳуқуқидан ўз ихтиёрига кўра фойдаланиши мумкинлигидан келиб чиқиб, уларнинг розилигисиз қўшимча даъвогар сифатида ишга жалб қилишга ҳақли эмас. Судья уларни фақат судда мавжуд бўлган иш ҳақида хабардор қилиши шарт.

Ишни суд муҳокамасига тайёрлашда даъво бўйича жавоб бериши лозим бўлмаган шахсга нисбатан даъво тақдим этилганлигини аниқласа, судья даъвогарнинг розилиги билан ишга дахлдор бўлмаган жавобгарни алмаштириш масаласини ҳал қилади.

Даъвогар жавобгарнинг бошқа шахс билан алмаштирилишига рози бўлмаган ҳолда бу шахс шерик жавобгар сифатида жалб этилиши мумкин.

15. Арз қилинган талабнинг моҳияти, иш ҳолати ва тақдим қилинган далиллардан келиб чиқиб, эксперт хулосаси зарур бўлган барча ҳолларда, шунингдек экспертиза тайинлаш қонунда назарда тутилган бўлса, судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида экспертиза тайинлаши мумкин (жумладан, фуқарони руҳий касаллиги ёхуд ақли заифлиги туфайли муомалага лаёқатсиз деб топиш ёки соғайган ҳолда уни муомалага лаёқатли деб топиш ҳақидаги ишлар бўйича).

Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида суд томонидан қонунда назарда тутилган ҳолларда экспертиза тайинланганлиги, мазкур ишни суд муҳокамасига тайинлашга ва бошқа процессуал ҳаракатларни амалга оширишга монелик қилмаслигига судларнинг эътибори қаратилсин.

Болаларга оид (вояга етмаган болаларни яшаш жойини ва улар билан мулоқот қилиш тартибини белгилаш ҳақидаги) низоларнинг ўзига хослигидан келиб чиқиб, судья ушбу тоифадаги ишларни судда кўришга тайёрлаш босқичида васийлик ва ҳомийлик органларига тарафларнинг яшаш манзили бўйича яшаш шароитларини ўрганиш ва натижаси бўйича хулоса тақдим қилишни юклаши мумкин.

16. Кечиктириб бўлмайдиган ҳолларда, судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида ёзма ёки ашёвий далилларни жойида кўздан кечиришни амалга ошириши мумкин. Жойида кўздан кечириш ФПКнинг 239-моддасида белгиланган қоидаларга мувофиқ ўтказилади.

Шуни назарда тутиш лозимки, ёзма ёки ашёвий далилларни кўздан кечириш, алоҳида процессуал ҳаракатларни ифодалаши сабабли, уни ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида амалга оширишда ФПКнинг 276-моддасига мувофиқ баённома тузилиши керак.

17. Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичида маслаҳатлар, тушунтиришлар олиш ҳамда ёзма ва ашёвий далилларни кўздан кечиришда бевосита техник ёрдам кўрсатиш, видеоёзувларни кўриш, экспертиза тайинлаш, далилларни таъминлаш чораларини кўриш зарур бўлган ҳолларда, судья томонидан ишга мутахассисни жалб қилиш масаласи ҳам ҳал этилиши мумкин.

18. Зарурат бўлганда судья ишни суд муҳокамасига тайёрлашда бир тур-

даги ишларни бирлаштириш (ФПКнинг 197-моддаси) ёки бир нечта талабни алоҳида иш юритишга ажратиш (ФПКнинг 198-моддаси) масаласини ҳам ҳал этиши мумкин.

Фақатгина талабларнинг хусусияти бўйича уларнинг ўзаро боғлиқлиги ва умумий далилларнинг мавжудлиги битта иш юритишда арз қилинган талаблар бўйича ишни тезроқ ва тўғри ҳал этиш имконияти мавжуд бўлган ҳолларда бир нечта талабларни битта иш юритишга бирлаштириш мумкин.

19. Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш тартибида суд мажлисини видео-конференцалоқа режимда ўтказиш масаласини ҳал қилишда, судья ишда иштирок этувчи шахсларга бундай режимда суд мажлисида иштирок этиш, қонунга кўра, бевосита иштирокида ва оғзаки тарзда ўтказилган суд муҳокамасида иштирок этганликка тенглаштирилиши ҳақида тушунтириши лозим.

Сайёр суд мажлисларининг самараси ва тарбиявийлигини ошириш мақсадида, ишни сайёр суд мажлисида кўриш масаласи ҳам ишни суд муҳокамасига тайёрлаш жараёнида ҳал қилиниши лозим.

20. ФПКнинг 205-моддасига мувофиқ судья иш етарли даражада тайёрланган деб топгач, уни суд муҳокамасига тайинлаш тўғрисида ажрим чиқаради. Ишни суд муҳокамасига тайёрлаш ҳақидаги ажримда суд томонидан кўрсатилган барча ҳаракатлар бажарилган тақдирдагина иш суд муҳокамасига тайёрланган деб ҳисобланиши лозим.

21. Судларнинг эътибори судья ёрдамчисининг ФПКнинг 206-моддасида назарда тутилган, шунингдек судьянинг топшириғига биноан ишни суд муҳокамасига тайёрлаш босқичидаги бошқа ҳаракатларни ўз вақтида ва сифатли амалга ошириш борасидаги масъулиятини ошириш лозимлигига қаратилсин.

22. Мазкур қарор қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1999 йил 24 сентябрдаги «Фуқаролик ишларини судда кўришга тайёрлаш ва уларни кўриш муддатлари тўғрисида»ги 18-сонли қарори ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

**Ўзбекистон Республикаси**

**Олий суди раиси**

**К. КАМИЛОВ**

**Пленум котиби,  
Олий суд судьяси**

**И. АЛИМОВ**

## ЖИНОЯТНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ МАСАЛАЛАРИ

*1. Шахснинг ҳаракатида гарчи, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига жиноят сифатида назарда тутилган қилмишнинг аломатлари мавжуд бўлса-да, ўзининг кам аҳамиятлилиги туфайли ижтимоий хавфли бўлмаган қилмиш жиноят деб топилмаслигига ва унинг айбсиз деб топилишига асос бўлади.*

Жиноят ишлари бўйича Навоий шаҳар судининг 2017 йил 22 февралдаги ҳукмига кўра, В. Жиноят кодексининг 228-моддаси 2-қисми «б» банди, 228-моддаси 3-қисми билан айбли деб топилиб, 2012 йил 5 декабрдаги амнистия актининг 2-бандига асосан жазодан озод қилинган.

Жиноят ишлари бўйича Навоий вилоят суди апелляция инстанциясининг 2017 йил 23 мартдаги ажрими билан ҳукм ўзгаришсиз қолдирилган.

Суд ҳукмига кўра, В. «Навоийпахтасаноат» ҳудудий акциядорлик бирлашмасида ишлаб келган даврда бирлашма раисининг 2012 йил 18 октябрдаги 73х/с-сонли буйруғига асосан хизмат сафарига юборилган.

В. хизмат сафари давомида Тошкент шаҳридаги «SAYONAT-SARI» меҳмонхонасида яшамаган бўлса-да, дастлабки тергов даврида шахсини аниқлаш имкони бўлмаган номаълум шахс билан бир гуруҳ бўлиб, 2012 йил 19 октябрдан 21 октябрга қадар шу меҳмонхонанинг 201-хонасида яшагани тўғрисидаги 2012 йил 19 октябрь санаси қўйилган 007970-сонли қвитанцияни сохталаштирган. Сўнгра мазкур сохта қвитанцияни «Навоийпахтасаноат» ҳудудий акциядорлик бирлашмаси ҳисобхонасига хизмат сафари гувоҳномаси билан бирга тақдим этиб, 70.000 сўм миқдорида хизмат сафари пулларини олган.

Жиноят кодексининг 36-моддасида, гарчи Жиноят кодексига жиноят сифатида назарда тутилган қилмишнинг аломатлари мавжуд бўлса-да, ўзининг кам аҳамиятлилиги туфайли ижтимоий хавфли бўлмаган ҳаракат ёки ҳаракатсизлик жиноят деб топилмаслиги белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2014 йил 23 майдаги «Суд ҳукми тўғрисида»ги 7-сонли қарорининг 9-бандида берилган тушунтиришларга кўра, жиноий ҳодиса юз бермаганлиги сабабли оқлов ҳукми (Жиноят процессуал кодексининг 83-моддаси 1-банди), агарда судланувчи содир этганликда айбланаётган қилмиш судланувчи томонидан содир этилмаган бўлса, ёхуд назарда тутилган оқибат зиён етказилган шахс томонидан ёки кимнинг хоҳиш-истаги ва ихтиёридан бўлишидан қатъи назар, масалан, табиатнинг таъсир кучи натижа-сида содир этилса чиқарилади. Жиноят сифатида назарда тутилган қилмишнинг аломатлари мавжуд бўлса-да, ўзининг кам аҳамиятлилиги туфайли ижтимоий



хавфли бўлмаса (Жиноят кодексининг 36-моддаси), қилмишда жиноят таркиби бўлмаганлиги сабабли (Жиноят процессуал кодексининг 83-моддаси 2-банди) оқлов ҳукми чиқарилади.

Бирок, суд ушбу ишни кўришда қайд этилган қонун ва Пленум қарори тушунтиришларига амал қилмаган.

Суд иш ҳолатларини тўғри аниқлаган. Бирок, В.нинг ҳаракатларини баҳолашда у 2 кун давомида Тошкент шаҳрида хизмат сафарига бўлиб, шу кунлар учун қалбаки қвитанция асосида олган 70.000 сўм энг кам ойлик иш ҳақининг бир бараварини ҳам ташкил этмаганлиги учун кам аҳамиятли бўлиб, ижтимоий хавфли ҳисобланмаслигини инобатга олмаган ва В.ни 2012 йил 5 декабрдаги амнистия актининг 2-бандига асосан жазодан озод қилиш билан чегараланиб, хатога йўл қўйган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 29 мартдаги ажрими билан В.га нисбатан чиқарилган суд қарорлари бекор қилиниб, кўзгатиш ва тергов ҳаракатлари ҳамда суд муҳокамаси ўтказилган иш бўйича жинойий ҳодиса юз бермагани сабабли жиноят иши Жиноят процессуал кодексининг 83-моддаси 1-бандига асосан тугатилди.

5-348-18-сонли ажрим

\* \* \*

### ***2. Айбдорнинг битта жиноятдан иборат ҳаракатлари асосиз равишда Жиноят кодексининг иккита моддаси билан квалификация қилинганлиги суд қарорларининг ўзгартирилишига асос бўлади.***

Жиноят ишлари бўйича Тошкент вилоят суди кассация инстанциясининг 2018 йил 18 июлдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган, жиноят ишлари бўйича Юқоричирчиқ туман судининг 2017 йил 14 июндаги ҳукмига кўра, Х. Жиноят кодексининг 276-моддаси 2-қисми «а» банди ва 25, 273-моддаси 5-қисми билан Жиноят кодексининг 59-моддаси тартибида 10 йил 6 ой озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Мазкур ҳукм билан Б. ҳам судланган.

Суднинг ҳукмига кўра, 2016 йил 23 декабрь куни Х.нинг хонадони ҳолислар иштирокида кўздан кечирилганида, хонадонда келгусида ўтказиш мақсадида сақлаб келинаётган 26 дона гугурт қутиларида 78,9 грамм «марихуана», шунингдек 18,3 грамм, 0,6 грамм, 7,1 грамм «марихуана» гиёҳвандлик воситалари, 47,7 грамм ёғда ковурилган «марихуана» гиёҳвандлик воситаси ҳамда 0,22 грамм «гашиш» гиёҳвандлик воситасини ўтказиш мақсадини кўзламай, қонунга хилоф равишда сақлаб келаётганлиги аниқланиб, ушбу гиёҳвандлик воситалари ашёвий далил тариқасида олинган.

Жиноят кодексининг 8-моддаси 2-қисми ҳамда Олий суд Пленумининг 2008

йил 15 майдаги «Бир неча жиноят содир этилганда қилмишни квалификация қилишга доир масалалар тўғрисида»ги 13-сонли қарори 8-бандида қилмиш Жиноят кодексининг бир неча моддаларида кўрсатилган объектга нисбатан содир этилганда (умумий ва махсус норма рақобати) жиноятлар мажмуи мавжуд бўлмаслиги ва у махсус норма бўйича квалификация қилиниши лозимлиги, 10-бандида, бир неча жиноят содир этилганда, агар жиноятлардан бири бошқасини содир этиш воситаси ёки усули бўлиб, ҳар иккала жиноят белгилари Жиноят кодексининг тегишли моддаси диспозициясида кўрсатилган бўлса, қилмиш Жиноят кодексининг фақат оғирроқ жиноят учун жавобгарлик белгиловчи битта моддаси билан квалификация қилиниши кераклиги, бунда қилмишни енгилроқ жиноят учун жавобгарликни назарда тутувчи модда билан қўшимча квалификация қилиш талаб этилмаслиги тўғрисида тушунтиришлар берилган.

Бирок, ушбу иш бўйича қайд этилган қонун ва Пленум қарори талабларига амал қилинмаган.

Хусусан, жиноят иши бўйича аниқланган ҳолатларга кўра, Х.нинг уйида икки турдаги «марихуана» ва «гашиш» гиёҳвандлик воситаси топилган. Айтилган пайтда, суд ашёвий далил деб топилган кўп миқдордаги гиёҳвандлик воситаларини турига қараб, алоҳида моддалар билан квалификация қилиб, хатога йўл қўйган.

Суд иш тафсилотларини тўғри аниқлаб, Х.нинг ушбу ҳолат юзасидан айби исботланганлиги ҳақида асосли хулосага келган бўлса-да, унинг ҳаракатларини квалификация қилишда хатога йўл қўйган.

Хусусан, биринчи инстанция суди Х.ни икки турдаги гиёҳвандлик воситаларини ўтказиш мақсадини кўзлаб қонунга хилоф равишда сақлаб келиб, кўп миқдордаги – жами вазни 157,3 грамм «марихуана» ва 0,22 грамм «гашиш» гиёҳвандлик воситасини сотишга суиқасд қилганликда Жиноят кодексининг 25, 273-моддаси 5-қисми билан айбли деб топган бир вазиятда унинг айнан ушбу гиёҳвандлик воситаларини қонунга хилоф равишда ўтказиш мақсадида сақлаб келганликда ифодаланган ҳаракатларини Жиноят кодексининг 276-моддаси 2-қисми «а» банди билан ортиқча квалификация қилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳам иш бўйича йўл қўйилган камчиликларни баргараф этиш чораларини кўрмаган ва суд ҳукмини ўзгартиришсиз қолдириш ҳақида барвақт хулосага келган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 3 майдаги ажрими билан иш бўйича чиқарилган суд қарорларининг Х.га оид қисми ўзгартирилиб, унинг айбидан Жиноят кодексининг 276-моддаси 2-қисми «а» банди чиқарилди ва Жиноят кодексининг 57-моддаси қўлланган ҳолда тайинланган жазо муддати камайтирилди.

5-617-18-сонли ажрим

\* \* \*

**3. Жиноятнинг субъектив томони нотўғри аниқланганлиги учун шахснинг ҳаракатлари қасддан одам ўлдириши жиноятидан қасддан баданга оғир шикаст етказиши жиноятига қайта квалификация қилинади.**

Жиноят ишлари бўйича Наманган вилоят судининг 2015 йил 3 июндаги ҳукмига кўра, Н. Жиноят кодексининг 97-моддаси 1-қисми билан ушбу кодекснинг 57-моддаси қўлланилиб, 7 йил озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Жиноят ишлари бўйича Наманган вилоят суди кассация инстанциясининг 2018 йил 27 февралдаги ажрими билан ҳукм ўзгаришсиз қолдирилган.

Суд ҳукмига кўра, Н. 2014 йил 15 декабрь куни соат 17:00 ларда уйда ўтирганида, қайнукаси М. маст ҳолда келиб, турмуш ўртоғи З. билан жанжаллашиб, уни ҳам ҳақорат қилган. Уни тартибга чақириш мақсадида олдига чиқиб, жанжални тўхтатишини, уйдан кетишини айтганига қарамасдан, М. яна ҳақорат қилиб, жанжални тўхтатмаганидан жаҳли чиқиб, «ҳозир кўрасан» деб ошхонадан ошхона пичоғини олган. Шунда М.нинг ўғли А. унинг орқасидан ошхонага кириб тинчлантиришга ҳаракат қилаётганида, М. йўлини тўсган акаси И.ни туртиб йиқитган ва ошхонага кириб, ўғли А.ни ҳам суриб ташлаб, Н. билан ёқаллашиб, кўкрак соҳасига ва бошига уриб, енгил шикаст етказган. Шунда тиззасига чўккалаб қолган Н. қўлидаги пичоқ билан М.ни урганида А. ва И. уларни ажратиб олишган. Шунда М. кўрсатилган биринчи ёрдамга қарамасдан олган тан жароҳатлари натижасида ҳодиса жойида вафот этган.

Суд иш тафсилотларини тўғри аниқлаган ва Н.нинг айби исботлангани ҳақида асосли тўхтамга келган бўлса-да, унинг ҳаракатини квалификация қилишда хатога йўл қўйган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори 2-бандида қасддан одам ўлдириш жинояти ҳам тўғри, ҳам эгри қасд билан содир этилиши мумкинлиги, қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш қасди билан ҳаракат қилиши, қилмишининг ижтимоий хавfli оқибатларига кўзи етиши, ўлим юз беришини исташи — тўғри қасд эканлиги ёки бунга онгли равишда йўл қўйиши эгри қасд эканлиги, 4-бандида қасддан одам ўлдириш жиноятини жабрланувчининг ўлимига сабаб бўлган қасддан баданга оғир шикаст етказиш жиноятидан фарқлаш учун айбдорнинг қасди нимага қаратилганлигини, унинг ўз ҳаракатлари оқибати, яъни жабрланувчининг ўлимига нисбатан субъектив муносабатини инобатга олиш даркорлиги, қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор шахсни ҳаётдан маҳрум қилиш ниятида ҳаракат қилиши, баданга оғир шикаст етказиш шахснинг ўлимига сабаб бўлган ҳолларда эса, ўлимга нисбатан унинг айби эҳтиётсизлик шаклида ифодаланиши, айбдорнинг қасди нимага қаратилганлиги тўғрисидаги масалани ҳал этишда қилмишнинг барча ҳолатлари

мажмуидан келиб чиқилиши, хусусан, жиноятни содир этиш усули ва қуроли, тан жароҳатлари сони, хусусияти ва ўрни (масалан, одам ҳаёти учун муҳим аъзоларнинг жароҳатланганлиги), жиний ҳаракатлар тўхташи сабаблари, шунингдек айбдор ва жабрланувчининг жиноят содир этилгунга қадар бўлган феъл-атвори, ўзаро муносабатлари, айбдорнинг жиноят содир этилгандан кейинги ҳаракатлари хусусияти эътиборга олинishi лозимлиги ҳақида тушунтиришлар берилган.

Бироқ, ушбу иш бўйича қайд этилган Пленум қарори тушунтиришларига амал қилинмаган.

Судланган Н. дастлабки тергов ва судда қайниси М. уйига маст ҳолда келиб, турмуш ўртоғи З. билан жанжаллашиб, бошқа хонада телевизор кўриб турганида уни ҳам ҳақорат қилиб чақиргани, унга жанжални тўхтатишини, уйдан кетишини айтиб ошхонага кириб кетгани, у ҳам орқасидан кирмоқчи бўлганида, уни тинчлантирмоқчи бўлиб йўлини тўсган акаси И.ни ҳам туртиб йиқитиб, ошхонага кириб келиб, уни урмоқчи бўлгани, унга қаршилиқ қилмоқчи бўлган ўғли А.ни ҳам суриб ташлаб, уни кўкрак соҳасига туртиб, бошига уриб жароҳат етказганида чўккалаб қолгани, унинг ҳақоратларидан ва бошига урганидан жахли чиқиб, қўлига қаердан пичоқ олганини ҳам билмай қолгани ва чўккалаган ҳолда М.нинг оёғига пичоқ билан ургани, қўлидаги қонни кўриб, ичкари хонага кириб кетиб, тез ёрдам чақиришни айтгани, уни ўлдириш нияти бўлмагани, пичоқ урса, М. оғриқдан ўзига келади деб ўйлагани, оёққа пичоқ урса, ўлиб қолиши мумкинлигини ўйламагани ҳақида кўрсатув берган.

Жабрланувчи А. дастлабки тергов ва судда, 2014 йил 15 декабрь куни отаси М. билан аммаси З.нинг уйига боргани, отаси М. аммаси З.ни ҳақоратлагани ва бошқа хонада телевизор кўриб ўтирган поччаси Н.ни ҳам ҳақоратлаб чақиргани, Н. чиқиб келиб отаси М.га тинчланишини, уйига кетишини айтганига қарамасдан отаси Н.ни ҳақорат қилишда давом этгани, Н. ошхонага кириб кетгани, отаси М. ҳам унинг ордидан ошхонага киргани, Н.ни қўлида пичоқни кўриб, отасига унга яқинлашмаслигини, қўлида пичоғи борлигини айтганида, отаси Н.ни урганидан у чўккалаб қолгани, отасига ўзининг кучи етмасдан амакиси И. билан ажратиб олишгани ҳақида кўрсатув берган.

Жабрланувчи И. ва гувоҳ З. судда жабрланувчи А.нинг кўрсатувиغا ўхшаш мазмунда кўрсатувлар беришган.

Судга оид тиббиёт-экспертизаси М.нинг ўлими иккала сон ва чап болдир соҳаларига санчиб кесилган жароҳат етказилиши, ўнг сон артерияси ва венаси тўлиқ шикастланиши оқибатида ўткир ташқи қон кетиши натижасида келиб чиққанлиги, бу жароҳатлар оғир шикастлар тоифасига кириши ҳақида хулоса берган.

Аниқланган ҳолатларга кўра, Н. билан жанжални айнан марҳум М. бошлаган бўлиб, ҳақоратлаб, Н. билан ёқаллашиб, кўкрак соҳасига ва бошига уриб, енгил шикаст етказган. Шунда Н. чўккалаб қолган ҳолда унга ҳужум қилаётган М.га

нисбатан кучи етмаслигини англаб, пичоқ билан М.нинг оёғига уриб шикаст етказган. Сўнгра М.нинг ахволини кўриб, Н. унинг акаси ва ўғлига тез ёрдам чақиришни буюриб, жабрланувчининг ҳаётини сақлаб қолишга ҳаракат қилган.

Бироқ, биринчи ва кассация инстанцияси судлари жанжалнинг келиб чиқиш сабабларини, мархум М.нинг фаол ҳаракатлари натижасида Н.га енгил шикаст етказилганлиги, жиноий ҳаракатлар тўхташи сабаблари каби ҳолатларни инобатга олмай, Н. одам ўлдириш қасди билан ҳаракатланган деб баҳолаб, нотўғри ҳулосага келган.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 3 майдаги ажрими билан Н.га нисбатан чиқарилган жиноят ишлари бўйича Наманган вилоят судининг 2015 йил 3 июндаги ҳукми ҳамда шу суд кассация инстанциясининг 2018 йил 27 февралдаги ажрими ўзгартирилиб, Н.нинг ҳаракати Жиноят кодексининг 97-моддаси 1-қисмидан шу кодекснинг 104-моддаси 3-қисми «д» бандига қайта квалификация қилинди ва Жиноят кодексининг 57-моддаси қўлланиб, 5 йил озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланди, тайинланган жазонинг ўталмай қолган муддати 2016 йил 12 октябрдаги амнистия актига асосан учдан бирига қисқартирилди.

5-657-18- сонли ажрим

\* \* \*

***4. Шахснинг ҳаракатлари жиноий уюшма таркибида содир этилган жиноят деб нотўғри квалификация қилинганлиги суд қарорларининг ўзгартирилишига сабаб бўлади.***

Жиноят ишлари бўйича Юнусобод туман судининг 2013 йил 3 июлдаги ҳукмига кўра, И. Жиноят кодексининг 164-моддаси 4-қисми «в» банди билан — 15 йил, 242-моддаси 1-қисми билан — 15 йил, Жиноят кодексининг 59-моддаси тартибида узил-кесил — 15 йил 6 ой, Жиноят кодексининг 59-моддаси 8-қисми тартибида 16 йил муддатга озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Жиноят ишлари бўйича Тошкент шаҳар суди кассация инстанциясининг 2017 йил 23 февралдаги ажрими билан суд ҳукми ўзгаришсиз колдирилган.

Суднинг ҳукмига кўра, И. жиноий шериги М. томонидан тузилган жиноий уюшманинг уюшган гуруҳ аъзолари билан 2011 йил 14 октябрь куни босқинчилик жиноятини содир этиш учун аввалдан тайёрлаб қўйган қора рангли ниқоблар, резина қўлқоплар ва дубинка билан қуролланган ҳолда, Тошкент шаҳар, Олмазор тумани, Раҳимов 2-берк кўчаси, 6-уйга кириш дарвозаси устидан ҳовлига ошиб тушиб, уй эгаси А.га ҳужум қилишиб, юз қисмига уриб, оёқ-қўлларини боғламоқчи бўлганларида, А. фаол қаршилик кўрсатиб, баланд овозда бақирганлиги сабабли улар жиноий мақсадларига эриша олмасдан воқеа жойидан яширинган.

И. жиноий ҳаракатларини давом эттириб, 2012 йил 22 февралга ўтар кечаси жи-

ной шериклари билан босқинчилик жиноятини содир этиш учун аввалдан тай-ёрлаб қўйган қора рангли ниқоблар, скочлар ва тўппончага ўхшаш нарсалар билан қуролланган ҳолда, Тошкент шаҳар, Юнусобод тумани, Оқтепа берк кўчаси, 7 «А»-уй ҳовлисига дарвозадан ошиб кириб, ётоқхонада ухлаб ётган уй эгаси Ш. ва унинг турмуш ўртоғи Ф.га ҳужум қилиб, зўрлик ишлатиб, уларнинг оёқ-қўллари ва оғзиларини скоч билан боғлаб, 1.300 АҚШ доллари ва 3.940.000 сўм миқдорида моддий бойликларини босқинчилик йўли билан талон-торож қилганликда айбланган.

Жиноят кодексининг 29-моддаси бешинчи қисми мазмунига кўра, икки ёки ундан ортиқ уюшган гуруҳнинг жиноий фаолият билан шуғулланиш учун олдиндан бирлашиши жиноий уюшма деб топилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2014 йил 23 майдаги «Суд ҳукми тўғрисида»ги қарори 16-бандида айблов ҳукми тахминларга асосланган бўлиши мумкин эмаслиги ва фақат судланувчининг жиноят содир этишда айбли эканлиги суд муҳокамаси давомида исбот қилинган тақдирдагина чиқарилиши ҳақида тушунтириш берилган.

Ушбу ишни кўришда иш бўйича қайд этилган қонун ва Пленум қароридаги тушунтиришларга амал қилинмаган.

Қонун мазмунига кўра, жиноий уюшма аъзолари ўртасида қоида тариқасида жиноий мақсадга эришиш учун вазифалар тақсимланади, жиноий уюшма ўзида жиноий гуруҳларни ўзининг таркибий бўғини сифатида бирлаштиради, раҳбар билан биргаликда икки ёки ундан ортиқ шахсдан иборат муайян йўналишда фаолият юритадиган гуруҳ тушунилади.

Жиноят кодексининг 242-моддаси 1-қисмида назарда тутилган жиноий жавобгарлик жиноятлар содир этишда жиноий уюшмани ташкил этиш, шундай уюшма ёки унинг таркибига қирадиган тузилмаларга раҳбарлик қилиш ва жиноий уюшма мавжуд бўлиши ва иш олиб боришини таъминлашга қаратилган фаолиятни амалга оширишда намоён бўлади.

Суд қарорларидан кўринишича, И. жиноий уюшманинг таркибидаги уюшган гуруҳ таркибида шериклари билан иккита ҳолатда босқинчилик жиноятини содир этган.

Бирок, жиноят иши бўйича тўпланган ҳужжатларда И. уюшган гуруҳ аъзоси сифатида жиноий уюшмага ҳам аъзо бўлганлиги, шунингдек бу иш бўйича яна бошқа уюшган гуруҳлар мавжудлиги, уларнинг аъзолари ҳамда ушбу уюшган гуруҳлар биргаликдаги жиноий фаолият олиб бориш учун жиноий уюшмага бирлашганлигини, И.ни жиноий уюшма ташкил этганлиги ёки унга раҳбарлик қилганлиги, шунингдек уларнинг мавжуд бўлиши ва ишлаб туришини таъминлашга қаратилган фаолиятини тасдиқловчи далиллар мавжуд эмас, судда ҳам бундай далиллар аниқланмаган.

Бундан ташқари бир қисми алоҳида юритувга ажратилиб, алоҳида суд ҳукми билан судланган бошқа шахсларнинг кўрсатувларида ҳеч бири жиноий уюшма

ташқил этилганлигига далолат берувчи ҳолатлар ёки кимдир жиноий уюшмага умумий раҳбарлик қилганлиги ёхуд алоҳида-алоҳида уюшган гуруҳлар тузилганлиги ва бирлаштирилганлиги ҳақида ҳолатлар кўрсатилмаган.

Бундай ҳолатда И. жиноий уюшма таркибида жиноятларни содир этганлиги ҳолати тахминларга асосланган бўлиб, уюшган гуруҳ таркибида иккита ҳолатда босқинчилик жиноятларни содир этишдан иборат бўлган ҳаракатлари Жиноят кодексининг 164-моддаси 4-қисми «в» банди билан тўлиқ қамраб олинади.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 18 майдаги ажрими билан суд қарорларининг И.ни Жиноят кодексининг 242-моддаси 1-қисми билан айбли деб топиш ва жазо таъинлаш қисми бекор қилиниб, ишнинг шу қисми тугатилди.

5-782-18- сонли ажрим

\* \* \*

***5. Айбдорнинг қасддан одам ўлдиришга қаратилган ҳаракатлари безорилик тўғриси билан содир этилган деб нотўғри квалификация қилинганлиги суд қарорларининг ўзгаришига сабаб бўлади.***

Жиноят ишлари бўйича Сурхондарё вилоят судининг 2015 йил 1 апрелдаги ҳукмига кўра, Т. Жиноят кодексининг 25, 97-моддаси 2-қисми «л» банди билан ушбу Кодекснинг 57-моддаси қўлланилиб — 11 йил, 277-моддаси 3-қисми «г» банди билан — 3 йил, Жиноят кодексининг 59-моддаси тартибида узил-кесил 12 йил озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Жиноят ишлари бўйича Сурхондарё вилоят суди апелляция инстанциясининг 2015 йил 5 майдаги ажрими билан ҳукм ўзгаришсиз қолдирилган.

Суднинг ҳукмига кўра, Т. 2014 йил 18 ноябрь куни соат 20 ларда «Файз» тўйхонасига бориб, спиртли ичимликларни истеъмол қилгани ҳолда, жамиятда юриш-туриш коидаларини қасддан менсимасдан, тўй маросимида иштирок этаётган маҳалладоши Қ.ни ҳеч бир сабабсиз юз қисмига бир марта уриб, улар ўзаро жанжаллашиб, бир-бирларига енгил шикаст етказишган.

Шундан сўнг Т. уйига келиб, акаси Б.га бу ҳақда айтиб турганида, уйи олдида К. билан А. келишиб, ушбу жанжал давом этган. К. Т.ни ерга йиқитиб, ураётганида Б. К.ни таёқ билан уриши натижасида К. ва А. уйларига қочиб кетишган.

Олган шикастларидан ғазабланган Т. К.дан ўч олиш мақсадида пичоқ ва таёқ билан қуролланиб, К.нинг уйига борганида уни тинчлантирмоқчи бўлган К.нинг акаси И.га икки марта пичоқ уриб, уни қасддан ўлдирмоқчи бўлганида, отаси С. уни таёқ билан уриб ўртача шикаст етказганлиги учун Т. воқеа жойидан яширишиб, ўз ҳаракатларини охиригача етказа олмаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори

5-бандида, агар қилмишда Жиноят кодексининг 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик безорилик туйғулари билан эмас, балки ўзаро жанжал ёки уришиш натижасида, ўч олиш, адоват, нафрат оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти Жиноят кодексининг 97-моддаси биринчи қисми бўйича квалификация қилиниши; 16-бандида безорилик оқибатида, яъни жамиятга ва умумэътироф этилган ахлоқ қоидаларига рўй-рост хурматсизлик замирида содир этилган қасддан одам ўлдириш Жиноят кодексининг 97-моддаси иккинчи қисми «л» банди билан квалификация қилиниши лозимлиги, бунда айбдорнинг феъл-атворида жамоат тартибига ошкора бўйсунмаслик, атрофдагиларга нисбатан ўзини қарши қўйиш, беписандлик намоёйиш этиш истаги мавжуд бўлиши, бу ҳолда айбдорнинг ҳаракатларини Жиноят кодексининг 277-моддаси бўйича қўшимча квалификация қилиш талаб этилмаслиги, безорилик оқибатида қасддан одам ўлдириш жиноятини ўзаро жанжал ёки уришиш оқибатида содир этилган қотилликдан фарқлаш учун уруш-жанжал ташаббускори ким эканлигини, низо одам ўлдиришда баҳона сифатида фойдаланиш мақсадида айбдор томонидан атайлаб уюштирилган-уюштирилмаганлигини аниқлаш лозимлиги, агар уруш-жанжал жабрланувчи томонидан бошланган бўлса ёки низога унинг ғайрихуқуқий хулқ-атвори сабаб бўлган бўлса, айбдор безорилик оқибатида одам ўлдириш жинояти учун жавобгар бўлмаслиги ҳақида тушунтиришлар берилган.

Ушбу иш бўйича қайд этилган Пленум қароридаги тушунтиришларга амал қилинмаган.

Суд иш тафсилотларини тўғри аниқлаган ва Т. жамоат жойи ҳисобланган «Файз» тўйхонаси олдида жамиятда юриш-туриш қоидаларини қасддан менсимасдан, ҳеч бир сабабсиз Қ. билан жанжаллашиб, унга енгил шикаст етказишдан иборат безорилик ҳаракатларини тугалланган жиноят сифатида Жиноят кодексининг 277-моддаси 3-қисми «г» банди билан тўғри квалификация қилган бўлсада, бироқ И.ни қасддан ўлдиришга суиқасд қилганлигини ҳам айнан юқоридаги безорилик жиноятининг узвий давоми сифатида баҳолаб, хатоликка йўл қўйган.

Т. билан Қ. ўрталарида бўлиб ўтган юқоридаги жанжалдан сўнг улар ўз ҳаракатларини давом эттирмасдан, уй-уйларига тарқаб кетишгани уни жамоат тартибига ошкора бўйсунмасликдан иборат безорилик ҳаракатлари шу ернинг ўзида тугалланганлигидан далолат беради.

Жиноят иши бўйича аниқланган ҳолатларга кўра, Т.нинг қасди жамоат тартибини бузишга эмас, жабрланувчининг укаси Қ. уни уйига келиб уриб шикаст етказиб кетгани туфайли ундан ва оила аъзоларидан ўч олишга қаратилганлигини кўрсатади.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 1 майдаги ажрими билан Т.га нисбатан чиқарилган жиноят ишлари бўйича Сурхондарё вилоят судининг 2015 йил 1 апрелдаги ҳукми ҳамда шу суд апелляция инстанциясининг 2015 йил 5 майдаги ажрими ўзгартирилиб, Т.нинг



ҳаракати Жиноят кодексининг 25, 97-моддаси 2-қисми «л» бандидан шу кодекснинг 25,97-моддаси 1-қисмига қайта квалификация қилиниб, шу Кодекснинг 57-моддаси қўлланилиб — 8 йил, Жиноят кодексининг 59-моддаси тартибида узил-кесил ўташ учун 9 йил озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинланган.

5-579-18-сонли ажрим

\* \* \*

***6. Айбдорнинг ўзининг мулкани ўзбошимчалик йўли билан талаб қилганликдан иборат ҳаракатлари товламачилик жинояти деб нотўғри квалификация қилинганлиги боис суд қарорлари ўзгартирилди.***

Жиноят ишлари бўйича Марғилон шаҳар судининг 2017 йил 19 сентябрдаги ҳукмига кўра, Д. ва У.лар Жиноят кодексининг 165-моддаси 2-қисми «в» банди билан айбли деб топилиб, Жиноят кодексининг 57-моддаси қўлланилган ҳолда ҳар бири 3 йилдан озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Жиноят ишлари бўйича Фарғона вилоят суди кассация инстанциясининг 2017 йил 9 ноябрдаги ажрими билан суд ҳукми ўзгаришсиз қолдирилган.

Суднинг ҳукмига кўра, Д. ва У. олдиндан тил бириктириб, 2017 йил 27 май куни А. ва М.га ўзларини Миллий хавфсизлик хизмати ходими сифатида таништириб, нафақахўрлик гувоҳномасини кўрсатиб, Д.дан қарзи бўлмаса-да, уни фирбгарликда айблаб, 15 кун муҳлат ичида 700 АҚШ долларини бермаса, қамаб юбориш билан кўрқитиб, ундан Миллий хавфсизлик хизмати бошлиғининг номига шу пулни қайтариши ҳақида тилхат ёздириб олишиб, пул беришга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйишган. 2017 йил 7 июнь куни соат 17:00 ларда М.дан 500 АҚШ долларини олган вақтда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идора ходимлари томонидан ушланганлар.

Жиноят процессуал кодексининг 22-моддасида иш бўйича исботланиши лозим бўлган барча ҳолатлар синчковлик билан, ҳар томонлама, тўла ва холисона текшириб чиқилиши, ишда юзага келган қарама-қаршиликларни бартараф қилиш, судланувчини ҳам фош қиладиган, ҳам оклайдиган, шунингдек унинг жавобгарлигини ҳам енгиллаштирадиган, ҳам оғирлаштирадиган ҳолатлар аниқланиши ва ҳисобга олиниши лозимлиги қайд этилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг «Иқтисодиёт соҳасидаги жиноий ишлар бўйича суд амалиётида юзага келган айрим масалалар тўғрисида» 1998 йил 17 апрелдаги қарорининг 12-бандида товламачилик (рэкёт) нафақат фуқароларнинг, тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини қўпол равишда бузувчи, балки иқтисодиёт соҳасида ҳам катта зарар келтирувчи жиноят бўлиб, жиддий ижтимоий хавф туғдириши, қонунга биноан (Жиноят кодексининг 165-моддаси) товламачилик ўзганинг мулкани ёки мулкий ҳуқуқини топширишни, мулкий манфаатлар беришни ёхуд мулкий йўсиндаги ҳаракатлар содир

этишни тақозо қилиши кераклиги, шу сабабли, қарздордан қарзни талаб қилиш Жиноят кодексининг 165-моддаси билан тавсифланиши мумкин эмаслиги, лекин айрим ҳолларда ўзбошимчалик (Жиноят кодексининг 229-моддаси) тариқасида баҳоланиши лозимлиги ҳақида тушунтириш берилган.

Бирок, иш бўйича қайд этилган қонун талаби ҳамда Олий суд Пленуми қарори тушунтиришларига риоя қилинмаган.

Судланган Д. дастлабки тергов ва судда 2011 йилда М.га тегишли Марғилон шаҳридаги уйни сотиб олмақчи бўлиб, 12.000 АҚШ долларига келишиб, олдиндан 1.000 АҚШ доллари закатат бергани, кейинчалик уйни сотиб олиш фикридан қайтиб, уйни таъмирлашни бошлагани учун М. уни эски ҳолига келтиришни ва берган закататини қайтаришни айтганида, у кўчириб ташлаган нарсаларини жойига қўйиб олиши учун 500 АҚШ долларини олиб қолиб, 500 АҚШ долларини қайтариб беришга келишишгани, шу тариқа пули М.да қолиб кетгани, орадан олти йил ўтиб пул керак бўлиб эсига тушиб, У. билан бирга М.дан ўзининг пулини қайтариб олмақчи бўлгани ҳақида кўрсатув берган.

Судланган У. ҳам судланган Д.нинг кўрсатувиغا ўхшаш мазмунда кўрсатув берган.

Жабрланувчи М. дастлабки тергов ва судда 2011 йил март ойларида уйини сотмоқчи бўлгани, 2011 йил декабрь ойида уйига харидор бўлган Д. билан учрашиб, уйнинг нархини 12.000 АҚШ долларига келишиб, 1.000 АҚШ доллари закатат олгани, Д. унга уй ҳужжатларини расмийлаштиришни айтиб, ўзи уйда таъмирлаш ишларини бошлаб юборгани, бироқ қандайдир сабабларга кўра уйни олиш фикридан қайтиб, берган закатат пулини сўраганида, у уйни аввалги ҳолатига келтирганидан сўнги пулини қайтаришини айтганида, Д. тинчиб кетгани, орадан йиллар ўтиб Д. ундан ушбу пулини талаб қилгани, У. уни Д.нинг олдига олиб бориб, қамаб қўйиш билан кўрkitиб, мажбурлаб 700 АҚШ доллари бериши ҳақида тилхат ёздириб олгани, аризасига кўра тадбир ўтказилиб, уларга 500 АҚШ долларини берган вақтда ушланишгани ҳақида кўрсатув берган.

Жиноят иши бўйича аниқланган ҳолатларга кўра, Д ва М.лар уй олди-сотдиси масаласи бўйича ўзаро келишмаганликлари учун уйга харидор бўлган Д. закатат сифатида берган 1.000 АҚШ долларини қайтариб олиши масаласида М. билан низолашиб қолган. Шунда Д. айнан закатат пулларини ўзини МХХ ходими сифатида таништирган У.орқали қайтармоқчи бўлган ва улар ушбу пулни талаб қилиб олишган.

Иш материалларида Д. ва У. жабрланувчи М.дан закатат пулларидан ташқари Жиноят кодексининг 165-моддаси диспозициясининг зарур белгилари ҳисобланган «ўз мулкани ёки мулкый ҳуқуқини топшириш, мулкый манфаатлар бериш ёхуд мулкый йўсиндаги ҳаракатлар» содир этишини талаб қилинганлигини тасдиқловчи далиллар мавжуд эмас.

Бундай ҳолда М.дан Д.га тегишли пулни олишни ўзбошимчалик билан амалга оширганликдан иборат бўлган ҳаракатларни олдиндан тил бириктириб товламачилик қилиш жинояти аломатлари мавжуд деб бўлмайд.

Шу сабабли, Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 26 апрелдаги ажрими билан Д. ва У.га оид суд қарорларини ўзгартириб, уларнинг ҳаракатларини ўзбошимчалик билан жабрланувчининг қонун билан қўриқланадиган манфаатларига жиддий зиён етказиш деб баҳолаб, ҳаракатлари Жиноят кодексининг 165-моддаси 2-қисми «в» бандидан ушбу кодекснинг 229-моддасига қайта квалификация қилиниб, шу модда санкцияси доирасида ахлоқ тузатиш ишлари жазоси тайинланди ва эҳтиёт чораси ўзгартирилиб, ҳар иккаласи қамоқдан озод қилинди.

5-553-18-сонли ажрим

\* \* \*

***7. Амнистия акти асосиз қўлланилмагани сабабли суд қарорлари ўзгартирилди.***

Жиноят ишлари бўйича Тошкент вилоят суди кассация инстанциясининг 2016 йил 10 мартдаги ажрими билан ўзгартирилган, шу суднинг 2014 йил 23 декабрдаги ҳукмига асосан Х. Жиноят кодексининг 137-моддаси 2-қисми «б, в» бандлари, 138-моддаси 2-қисми «а» банди, 164-моддаси 4-қисми «в» банди, 165-моддаси 3-қисми «в» банди ва 211-моддаси 2-қисми «б» банди билан Жиноят кодексининг 45-моддаси қўлланилиб, Жиноят кодексининг 59-моддаси тартибида 3 йил мансабдорлик ва моддий жавобгарлик юклатилган лавозимларда ишлаш ҳуқуқидан маҳрум қилинган ҳолда 16 йил озодликдан маҳрум қилиш жазосига судланган.

Суднинг ҳукмига кўра, Х. ўзининг раҳбарлигида тузилган уюшган гуруҳ аъзолари ўртасидаги келишувга кўра, 2012 йил 14 март куни соат 5ларда А.нинг мол-мулкани босқинчилик йўли билан талон-торож қилиш мақсадида, пичоқ ва қўл кишани билан қуролланган ҳолда А.ни иш жойи олдида ушлаб олиб, қўлларига кишан солган ҳолда «Нексия» русумли автомашинанинг орқа ўриндиғига ўтказиб, танасининг турли қисмларига қўллари билан бир неча марта уриб, унга нисбатан зўрлик ишлатиб, 26.748.600 сўмлик мулкани босқинчилик йўли билан эгаллаб олишган.

Сўнгра А.ни олдиндан тайёрлаб қўйилган дала-ҳовлига олиб бориб, ғайриқонуний равишда озодликдан маҳрум қилишган.

Шунингдек, Х. ёғоч бўлағи ва камарнинг темир қисми билан А.га тан жароҳати етказиб, унга нисбатан содир этилган ғайритабiiй ҳаракатларни уяли алоқа телефон аппарати ёрдамида фотосуратга олиб, шу фотосуратларни интернет тармоғи орқали тарқатиб юбормаслик ва унга нисбатан зўрлик ишлатмаслик эвазига 20.000.000 сўм беришини талаб қилган.

Шу куннинг ўзида талаб қилинган пуллардан А.нинг таниши Б.дан жами 3.200.000 сўм ва 1.000 АҚШ доллари миқдоридаги пулларни эгаллаб, А.ни қўйиб юбориб, ундан қолган пул маблағларини ҳам тайёрлаб қўйишни талаб қилишган.

Бундан ташқари Ш. С., Д. ва Х. олдиндан тил бириктириб, С. фирибгарлигини

яшириш ҳамда жиноий шериклари томонидан фуқароларнинг ишончига киришда ўзини Вазирлар Маҳкамасида ишловчи «Х.Ш.» ва унинг қариндоши шу жойда ишловчи «П.А.» ролида, Д.ни эса, ўзининг жияни деб таништириб, 2013 йил сентябрь ойида З.нинг ишончига кириб, уни пора беришга қизиқтириб, юқори лавозимда ишловчи танишларининг имкониятлари орқали уни Бўка туманидаги «Дехқон бозори» МЧЖ раҳбари лавозимига тайинлаш эвазига кўп миқдордаги қиймати 45.146.000 сўмга тенг бўлган 20.000 АҚШ долларини пора сифатида беришига қизиқтиришган.

2014 йил 12 март куни З. «Тошвилбозорсаудо» уюшмаси бошқарувининг қарорига асосан «Дехқон бозори» МЧЖ раҳбари этиб тайинланганидан сўнг у 2014 йил 22 март куни метро бекати олдида олдиндан келишилган 20.000 АҚШ долларидан 10.000 АҚШ долларини Х. ва Ш.ларга пора тариқасида берган.

Ўз навбатида, С. шу куни Х. ва Ш.дан ўғли Д. орқали қиймати 22.573.000 сўмга тенг бўлган 10.000 АҚШ доллари миқдоридagi пулларни фирибгарлик йўли билан қўлга киритган.

Суд Х. томонидан содир этилган жиноятларнинг барча тафсилотларини аниқлаб, унинг ҳаракатларини тўғри квалификация қилиб, унга қонун доирасида ва жиноятлар мажмуи бўйича озодликдан маҳрум қилиш жазосини тайинлаш ҳақида асосли хулосага келган.

Жиноят кодексининг 13-моддасига мувофиқ қилмишнинг жиноийлиги ва жазога сазоворлиги ана шу қилмиш содир этилган вақтда амалда бўлган қонун билан белгиланади. Қилмишнинг жиноийлигини бекор қиладиган, жазони енгиллаштирадиган ёки шахснинг аҳволини бошқача тарзда яхшилайдиган қонун орқага қайтиш кучига эга.

Иш ҳужжатларига қараганда, жиноят ишлари бўйича Олмалиқ шаҳар судининг 2010 йил 5 октябрдаги ажрими билан Х.га нисбатан Жиноят кодексининг 188-моддаси 2-қисми «в» банди ва 205-моддаси 2-қисми «в» банди билан юритилган жиноят иши 2010 йил 28 августдаги амнистия актига асосан тугатилган.

«Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига хусусий мулкни, тадбиркорлик субъектларини ишончли ҳимоя қилишни янада кучайтиришга, уларни жадал ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этишга қаратилган ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг 2015 йил 20 августдаги қонунига кўра, Жиноят кодексининг 188-моддаси янги таҳрирда баён этилиб, унда тадбиркорлик фаолиятини давлат рўйхатидан ўтмасдан жуда кўп миқдордаги назорат қилинмайдиган даромад олган ҳолда амалга оширганлик учун жавобгарлик белгиланди.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикасининг 2012 йил 29 декабрдаги «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ 345-сонли Қонуни билан Жиноят кодексининг саккизинчи бўлимига киритилган ўзгартиришларга кўра, кўп миқдор

— энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваридан беш юз бараваригача бўлган миқдор этиб белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 9 июлдаги ПФ-4224-сонли Фармониغا кўра, 2010 йил 1 августдан Ўзбекистон Республикаси ҳудудида энг кам иш ҳақи миқдори 45.215 сўм этиб белгиланган бўлиб, жиноят иши судда кўрилган вақтда кўп миқдордаги зарар 13.564.500 (45.215x300) сўмни ташкил этган.

Х.ни Жиноят кодексининг 188-моддаси 2-қисми «в» банди ва 205-моддаси 2-қисми «в» банди билан айблаш ҳақидаги жиноят иши бўйича олинган назорат қилинмайдиган фойда (даромад) миқдори 343.476 сўмни ташкил этган бўлиб, ушбу сумма оз миқдордаги зарарни ташкил этган, шунингдек дастлабки тергов органи томонидан айтилган айблов бўйича Х.нинг ҳаракатлари Жиноят кодексининг 205-моддаси 2-қисми «в» банди билан ҳам квалификация қилинган ва иш бўйича етказилган зарарни жиддий зиён деб баҳолаб бўлмайди.

Қонун ўзгариши натижасида муқаддам Х. айбли деб топилган ҳамда амнистия актига асосан жазодан озод этилган қилмиш ҳозирда жиноят деб ҳисобланмайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2006 йил 22 декабрдаги «Судлар томонидан амнистия актларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 16-сонли қарорининг 8-бандида, агар амнистия актида ёки уни қўллаш тартиби тўғрисидаги Низомда бошқача ҳолат назарда тутилган бўлмаса, амнистия акти муқаддам амнистия актига мувофиқ жиноят иши қўзғатилиши рад этилган ёки амнистия актига асосан жиноий жавобгарликдан ёхуд жазодан озод этилган ва амнистия акти қўлланилгандан сўнг қасддан янги жиноят содир этган шахсга нисбатан қўлланилмаслиги, Жиноят кодексининг Умумий қисми нормаларига мувофиқ, шахс муқаддам амнистия актига асосан жиноий жавобгарликдан ёки жазодан озод этилган-этилмаганлигидан қатъи назар, жиноят қонуни ўзгариши натижасида шахс муқаддам жиноий жавобгарликдан ёки жазодан озод этилган қилмиш жиноят деб ҳисобланмай қолган бўлса, унга нисбатан амнистия акти қўлланилиши мумкинлиги ҳақида тушунтириш берилган.

Кассация инстанцияси суди Пленум қарори тушунтиришларига риоя қилмасдан қайд этиб ўтилган ҳолатларга эътибор бермаган ва Х.га нисбатан амнистия актларини татбиқ этиш масаласини муҳокама қилмаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди жиноят ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 3 майдаги ажрими билан иш бўйича чиқарилган суд қарорларининг Х.3.га оид қисми ўзгартирилиб, унга тайинланган озодликдан маҳрум қилиш жазосининг ўталмай қолган муддати 2014 йил 14 ноябрдаги ҳамда 2016 йил 12 октябрдаги амнистия актларига асосан тўртдан бир қисмга қисқартирилди.

5-723-18-сонли ажрим

*1. Даъво муддати шахс ўзининг ҳуқуқи бузилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан ўта бошлайди ва даъвогар томонидан узрли сабабсиз умумий уч йиллик муддатнинг ўтказиб юборилиши даъвони рад қилишга асос бўлади.*

Даврон Мусаев жавобгарлар — Агросаноат биржаси Н. вилоят филиали, фермер хўжалиги ва масъулияти чекланган жамиятга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, фермер хўжалиги ва масъулияти чекланган жамияти ўртасида 2008 йил 16 сентябрда тузилган биржа шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Кассация инстанциясининг 2017 йил 27 июлдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 26 майдаги ҳал қилув қарорига кўра даъво қаноатлантирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъатининг 2018 йил 6 февралдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра суд қарорлари бекор қилиниб, даъвони рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Аниқланишича, 2004 йил 24 сентябрда Агросаноат биржаси Н. вилоят филиали томонидан ўтказилган биржа савдоси натижаларига кўра, масъулияти чекланган жамияти томонидан умумий ер майдони 225,5 кв.метр бўлган савдо дўкони фермер хўжалигига сотилган ва мазкур савдо дўкони ҳамда унга тегишли ер майдони 2008 йилда фермер хўжалигининг мулки сифатида давлат рўйхатидан ўтказилган.

Даврон Мусаев жавобгарга тегишли савдо дўкони ёнида жойлашган 9,5 кв.метр ер майдони ўзига тегишли эканлигини билдириб, савдо дўкони юзасидан тузилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция суди даъвони қаноатлантиришда масъулияти чекланган жамияти савдо дўкони фермер хўжалигига сотиш пайтида низоли ер майдони унга тегишли эканлигини тасдиқловчи ҳужжатлар мавжуд эмаслигига асосланган.

Фермер хўжалиги вакили судга ариза билан мурожаат қилиб, даъво муддати-ни қўллаб, даъвони рад қилишни сўраган.

Фуқаролик кодексининг 149-моддасига кўра, даъво муддати — шахс ўзининг бузилган ҳуқуқини даъво қўзғатиш йўли билан ҳимоя қилиши мумкин бўлган муддатдир.

Мазкур кодекснинг 150-моддасида белгиланишича, умумий даъво муддати — уч йил. Кодекснинг 153-моддасига кўра эса, даъво муддати суд томонидан фақат низодаги тарафнинг суд қарор чиқаргунича берган аризасига мувофиқ қўлланилади.

Қўлланиш тўғрисида низодаги тараф баён қилган даъво муддатининг ўтиши суднинг даъвони рад этиш ҳақида қарор чиқариш учун асос бўлади.

Фуқаролик кодексининг 154-моддасига кўра, даъво муддати шахс ўзининг ҳуқуқи бузилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан ўта бошлайди.

Даъвогар низоли ер майдони 2008 йилда давлат рўйхатидан ўтказилганидан кейин ҳуқуқлари бузилганлигини билган.

6-98-18-сонли ажрим

\* \* \*

**2. Ота-она фавқулодда ҳолатлар (боланинг оғир шикастланиши, касал бўлиши ва бошқалар) туфайли келиб чиққан, боланинг таъминоти учун зарур бўлган қўшимча харажатларда иштирок этиши шарт.**

Дилдора Раҳимова даъво аризаси билан судга мурожаат қилиб жавобгар Бобур Шариповдан 2013 йил 6 февралда туғилган Самирбек исмли фарзандининг моддий таъминоти учун ҳар ойга қўшимча харажатларни ундириб беришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг 2014 йил 26 ноябрдаги ҳал қилув қарори билан даъво қисман қаноатлантирилиб, жавобгардан даъвогар Дилдора Раҳимова фойдасига 2013 йил 6 февралда туғилган Самирбек исмли фарзандининг моддий таъминоти учун 2014 йил 4 ноябрдан бошлаб ҳар ойда вояга етгунига қадар қўшимча харажатлар учун қатъий миқдорда 200 000 сўм ундирилиши белгиланган.

Иш апелляция ёки кассация инстанциясида кўрилмаган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 15 январдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра, суд қарорининг қатъий суммада қўшимча харажатлар ундиришга оид қисми ўзгартирилиб, жавобгардан даъвогар Дилдора Раҳимова фойдасига 2013 йил 6 февралда туғилган Самирбекнинг таъминоти учун 229.735 сўм миқдорда қўшимча харажат ундириш белгиланган.

Оила кодексининг 103-моддасига асосан, ота-она фавқулодда ҳолатлар (боланинг оғир шикастланиши, касал бўлиши ва бошқалар) туфайли келиб чиққан, боланинг таъминоти учун зарур бўлган қўшимча харажатларда иштирок этиши шарт.

Қўшимча харажатларда иштирок этишдан бош тортган ота (она)дан суд уларнинг оилавий ва моддий аҳволини ҳисобга олиб, қўшимча харажатларни қисман пул билан тўланадиган қатъий суммада ундириш ҳақида ҳал қилув қарори чиқариши мумкин.

Болалар шифохонаси томонидан берилган маълумотда 2013 йил 6 февралда туғилган Самирбек 2014 йил май ойларида ўткир бронхит, афтозли стоматит, камқонлик ташхислари билан амбулатор даволанганида 264.000 сўмлик доридармон ишлатилганлиги, шунингдек мактабгача таълим муассасасининг маъ-

лумотига кўра вояга етмаган Самирбек 2014 йил 11 августдан муассасада тарбияланаётганлиги учун унга август ойдан ноябрь ойигача жами 195.470 сўм тўланганлиги қайд қилинган.

Суд Д.Раҳимова даъво талабини қисман қаноатлантиришда қайд этилган норма талабларига асосланган бўлса-да, шифохона томонидан қўйилган ташхислар сурункали касалликлар туркумига кирмаслиги, Оила кодексининг 71-моддасига асосан, ота-она ўз болаларига нисбатан тенг ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга эканликлари боис, сарф қилинган қўшимча харажатларнинг фақатгина ярми, яъни 132.000 сўм ҳамда мактабгача таълим муассасасида тарбияланаётганлиги учун 97.735 сўм ундирилиши лозимлигига эътибор қаратмай, асоссиз хар ойда 200.000 сўмдан пул ундириш ҳақида хулосага келган.

6-147-18-сонли ажрим

\* \* \*

***3. Ғайриқонуний ҳаракатлар туфайли юридик шахсга етказилган зарар тўла ҳажмда қопланиши шарт.***

Масъулияти чекланган жамият судга даъво билан мурожаат қилиб, жавобгар Ойбек Саидовдан жамият фойдасига 21.829.100 сўмлик етказилган моддий зарарни ундиришни сўраган.

Кассация инстанциясининг 2017 йил 10 октябрдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 4 августдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қисман қаноатлантирилиб, масъулияти чекланган жамияти фойдасига жавобгар Ойбек Саидовдан ўртача ойлик иш ҳақи миқдорида моддий зарар ундирилган, даъво талабининг қолган қисми қаноатлантиришдан рад қилинган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 24 апрелдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра суд қарорлари ўзгартирилиб, даъво талаби тўлиқ қаноатлантирилган.

Аниқланишича, Ойбек Саидов 2015 йил 26 октябрдан масъулияти чекланган жамиятида эҳтиёт қисмлар сотиш менежери вазифасида ишлаб келиб, 2016 йил 17 августда «ЎзДЭУ-Фар» масъулияти чекланган жамияти омборидан 104.300.000 сўмлик эҳтиёт қисмларни моддий жавобгарлигига қабул қилиб, таниши Алижон Маҳмудовга нақд пулга сотиб, расмий ҳужжат ҳисобланган кирим қилиш китобига жами 99.222.940 сўмлик эҳтиёт қисмлар кирим қилинганлиги ҳақида сохта маълумотларни киритиб, пулни жамият ҳисоб рақамига кирим қилмасдан, ўз эҳтиёжларига ишлатиб, жамиятнинг 99.222.940 сўмлик мол-мулкани талон-торож қилган.

Жиноят ишлари бўйича суднинг ҳукми билан Ойбек Саидов Жиноят кодек-



сининг 167-моддаси 3-қисми «а» банди ва 228-моддаси 1-қисми билан айбдор деб топилиб, унга нисбатан тегишли жазо тайинланган.

Жамият томонидан 109.145.500 сўмлик нақд пуллар банк кассасига топширилмаганлиги ва 117.055.600 сўмлик тушумлар солиқ ҳисоботига киритилмаганлиги аниқланган.

Солиқ кодексининг 114-моддасига кўра, товарларни реализация қилишдан тушган тушумни яшириш, тушум яширилган сумманинг 20 фоизи миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Вилоят хўжалик судининг 2017 йил 6 февралдаги ҳал қилув қарорига кўра, аризачи Оқолтин туман давлат солиқ инспекциясининг масъулияти чекланган жамиятга нисбатан молиявий жарима қўллаш ҳақидаги аризаси қаноатлантирилиб, жамиятга 21.829.100 сўм жарима қўлланилган.

Мазкур жарима солиқ органининг 2017 йил 17 февралдаги инкасса топшириқномасига асосан давлат фойдасига жамиятдан ундирилган.

Меҳнат кодексининг 198, 201-моддаларига кўра, ходим иш берувчига бево-сита етказилган ҳақиқий зарарни тўлаши шарт.

6-620-18-сонли ажрим

\* \* \*

***4. Ошиқча хавф манбаининг эгаси шу манба етказган зарар учун, агар унинг тасарруфидан бошқа шахсларнинг заърихуқуқий ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида чиқиб кетганлигини исботлаб бермаса, етказилган зарар учун жавобгар бўлади.***

Нодир Раҳимов даъво билан судга мурожаат қилиб, жавобгар Олим Муродов 2017 йил 19 март куни Камол Қосимовга тегишли бўлган «Матиз» русумли автомашинани ҳайдовчилик гувоҳномаси ҳамда ишончномасиз бошқариб, йўл қондасини бузиб, велосипед бошқариб кетаётган отаси Вали Раҳимовни уриб юборганлиги оқибатида отаси шифохонада 2017 йил 23 мартда вафот этганлигини билдириб, 700.000.000 сўм миқдорда маънавий зарарни ошиқча хавф манбаи автомашина эгаси жавобгар К.Қосимовдан ундиришни сўраган.

Апелляция инстанциясининг 2017 йил 4 октябрдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 9 августдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъвони қаноатлантириш рад қилинган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 10 январдаги ажрими билан куйидаги асосларга кўра, суд қарори бекор қилиниб, даъвогарнинг даъво талабини қисман қаноатлантириш, жавобгар Камол Қосимовдан даъвогар Нодир Раҳимов фойдасига етказилган маънавий зарар компенсацияси учун 3.000.000 сўм ундириш ҳақида янги ҳал

қилув қарори чиқарилган.

О.Муродов жиноят ишлари бўйича Б. туман судининг 2017 йил 1 июндаги ҳукмига асосан, 5 йил муддатга озодликдан маҳрум қилиш жазосига тортилган, шунингдек ундан жабрланувчи Нодир Раҳимов фойдасига 849.500 сўм моддий ва 30.000.000 сўм маънавий зарар ундирилиши белгиланган.

Суд жавобгар Камол Қосимов автомашинани ноқонуний тарзда Олим Муродовга топширган бўлса-да, яъни унинг айбини тасдиқловчи ҳужжатлар мавжуд эмас деб ҳисоблаб, даъвони рад қилиш ҳақида нотўғри хулосага келган.

Фуқаролик кодексининг 999-моддаси 5-қисмига асосан, ошиқча хавф манбаининг эгаси шу манба етказган зарар учун, агар манба эгасининг тасарруфидан бошқа шахсларнинг ғайриҳуқуқий ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) натижасида чиқиб кетганлигини исботласа, жавобгар бўлмайди. Бундай ҳолларда ошиқча хавф манбаи томонидан етказилган зарар учун жавобгарлик манбани ғайриҳуқуқий эгаллаб олган шахснинг зиммасида бўлади. Бу манбани эгасининг тасарруфидан ғайриҳуқуқий тортиб олишда эгасининг айби бўлган тақдирда, жавобгарлик унинг эгасига ҳам, ошиқча хавф манбаини эгаллаб олган шахсларга ҳам юкланиши мумкин.

К.Қосимов ўзига тегишли бўлган «Матиз» русумли автомашинани Олим Муродовга бошқариш ҳуқуқини берувчи ишончномасиз берган.

Фуқаролик кодексининг 1021-моддаси 2-қисмига кўра, маънавий зарар уни етказувчининг айбидан қатъи назар, зарар фуқаронинг ҳаёти ва соғлиғига ошиқча хавф манбаи томонидан етказилган бўлса, қопланади.

6-198-18-сонли ажрим

\* \* \*

***5. Ижара шартномасининг муддати тугганидан сўнг ижара ҳақи ва пеня ундиришга йўл қўйилмайди.***

Бунёд Нафасов жавобгар Расул Икромовга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, ижара ҳақи ва унга ҳисобланган пеняни ундиришни сўраган.

Апелляция инстанциясининг 2017 йил 21 ноябрдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 14 сентябрдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантирилиб, даъвогар фойдасига жавобгардан 3.976.288 сўм ижара ҳақи ва 1.988.144 сўм пеня ундирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 23 январдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра, суд қарорлари бекор қилиниб, даъвони рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Аниқланишича, тарафлар ўртасида 2012 йил 1 августда имзоланган 22-сонли ижара шартномасига кўра, даъвогар Бунёд Нафасов фуқаро Расул Икро-

мовга Н. шаҳар, Ш.Рашидов кўчаси, 40-уйда жойлашган маъмурий бинонинг 30 кв.метрдан иборат хонасини ижарага берган.

Тарафлар ўртасида 2013 йил 21 январда тузилган 14-сонли ижара шартномасига асосан юқоридаги шартномага ўзгартириш киритилиб, ижара олувчига 9 кв.метрдан иборат хона ҳам қўшиб берилган.

Шартноманинг 2.2-бандида жами ижарага олинган хоналар 39 кв.метр, мазкур хоналарнинг бир йиллик ижара ҳақи 1.980.945 сўм эканлиги кўрсатилган.

2012 йил 1 августдаги 22-сонли ижара шартномасининг 8.1-бандида шартнома томонлар имзолаган кундан бошлаб кучга кириши ва Р.Икромов томонидан бинони таъмирлашга сарфланган 6.469.945 сўмлик харажатлар қоплангунга қадар амал қилиши белгиланган. Расул Икромов томонидан сарфланган 6.469.945 сўмлик қурилиш харажатлари 2016 йил 15 январда қопланган. Шартнома шартига кўра, шу кундан ижара шартномаси муддати тугаган ҳисобланади.

Шунга қарамасдан, судлар Расул Икромовдан 3.976.288 сўм ижара ҳақи ва 1.988.144 сўм пеня ундириш ҳақида асоссиз хулосага келган.

6-141-18-сонли ажрим

\* \* \*

***6. Тарафлар ўртасида аслида қарз муносабати бўлмаса, қарзни ундириш билан боғлиқ моддий ҳуқуқ нормасини қўллаб, даъвони қаноатлантириш мумкин эмас.***

Шоди Ботиров судга даъво билан мурожаат қилиб, 2013 йил 10 мартда жавобгар Жамол Собиров тилхат орқали 8.000.000 сўм қарз олиб, қайтармаганлигини баён қилиб, жавобгардан қарзни ундиришни сўраган.

Кассация инстанциясининг 2017 йил 14 июлдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 11 январдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 13 февралдаги ажрими билан куйидаги асосларга кўра, суд қарорлари бекор қилиниб, даъвони рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Фуқаролик кодексининг 732-моддаси 1-қисмига кўра, қарз шартномаси бўйича бир тараф (қарз берувчи) иккинчи тарафга (қарз олувчига) пул ёки турга хос аломатлари билан белгиланган бошқа ашёларни мулк қилиб беради, қарз олувчи эса қарз берувчига бир йўла ёки бўлиб-бўлиб, ўшанча суммадаги пулни ёки қарзга олинган ашёларнинг хили, сифати ва миқдорига барабар ашёларни (қарз суммасини) қайтариб бериш мажбуриятини олади.

Аниқланишича, жавобгар Ж.Собиров даъвогарга тегишли устахонада ишла-

ган ва улар биргаликда автомашина эҳтиёт қисмларини олиб сотишган, ўзаро ҳисоб-китоб қилишганида Ш.Ботиров камомад чикди деб, тилхат ёздириб олган, аслида тарафлар ўртасида қарз олди-берди бўлмаган.

Ж.Собиров томонидан ёзилган тилхатда ҳам айти шу ҳолат акс этган.

Аслида тарафларнинг биргаликдаги фаолияти натижасида зарар келиб чиққан, улар ўртасида қарз шартномаси тузилмаган ва қарз олди-берди муносабати юзага келмаган бўлса-да, судлар қарз шартномасига оид муносабатларни тартибга солувчи қонун нормаларини қўллаб, даъвони қаноатлантириш ҳақида нотўғри хулосага келган.

6-102-18-сонли ажрим

\* \* \*

**7. Қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳноманинг ҳақиқий эмас, деб топилгани шу гувоҳнома асосида тузилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас, деб топишга асос бўлади.**

Гулнора Шодиева жавобгарлар — Ойгул Расулова, Н. туман ҳокимияти, туман ер тузиш ва кўчмас мулк кадастр хизмати, давлат нотариал идораси ва Муҳаббат Машариповага нисбатан судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, марҳум Бегали Расуловнинг фарзанди бўлган Эргаш Бегалов билан 1973 йил 12 сентябрда қонуний никоҳдан ўтган ҳолда турмуш қурганлигини, 2012 йил 18 апрелда мазкур уй-жойга Н. туман ҳокимининг қарори билан марҳум Б.Расуловнинг эгалик ҳуқуқи белгиланганлигини, 2012 йил 14 июлда нотариал тасдиқланган қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномага асосан Ойгул Расулова низоли уй-жойга меросхўр деб топилганлигини, бироқ Эргаш Бегаловнинг фарзандларининг розилиги олинмаган ҳолда 2013 йил 15 январда уй-жой сотилганлигини, бунинг натижасида ўзларининг мерос ҳуқуқига оид ҳуқуқлари бузилганлигини билдириб, 2012 йил 14 июлдаги қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномани ва 2013 йил 15 январдаги олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас, деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг 2016 йил 25 февралдаги ҳал қилув қарори билан даъво қисман қаноатлантирилиб, Н. туман давлат нотариал идораси томонидан 2012 йил 14 июлда О.Расулова номига берилган қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳнома ҳақиқий эмас деб топилган. Даъво талабининг қолган қисми рад қилинган.

Фуқаролик иши апелляция ва кассация инстанцияси судларида кўрилмаган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 27 мартдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра, суд қарорининг олди-

сотди шартномасини ҳақиқий эмас, деб топишни рад қилишга оид қисми бекор қилиниб, шу қисми бўйича даъвои қаноатлантириш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Аниқланишича, низоли уй-жойга марҳум Бегали Расуловнинг эгалик ҳуқуқи белгиланган.

2012 йил 14 июнда нотариал тасдиқланган қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномага кўра, низоли уй-жойга нисбатан О.Расулова меросхўр эканлиги кўрсатилган.

2013 йил 14 июнда нотариал тасдиқланган олди-сотди шартномасига кўра, О.Расулова уй-жойни М.Машариповага сотган.

Фуқаролик кодексининг 1135-моддасига кўра, мерос қолдирувчининг болалари (шу жумладан, фарзандликка олинган болалари), эри (хотини) ва ота-онаси (фарзандликка олувчилар) тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга бўладилар. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига кирадилар.

Мазкур қонун талабига кўра, низоли уй-жойнинг Э.Бегаловга тегишли қисмига унинг турмуш ўртоғи ҳамда фарзандлари биринчи навбатдаги меросхўр ҳисобланади.

Бироқ, 2012 йил 14 июнда низоли уй-жой бўйича О.Расуловнинг номига нотариал тасдиқланган гувоҳнома беришда Э.Расулов меросхўрларининг розилиги олинмаган. Шу асосга кўра, суд қонун бўйича меросга бўлган ҳуқуқ тўғрисидаги гувоҳномани ҳақиқий эмас деб топган бўла туриб, даъво талабининг олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас деб топишга оид қисмини рад қилиш ҳақида асоссиз хулосага келган.

6-146-18-сонли ажрим

\* \* \*

***8. Улушли мулк иштирокчисига унинг улушини асл ҳолида ажратиб бериш ўрнига бошқа мулкдорлар томонидан компенсация тўланишига иштирокчининг розилиги билан йўл қўйилади.***

Мадина Собирова жавобгар Умирбек Собировга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, турар-жойни умумий мулк деб топиш, улушини натура шаклида ажратишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг 2017 йил 9 июндаги ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъво талаблари қисман қаноатлантирилиб, Н. шаҳар, А.Хўқандий мавзесидаги 116-уй, 44-хонадон М.Собирова ва У.Собировнинг умумий мулки деб топилган ва М.Собировнинг фойдасига жавобгар У.Собировдан умумий мулкдаги улуши ҳисобига 23.299.043 сўм ундирилган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъатининг 2018 йил 17 апрел-

даги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра, суд қарорларининг пул ундиришга оид қисми бекор қилиниб, шу қисми бўйича даъво ни рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарори чиқарилган.

Аниқланишича, тарафлар 2004 йилда қонуний никоҳдан ўтиб турмуш қуришган, икки нафар фарзандлари бор. Улар биргаликдаги турмушлари мобайнида низоли уйни У.Собировнинг номига сотиб олишган.

Фуқаролик кодексининг 223-моддаси олтинчи қисмига кўра, улушли мулк иштирокчисига унинг улушини асл ҳолида ажратиб бериш ўрнига бошқа мулкдорлар томонидан компенсация тўланишига иштирокчининг розилиги билан йўл қўйилади.

Биринчи инстанция суди Оила кодексининг 23-моддасига асосан, ушбу хонадонни умумий мулк деб топиш ҳақида асосли хулосага келган бўлса-да, даъвогар улушини пул шаклида ажратишни сўрамаган бўлса-да, унинг фойдасига улушини ундириш ҳақида нотўғри хулосага келган.

6-884-18-сонли ажрим

\* \* \*

***9. Бир шахснинг бошқа бир шахсга тегишли уй-жойга Фуқаролик кодексининг 187-моддасида назарда тутилган тартибда ўн беш йил давомида ўзиники каби ҳалол, ошқора ва узлуксиз эгалик қилиши унинг уй-жойга нисбатан мулк ҳуқуқини олишига асос бўлади.***

Самандар Бозоров судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, Н. туманининг Шохжаҳон кўчасида жойлашган 60-уйга нисбатан эгалик ҳуқуқини белгилашни сўраган.

Апелляция инстанциясининг 2018 йил 23 январдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 22 декабрдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво талаби рад қилинган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов хайъатининг 2018 йил 2 майдаги ажрими билан суд қарорлари бекор қилиниб, даъво ни қаноатлантириш, 340 кв.метр ер участкасида жойлашган, фойдаланиш майдони 69,44 кв.метр, яшаш майдони 28,02 кв.метрдан иборат иккита яшаш хонаси, ойнали айвон, йўлак, иккита очик айвон, ошхона, соябон, ҳаммом ва дарвозалардан иборат Н. туманининг Шохжаҳон кўчасида жойлашган 60-уйга нисбатан Самандар Бозоровнинг эгалик ҳуқуқи белгиланган.

Аниқланишича, Самандар Бозоров Дилбар Темирова билан 1985 йил 6 февралда қонуний никоҳдан ўтган, уларнинг биргаликдаги турмушидан 1986 йил 26 июнда Ойбек исмли фарзанди туғилган.

Эр-хотин фарзандлари билан биргаликда Н. тумани, Шохжаҳон кўчаси, 60-

уйда яшаб келишган. Мазкур уй-жойнинг 1/3 қисми Самандар Бозоровнинг қайнонаси Гулнора Раҳимхўжаева ва 2/3 қисми эса, хотини Дилбар Темировага тегишли бўлган.

1992 йил 11 майдаги суднинг ҳал қилув қарорига асосан тарафлар никоҳдан ажралишган.

Гулнора Раҳимхўжаева 1994 йил 24 июлда вафот этган, унинг вафотидан сўнг мерос иши очилмаган ва меросни қабул қилиш ёки ундан воз кечиш ҳақидаги ариза билан ҳеч ким мурожаат қилмаган.

1999 йил 28 сентябрда нотариал тасдиқланган аризага кўра, Самандар Бозоров собиқ турмуш ўртоғи Дилбар Темировага фарзанди Ойбек Бозоровни Швеция давлатига олиб чиқиб кетишга розилик берган.

1999 йил 7 декабрда нотариал тасдиқланган ишончнома асосида Дилбар Темирова Самандар Бозоровга Шоҳжаҳон кўчаси, 60-уйнинг ўзига тегишли бўлган 2/3 қисмдаги улушини истаган нарх ва шартларда сотиш ваколатини берган.

Судда Шоҳжаҳон кўчаси, 63-уйда Самандар Бозоров яшаб келганлиги, Дилбар ва Гулнора Раҳимхўжаеваларнинг мазкур уй-жойда 1997 йилдан бери яшамётганлиги аниқланган.

Фуқаролик кодексининг 187-моддаси 1 ва 5-қисмларига асосан мулкдор бўлмаган, лекин кўчмас мол-мулкка ўн беш йил давомида ёки бошқа мол-мулкка беш йил давомида ўзиники каби ҳалол, ошқора ва узлуксиз эгалик қилган шахс бу мол-мулкка мулк ҳуқуқини олади (эгалик қилиш ҳуқуқини вужудга келтирувчи муддат).

Бирок, мазкур ҳолатларни суд инобатга олмасдан, Дилбар Темирова томонидан 1999 йил 17 декабрда уч йил муддатга низоли турар жойнинг бир қисмини сотиш учун берилган ваколатнома муддати тугаганидан сўнг эгалик қилиш ҳуқуқини вужудга келтирувчи муддат бошланади, деган важ билан даъво талабини рад қилиб нотўғри хулосага келган.

6-926-18-сонли ажрим

\* \* \*

***10. Оилавий муносабатлар тугатилгач, эр ва хотин алоҳида яшаган даврда орттирган мол-мулкларни уларнинг биргаликдаги умумий мулки деб топиб бўлмайди.***

Баҳора Машарипова жавобгар Хайрулла Саидовга нисбатан судга даъво билан мурожаат қилиб, биргаликдаги мулки бўлган 2003 йилда ишлаб чиқарилган, «НЕКСИЯ» русумли автомашинадан компенсация тариқасида улуш ундиришни сўраган.

Кассация инстанциясининг 2017 йил 9 ноябрдаги ажрими билан ўзгаришсиз қолдирилган биринчи инстанция судининг 2017 йил 28 июлдаги ҳал қилув қарорига кўра, даъво қаноатлантирилиб, «НЕКСИЯ» русумли автомашина жавобгар Х.Саидовга қолдирилиб, ундан даъвогар Б.Машарипова фойдасига 10.574.931 сўм ундириш белгиланган.

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича судлов ҳайъатининг 2018 йил 3 апрелдаги ажрими билан қуйидаги асосларга кўра, суд қарорлари бекор қилиниб, даъвони рад қилиш ҳақида янги ҳал қилув қарор чиқарилган.

Аниқланишича, даъвогар Б.Машарипова жавобгар Х.Саидов билан 1998 йил 3 ноябрда қонуний никоҳдан ўтиб турмуш куришган, биргаликдаги турмушларидан 1998 йил 11 сентябрда туғилган Зилола исмли фарзандлари бор. Фуқаролик иши кўрилган вақтда тарафлар никоҳдан ажрашмаган бўлган.

Судлар даъвони қаноатлантиришда, Оила кодексининг 23-моддасига кўра, эр ва хотиннинг никоҳ давомида орттирган мол-мулклари, шунингдек никоҳ қайд этилгунга қадар, бўлажак эр-хотиннинг умумий маблағлари ҳисобига олинган мол-мулклари, агар қонун ёки никоҳ шартномасида бошқача ҳол кўрсатилмаган бўлса, уларнинг биргаликдаги умумий мулки ҳисобланиши ҳақидаги нормага асосланган.

Судда Х.Саидовнинг даъвогар билан 1999 йилдан буён бирга яшамаслиги, бир нафар фарзанди таъминоти учун 2002 йилдан буён алимент тўлаб келиши, 2000 йилда Ш.Тўрахановага уйланганлиги ва у билан турмушидан 2001 ва 2002 йилларда туғилган икки нафар фарзандлари борлиги, автомашина даъвогар билан ўзаро ажрашиб кетгач, 16 йилдан кейин сотиб олинганлиги тўлиқ тасдиқланган.

Шунга қарамасдан, судлар даъвони қаноатлантириш ҳақида хулосага келган.

Ваҳоланки, Оила кодексининг 27-моддасига кўра, оилавий муносабатлар тугатилганда суд томонидан эр ва хотин алоҳида яшаган даврда орттирган мол-мулк улардан ҳар бирининг ўз мулки деб топилиши мумкин.

6-445-18-сонли ажрим



## I. ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ МАСАЛАЛАРИ

*1. Фуқаролик ишлари бўйича суд, иқтисодий суд, ҳакамлик суди иш юритувида айни бир шахслар ўртасидаги, айни бир предмет тўғрисидаги ва айни бир асослар бўйича низо юзасидан иш мавжуд бўлса, суд даъво аризасини кўрмасдан қолдиради.*

Акциядорлик жамияти (бундан буён матнда АЖ деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, масъулияти чекланган жамиятидан асоссиз олинган суммани ундиришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаби тўлиқ қаноатлантирилиб, масъулияти чекланган жамиятидан АЖ фойдасига сўралган сумма ундирилган.

Апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдирган.

Масъулияти чекланган жамиятининг назорат шикоятда суд қарорларини бекор қилиш сўралган.

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ҳудудий бошқармасининг масъулияти чекланган жамияти манфаатида пудрат шартномаларига асосан АЖдан масъулияти чекланган жамияти фойдасига мавжуд асосий қарз ва пеня ундириш ҳақидаги даъво аризасига асосан вилоят хўжалик (ҳозирда иқтисодий) судида 17-1611/27001-сонли иш қўзғатилган.

Ўз навбатида, АЖ масъулияти чекланган жамиятига нисбатан қарши даъво аризаси билан мурожаат қилиб, масъулияти чекланган жамиятидан АЖ фойдасига пеня ва жарима ундиришни ҳамда ортиқча тўланган фоизли кафолат тўлови ва «Пудратчининг бошқа харажатлари» учун ҳисобланган фоиз суммасини масъулияти чекланган жамиятидан қайтаришни сўраган.

Гарчанд, қарши даъво талабида масъулияти чекланган жамиятидан қайтариш сўралган «Пудратчининг бошқа харажатлари» учун фоиз суммаси, ортиқча тўланган сумманинг таркибига киритилиб, ушбу суммани ундириш сўралаётган бўлса-да, АЖ ушбу суммани қайтариш тўғрисида судга такроран даъво аризаси билан мурожаат қилган.

Олий суд иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг қарори билан 17-1611/27001-сонли иш бўйича қабул қилинган ҳал қилув қарори ва апелляция инстанцияси судининг қарори бекор қилиниб, иш янгидан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юборилган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан дастлабки даъво талабларини қаноатлантириш рад этилиб, қарши даъво талаблари бўйича иш юритиш тугатилган.

Апелляция инстанцияси судининг ажрими билан судга оид қурилиш эксперти-

заси тайинланиб, иш юритиш тўхтатилган.

Демак, 1001-1706/20748-сонли иш Олий суд судлов ҳайъатида кўрилатган кунда 17-1611/27001-сонли иш бўйича қабул қилинган биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори қонуний кучга кирмаган.

Иш кўрилган вақтда амалда бўлган Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодекси 88-моддасининг 1-бандига кўра, умумий суд, хўжалик суди, ҳакамлик суди айти бир шахслар ўртасидаги, айти бир предмет тўғрисидаги ва айти бир асослар бўйича низо юзасидан иш юритаётган бўлса, хўжалик суди даъвони кўрмасдан қолдиради.

Ушбу ҳолатда биринчи инстанция суди 17-1611/27001-сонли иш бўйича берилган АЖнинг қарши даъво талабида масъулияти чекланган жамиятидан қайтариш сўралган «Пудратчининг бошқа харажатлари» учун фоиз ҳисобланган ҳолда ортиқча тўланган сумманинг таркибида қайтарилиши сўралаётган сумма ҳам мавжудлигини инобатга олиб, даъвони кўрмасдан қолдириши лозим эди.

Апелляция инстанцияси суди эса, қайд этилган ҳолатларни инобатга олмасдан, ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдириш ҳақида нотўғри хулосага келган.

Шунингдек, судлов ҳайъати АЖнинг 17-1611/27001-сонли иш бўйича қабул қилинган суд қарорлари судлов ҳайъатининг қарори билан айнан АЖнинг қарши даъво аризаси иш юритувга қабул қилинмасдан муҳокама қилинганлиги сабабли бекор қилиниб, янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилганлиги, қарши даъво аризасида талабнинг асоси бошқа эканлиги ҳақидаги важи билан келишиб бўлмайди, деб ҳисоблайди.

Чунки, 1001-1706/20748-сонли иш бўйича даъво аризаси туманлараро иқтисодий судида 23052-сон билан рўйхатга олинган бўлса, қарши даъво аризаси 17-1611/27001-сонли иш бўйича қабул қилинган суд қарорлари бекор қилиниб, ишни янгидан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юбориш ҳақидаги Олий суд иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг қарори қабул қилингунга қадар, вилоят хўжалик (ҳозирда иқтисодий) судида 7448-сон билан рўйхатга олинган бўлган.

Демак, судда рўйхатга олинган қарши даъво аризасини иш юритувга қабул қилмасдан муҳокама қилиниши суднинг процессуал хатоси ҳисобланади, ушбу ҳолат суд ҳужжати устидан шикоят қилишга асос бўлади. Бироқ, ушбу талаб билан такроран судга мурожаат қилишга йўл қўйилмайди. Шунинг учун ҳам суд қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 321-моддасининг 4-бандига кўра, суд ишни назорат тартибида кўриб чиққанда ҳал қилув қарорини тўлиқ ёки қисман бекор қилишга ва иш юритишни тугатишга ёхуд даъвони тўлиқ ёки қисман кўрмасдан қолдиришга ҳақли.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди иқтисодий ишлар бўйича судлов

хайъатининг қарори билан қайд этиб ўтилган суд қарорлари бекор қилиниб, иқтисодий суд иш юритувида айна бир шахслар ўртасидаги, айна бир предмет тўғрисидаги ва айна бир асослар бўйича низо юзасидан иш мавжуд бўлганлиги сабабли, АЖнинг даъво аризасини кўрмасдан қолдириш тўғрисида янги қарор қабул қилинган.

1001-1706/20748-сонли иш

\* \* \*

***2. Келишув битими шартларини кўриб чиқишда суд тарафларнинг келишув битимини тузиш ва иш юритишни тугатишга бўлган ҳақиқий хоҳиш-иродасини, улар томонидан келишув битими тузилаётганида қонун талаблари бажарилганлигини аниқлаши ва келгусида келишув битимини суд ҳужжатлари билан тенг шартларда ижро қилинишни таъминлашдан иборатлиги, тарафлар тақдим этган келишув битими қонун ҳужжатларига хилоф эмаслигини текшириши лозим.***

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси вилоят ҳудудий бошқармаси банк филиали манфаатида судга даъво ариза билан мурожаат этиб, жавобгарлар – масъулияти чекланган жамияти ва акциядорлик жамиятидан солидар тартибда 249 000 АҚШ доллари миқдорида асосий кредит қарз ва 1 899,74 АҚШ доллари миқдорида кредит фоизини ундиришни, ундирувни АЖга қарашли дон қабул қилиш шохобчасига қаратишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ажрими билан тарафлар ўртасида тузилган келишув битими тасдиқланган ва иш юритиш тугатилган.

Келишув битими масъулияти чекланган жамияти ва АЖ томонидан бажарилмаганлиги сабабли, банк филиалининг аризасига асосан ижро варақаси берилган. Унда қарздорликни ундириш гаровдаги мол-мулкларга қаратиш белгиланган.

Кассация инстанцияси судининг ажрими билан кассация инстанцияси судида иш юритиш тугатилган.

АЖнинг назорат шикоятда келишув битими қонун доирасида тузилмаганлиги, ижро варақаси нотўғри берилганлиги, моддий ва процессуал ҳуқуқ нормаларига амал қилинмаганлиги баён қилиниб, суднинг ажримини бекор қилиш сўралган.

Тарафлар ўртасида тузилган келишув битимига асосан масъулияти чекланган жамияти кредит шартномасида кўрсатилган мажбуриятларни ўз вақтида ойма-ой кўрсатилган график асосида кредитнинг асосий қарзи ва фоизини қайтариб тўлаб бориши, масъулияти чекланган жамияти ва АЖ 2017 йил 5 июлга қадар кредит фоизини қайтариш мажбуриятини олган.

Мазкур келишув битими бажарилмаса, судга даъво аризаси билан мурожаат қилиш мумкинлиги белгиланган. Бу эса, ушбу келишув битими шартли тузилган-

лигини билдиради.

Шунингдек, келишув битимида ушбу даъво аризасини кўрмасдан оқибатсиз қолдириш мақсадга мувофиқлиги белгиланган ва даъвогар мазкур даъво талабидан воз кечганлиги кўрсатиб ўтилган.

Келишув битимида барча даъво талаблари бўйича келишувга эришилмаган, яъни қарздорликни гаров мулкига қаратиш ҳақидаги даъво талаби муҳокама қилинмаган.

Келишув битимидаги бандлар бир-бирига зидлиги ва тузилган келишув битими даъво талабларини қамраб олмаганлиги, ушбу келишув битими қонун талаблари асосида тузилмаганлигини билдиради.

Бундан ташқари, ушбу келишув битимига асосан берилган ижро варақасида банк фойдасига жавобгарлар – масъулияти чекланган жамияти ва АЖ ҳисобидан солидар тартибда 9 215,26 АҚШ доллари ҳисобидаги қарздорликни ундириш, ундирувни гаровдаги мулкларга қаратиш кўрсатилган. Ваҳоланки, суднинг келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ажримда масъулияти чекланган жамияти кредит шартномасида кўрсатилган мажбуриятларни ўз вақтида ойма-ой кўрсатилган график асосида кредитнинг асосий қарзи ва фоизини қайтариб тўлаб бориши, масъулияти чекланган жамияти ва АЖ 2017 йил 5 июлга қадар кредит фоизини қайтариш мажбуриятини олган бўлиб, ажримда қарздорликни гаровдаги мулкларга қаратиш белгиланмаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Иқтисодий судлар томонидан келишув битимини тасдиқлашда процессуал қонун нормаларининг қўлланилишига оид айрим масалалар тўғрисида» 2009 йил 18 декабрдаги 204-сонли қарорининг 11-бандида келишув битимининг шартлари аниқ, равшан баён қилиниши ва унинг ижро этилишида келишув битимининг мазмуни бўйича ҳар хил талқин қилинишига ва келгусида низоларнинг келиб чиқишига йўл қўймайдиган бўлиши кераклиги, келишув битими тарафларнинг бир-бири олдидаги ўзаро мажбуриятларининг шартлари, миқдори ва бажариш муддатлари тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олиши лозимлиги, келишув битими, хусусан: мажбуриятлар бажарилишининг кечиктирилиши ёки бўлиб-бўлиб бажарилиши тўғрисидаги; қарзни, неустойкани тан олиш ёки уларнинг миқдорини қайтариш тўғрисидаги; суд харажатларини тақсимлаш тўғрисидаги шартларни ўз ичига олиши мумкинлигини судлар инобатга олишлари лозимлиги ҳақида тунтириш берилган.

Мазкур Пленум қарорида келишув битими шартларини кўриб чиқишда суднинг вазифаси тарафларнинг келишув битимини тузиш ва иш юритишни тугатишга бўлган ҳақиқий хоҳиш-иродасини, улар томонидан келишув битими тузилаётганида қонун талаблари бажарилганлигини аниқлаш ва келгусида мазкур битимни суд ҳужжатлари билан тенг шартларда ижро қилинишини таъминлашдан иборатлиги, суд уни тасдиқлаш тўғрисидаги масалани муҳокама қилаётганида

тарафлар тақдим этган келишув битими қонун ҳужжатларига хилоф эмаслигини текшириши лозимлиги кўрсатилган.

Судлов ҳайъати биринчи инстанция суди томонидан процессуал ҳуқуқ нормалари бузилганлиги, билдирилган талаб бўйича қарор қабул қилинмаганлиги сабабли, иш бўйича қонун талабларига мос ҳолда тузилмаган келишув битимини тасдиқлаш тўғрисидаги ажримни бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юбориш ҳақида қарор қабул қилган.

19-1702/7182-сонли иш

\* \* \*

*3. Ишни апелляция инстанцияси судида кўришда иштирок этган судья ёки судьяларнинг шу ишни кассация инстанцияси судида кўришда қатнашишига йўл қўйилмайди. Суд томонидан ишнинг қонунга хилоф таркибда кўрилганлиги суд ҳужжатини бекор қилиш учун асос бўлади.*

Ўзбекистон Савдо-саноат палатасининг вилоят ҳудудий бошқармаси Банк филиали манфаатида жавобгар — масъулияти чекланган жамияти ва қўшимча жавобгар — хусусий корхонага нисбатан судга мурожаат қилиб, жами 196,8 миллион сўм кредит қарзини ундиришни, ундирувни қўшимча жавобгарга тегишли бўлган гаров мулкига қаратишни ва гаров мулкининг бошланғич сотув баҳосини белгилашни сўраган.

Иш ҳужжатларидан аниқланишича, Банк филиали ва жавобгар (қарздор) ўртасида кредит шартномаси тузилиб, унга кўра, банк қарздорга чорвачилик фаолияти билан шуғулланиш учун 155 миллион сўм миқдорида кредит ажратиш, қарздор эса, ўз навбатида, олинган пул маблағларини белгиланган муддатларда қайтариш ва пул маблағларидан фойдаланганлик учун уч йил давомида йиллик 16 фоиз миқдорида устама тўлаш мажбуриятини олган.

Кредит қайтарилишининг таъминоти сифатида қўшимча жавобгарга тегишли умумий майдони 516,0 кв.метрдан иборат тўйхона биноси гаровга қўйилиб, гаров шартномаси тузилган.

Гаров шартномасининг 4.3-бандида гаровга қўйилган тўйхона биноси 193,7 миллион сўмга баҳоланган ва мазкур гаров шартномаси тегишли тартибда нота-риал тасдиқланиб, давлат рўйхатидан ўтказилган.

Банк филиали томонидан шартнома мажбуриятлари бажарилган бўлса-да, қарздор ўз зиммасига олган мажбуриятларни лозим даражада бажармаган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаблари қаноатлантирилган.

Суд даъвони қаноатлантиришда, «Гаров тўғрисида»ги Қонуннинг 26-моддаси биринчи қисмига кўра, гаровга олувчининг (кредиторнинг) талабларини қондириш учун ундирувни қарздор гаров билан таъминланган мажбуриятни ўзи

жавобгар бўлган вазиятларда бажармаган тақдирда ёки лозим даражада бажармаганда гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиши мумкинлигига, 28-моддасининг учинчи қисмига кўра, гаровга қўйилган мол-мулкнинг кимошди савдоси бошланадиган вақтдаги бошланғич сотиш нархи ундирув суд тартибида мол-мулкка қаратилган ҳолларда суд қарори билан ёки бошқа ҳолларда гаровга олувчининг гаровга қўювчи билан келишуви натижасида белгиланишига асосланган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ва кассация инстанцияси судининг қароридан норози бўлган жавобгар назорат тартибида шикоят тақдим қилиб, суд қарорларини бекор қилишни, ишни янгидан кўриб чиқиш учун биринчи инстанция судига юборишни сўраган.

Қўшимча жавобгар Ўзбекистон Республикаси Олий судига шикоят билан муурожаат қилиб, гаров мулкни қайтаришни сўраган.

Ишни Олий суднинг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъати томонидан қайта кўришда, биринчи инстанция суди иш ҳолатларини ўрганган ҳолда даъво талабларини тўлиқ қаноатлантириб тўғри тўхтамга келганлиги, кассация инстанцияси суди эса, ишни қонунга хилоф таркибда кўриб чиқиб процессуал хатога йўл қўйганлиги, яъни ишни муқаддам апелляция инстанцияси судида кўришда иштирок этган судьялар кассация инстанцияси судлов ҳайъатида ҳам иштирок этганлиги аниқланган.

Ваҳоланки, Иқтисодий процессуал кодексининг 19-моддаси учинчи қисмига мувофиқ ишни апелляция инстанцияси судида кўришда иштирок этган судья шу ишни биринчи инстанция ёки кассация инстанцияси судида ёхуд назорат тартибида кўришда иштирок эта олмайди.

Ушбу кодекснинг 302-моддаси учинчи қисмининг 1-банди мазмунига кўра, суд томонидан ишнинг қонунга хилоф тарзда кўрилганлиги ҳар қандай ҳолда суд ҳужжатини бекор қилиш учун асос бўлади.

Шу сабабли, судлов ҳайъати ИПКнинг 322-моддаси биринчи қисми ҳамда 321-моддаси 5-бандига асосланиб, ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдиришни, кассация инстанцияси судининг қарорини бекор қилишни, жавобгарнинг шикоятини қисман қаноатлантиришни, ишни судда кўриш билан боғлиқ бўлган суд харажатларини тўлиқ жавобгар зиммасига юклашни лозим топган.

12-1705/6245-сонли иш

\* \* \*

***4. Фуқаролик ишлари бўйича суднинг, иқтисодий суднинг ёки чет давлат ваколатли судининг айти бир шахслар ўртасидаги, айти бир предмет тўғрисидаги ва айти бир асослар бўйича низо юзасидан қонуний кучга кирган***

*ҳал қилув қарори мавжуд бўлса, суд иш юритишни тугатади.*

Хусусий корхона (бундай буён матнда даъвогар деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, МЧЖдан (бундай буён матнда жавобгар деб юритилади) 28,8 миллион сўм асосий қарз, 5,7 миллион сўм пеня ундиришни сўраган.

Ишни кўриш жараёнида даъвогар даъво талабига ўзгартириш киритиб, жавобгардан 40,8 миллион сўм зарар ва 8,2 миллион сўм пеня ундиришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво қисман қаноатлантирилиб, даъвогар фойдасига жавобгардан 28,8 миллион сўм зарар ундирилган. Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Жавобгар Олий судга назорат шикоятни билан мурожаат қилиб, суд ҳужжатларини бекор қилиб, даъво талабини қаноатлантиришни рад этишни ва иш юритишни тугатишни сўраган.

Даъвогар вакили назорат шикоятига нисбатан эътирозларини билдириб, унга тегишли бўлган иккита транспорт воситаси жавобгар томонидан ишлатилганлиги факти туман ИИБ ҳузуридаги тергов бўлинмаси терговчисининг қарори билан ўз тасдиғини топганлиги, тергов жараёнида жавобгар раҳбари «МА3-555102-223» русумли автотранспорт воситаси учун 12 миллион сўмни нақд тўлаб беришни ўз зиммасига олган бўлса-да, тўлаб бермаганлиги, ушбу даъво аризасида талаб қилинган сумманинг 28 миллион сўм зарар ва пеняни ундириш қисми суднинг бошқа иш доирасида кўриб чиқилиб рад этилган бўлса-да, терговчи ўз қарорида зарарни ундириш учун туманлараро судига мурожаат қилиш ҳуқуқини тушунтирганлиги сабабли, судга мазкур даъво аризаси билан мурожаат қилганлигини билдириб, суд ҳужжатларини ўзгаришсиз қолдиришни сўраган.

Ишдаги ҳужжатларга кўра, даъвогар ва жавобгар ўртасида 2 та автотранспорт воситаларини ижарага бериш тўғрисида ижара шартномаси тузилган.

Даъвогарнинг жавобгарга 28,8 миллион сўмлик хизмат кўрсатганлиги 2-сонли ҳисоб-фактурада (14,4 миллион сўм) ҳамда 1-сонли ҳисоб-фактурада (14,4 миллион сўм) қайд этилган.

Мазкур қарздорлик юзасидан тўлов амалга оширилмаганлиги сабабли даъвогар хўжалик судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгардан 28,8 миллион сўм асосий қарз ва 14,4 миллион сўм пеня ундиришни сўраган.

Аммо, даъвогар айти шу масалада илгари ҳам иқтисодий судга мурожаат этган бўлиб, ушбу ҳолатга судлар томонидан эътибор қаратилмаган.

Яъни, аввалроқ даъвогар судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгардан асоссиз орттирилган 20 миллион сўм бойлик (тежалган пул), 7,7 миллион сўм зарар, 14,4 миллион сўм пеня ундиришни сўраган. Мазкур даъво аризасига асосан қўзғатилган иш бўйича ҳал қилув қарори қабул қилингунга қадар даъво-

гар судга қўшимча даъво аризаси билан мурожаат қилиб, жавобгардан 28 миллион сўм зарарни ундиришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъво аризаси қисман қаноатлантирилиб, жавобгардан даъвогар фойдасига 28 миллион сўм зарар ундирилган, даъвонинг асоссиз орттирилган 20 миллион сўм бойликни (тежалган пул) ундириш қисми бўйича иш юритиш тугатилган, даъвонинг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган бўлса, кассация инстанцияси судининг қарори билан суд ҳужжатлари бекор қилиниб, даъво талабини қаноатлантириш рад этилган.

Бундан кўришиб турибдики, даъвогар иқтисодий судга айни бир талаб юзасидан 2 марта мурожаат этган бўлиб, суднинг ушбу масалада 2 та қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори мавжуд. Қонунчиликда эса ушбу ҳолатга йўл қўйилмайди.

Жумладан, Иқтисодий процессуал кодексининг 110-моддаси 2-бандига кўра, фуқаролик ишлари бўйича суднинг, иқтисодий суднинг ёки чет давлат ваколатли судининг айни бир шахслар ўртасидаги, айни бир предмет тўғрисидаги ва айни бир асослар бўйича низо юзасидан қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори мавжуд бўлса, иш юритиш тугатилиши белгиланган.

Шу сабабли, судлов хайъатининг қарори билан суд ҳужжатлари бекор қилиниб, даъво талабининг 28 миллион сўм зарар ва 8,2 миллион сўм пеня ундириш қисми бўйича иш юритиш тугатилган, 12,8 миллион сўм зарар ундириш қисми ўз исботини топмаганлиги сабабли рад қилинган.

4-18-1803/694-сонли иш

\* \* \*

***5. Назорат протестиди (шикоятида) ўзгартириш сўралган суд ҳужжатини иш назорат тартибиди кўрилгунига қадар янги очилган ҳолатлар бўйича бекор қилинган бўлса, назорат протести (шикояти) бўйича иш юритиш тугатилди.***

Фирма (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, «КБ-100 ОАС» русумли юк кўтаргич «Саноатконтехназорат» давлат инспекциясида унинг номига рўйхатга олинганлигини асос қилиб, уни жавобгар — МЧЖнинг (бундан буён матнда жавобгар деб юритилади) қонунсиз эгалигидан олиб беришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилиб, «Саноатконтехназорат» давлат инспекциясида даъвогар номига рўйхатга олинган «КБ-100 ОАС» русумли юк кўтаргич жавобгардан даъвогарга олиб берилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.



Ушбу суд ҳужжатлари юзасидан Бош прокурор ўринбосари томонидан назорат протести берилиб, унда суд ҳужжатларининг давлат божига оид қисмини ўзгартириш сўралган.

Назорат протести иш юритишга қабул қилинганидан сўнг жавобгар биринчи инстанция судига мурожаат қилиб, ҳал қилув қарорини янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўришни сўраган.

Сўнг судлов ҳайъати томонидан назорат протести бўйича иш юритиш иш янги очилган ҳолатлар бўйича қайта кўрилгунга қадар тўхтатилган.

Иш юритишни тўхтатиб туришга сабаб бўлган ҳолатлар бартараф қилинганлиги сабабли, судлов ҳайъатининг ажрими билан иш юритиш тикланган.

Аниқланишича, судлов ҳайъати томонидан иш юритиш тўхтатилганидан сўнг туманлараро иқтисодий судининг ажрими билан аризачи жавобгар МЧЖнинг ҳал қилув қарорини янги очилган ҳолат бўйича қайта кўриб чиқиш тўғрисидаги аризаси қаноатлантирилган ҳамда хўжалик судининг ҳал қилув қарори янги очилган ҳолатлар бўйича бекор қилинган.

Иш умумий тартибда кўрилиб, янги ҳал қилув қарори билан даъвогарнинг даъвосини қаноатлантириш рад этилган. Ушбу ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган.

Шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси томонидан келтирилган назорат протестига ўзгартириш сўралган дастлабки ҳал қилув қарори туманлараро иқтисодий судининг ажрими билан бекор қилинганлиги сабабли, протестни кўриб чиқишнинг зарурати қолмаган.

Натижада судлов ҳайъати протест бўйича иш юритишни тугатиш ҳақида хулосага келган.

23-1706/4457-сонли иш

## II. МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ МАСАЛАЛАРИ

*6. Қарздор кафиллик билан таъминланган мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган тақдирда, кафил ва қарздор кредитор олдида солидар тартибда жавоб берадилар, башарти, қонунда ёки кафиллик шартномасида кафилнинг субсидиар тартибда жавобгар бўлиши назарда тутилган бўлмаса. Бунда кафил кафиллик шартномасида белгиланган мажбурият миқдори доирасида жавоб беради.*

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси ҳудудий бошқармаси банк филиали (бундан буён матнда Банк деб юритилади) манфаатида масъулияти чекланган жамияти шаклидаги агрофирма (бундан буён матнда Агрофирма деб юритилади), «Ф»

ва «Б» фермер хўжаликлари, оилавий корхонага (бундан буён матнда Оилавий корхона деб юритилади) нисбатан судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, Банк филиали ва Агрофирма ўртасида тузилган кредит шартномасига асосан юзага келган муддатли кредит асосий қарзи, муддати ўтган кредит асосий қарзи, кредит фоизи ҳамда Банк филиали ва Агрофирма ўртасида тузилган иккинчи кредит шартномасига асосан юзага келган муддатли кредит асосий қарз, муддати ўтган кредит асосий қарз, кредит фоизини, ҳар иккала шартнома бўйича жами суммани Агрофирма, Оилавий корхона, «Ф» ва «Б» фермер хўжаликларидан солидар тартибда ундиришни, ундирувни Агрофирма ва «Ф» фермер хўжалигига тегишли бўлган гаровдаги мол-мулкларга қаратишни ҳамда уларнинг кимошди савдосидаги бошланғич сотув баҳосини белгилашни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаблари тўлиқ қаноатлантирилиб, сўралган сумма тўлиқ Агрофирма, Оилавий корхона ва «Ф» ва «Б» фермер хўжаликларидан Банк фойдасига солидар тартибда ундирилган. Ундирув «Ф» фермер хўжалигига тегишли бўлган чорвачилик комплекси ҳамда Агрофирмага тегишли бўлган бостирма ва совутгич омборхонасига қаратилган ва уларнинг ким ошди савдосидаги бошланғич сотув баҳоси белгилаб берилган.

Иш апелляция, кассация инстанцияси судларида кўрилмаган.

Оилавий корхонанинг назорат шикоятда корхона кафиллик шартномасига асосан 309,8 миллион сўмга кафиллик мажбуриятини олганлиги, бироқ ҳал қилув қароридан ундан 681,9 миллион сўм солидар тартибда ундириш белгиланганлиги баён этилиб, ҳал қилув қарорини ўзгартириш сўралган.

Банк ва Агрофирма ўртасида тузилган кредит шартномасига кўра, Банк агрофирмага йиллик 12 фоиз тўлаш шarti билан 36 ой муддатга 6 ой имтиёзли давр асосида чорвачиликни ривожлантириш учун кредит ажратиш, Агрофирма эса олинган кредитдан фойдаланиб, кредит ва унга ҳисобланган фоизларни шартномага илова қилинган тўлов графиги асосида қайтариш мажбуриятини олган.

Кредит қайтарилишининг таъминоти сифатида тузилган гаров шартномасига асосан «Ф» фермер хўжалигига тегишли бўлган чорвачилик комплекси ўзаро баҳоланиб, гаровга қўйилган.

Бундан ташқари, 2-сонли кафиллик шартномасига асосан Оилавий корхона томонидан 309,8 миллион сўмга кафиллик мажбурияти белгиланган.

Шунингдек, Банк ва Агрофирма ўртасида тузилган 5291-сонли иккинчи кредит шартномасига кўра, Банк Агрофирмага йиллик 12 фоиз тўлаш шarti билан 60 ой муддатга 6 ой имтиёзли давр асосида совутгич мосламаси сотиб олиши учун кредит ажратиш, агрофирма эса олинган кредитдан фойдаланиб, кредит ва унга ҳисобланган фоизларни шартномага илова қилинган тўлов графиги асосида қайтариш мажбуриятини олган.

Кредит қайтарилишининг таъминоти сифатида тузилган ипотека шартномасига асосан Агрофирмага тегишли бўлган бостирма ва совутгич омборхонаси ўзаро

баҳоланиб, гаровга қўйилган.

Бундан ташқари, 1-сонли кафиллик шартномасига асосан «Б» фермер хўжалиги томонидан 400 миллион сўмга кафиллик мажбурияти белгиланган.

Кредит шартномасида Агрофирма олинган кредит суммаси ва унга ҳисобланган фоизларни ойма-ой тўлов жадвали асосида тўлаб бориш мажбуриятини олган бўлса-да, бироқ тўловни ўз вақтида амалга оширмаган.

Натижада даъво аризаси судга тақдим этилган кун ҳолатида Агрофирманинг 5289-сонли кредит шартномасига асосан юзага келган муддатли кредит қарзи 231,3 миллион сўм, муддати ўтган кредит қарзи 16,5 миллион сўм, кредит фоизи 4,8 миллион сўм, жами 252,7 миллион сўмни, 5291-сонли кредит шартномасига асосан юзага келган муддатли кредит қарзи 385,2 миллион сўм, муддати ўтган кредит қарзи 14,4 миллион сўм, кредит фоизи 29,2 миллион сўм, жами 429,2 миллион сўмни, ҳар икки шартнома бўйича эса, жами қарздорлиги 681,9 миллион сўмни ташкил этган.

Банкнинг кредит ва унга ҳисобланган фоизларни қайтариш, акс ҳолда ундирув гаровдаги мол-мулкларга қаратилиши, кредит ва унга ҳисобланган фоизлар кафиллардан солидар тартибда ундирилиши ҳақида юборган талабномаси оқибатсиз қолдирилган, қарздорликни сўндириш чоралари кўрилмаган.

Биринчи инстанция суди даъвони қаноатлантириш, ундирувни Агрофирма ва «Ф» фермер хўжалигига тегишли бўлган гаровдаги мол-мулкларга қаратиш ҳамда уларнинг ким ошди савдосидаги бошланғич сотув баҳосини белгилаш ҳақида тўғри хулосага келган бўлса-да, жами 681,9 миллион сўмни Агрофирма, Оилавий корхона, «Ф» ва «Б» фермер хўжаликларидан солидар тартибда, яъни кафиллик шартномаларида кафиллик билан таъминланган мажбурият миқдордан ортиқча ундириб, хатоликка йўл қўйган.

Фуқаролик кодексининг 292-моддаси биринчи қисмига кўра, кафиллик шартномаси бўйича кафил бошқа шахс ўз мажбуриятини тўла ёки қисман бажариши учун унинг кредиторлари олдида жавоб беришни ўз зиммасига олади.

Мазкур кодекснинг 293-моддаси биринчи қисмига мувофиқ қарздор кафиллик билан таъминланган мажбуриятни бажармаган ёки лозим даражада бажармаган тақдирда, башарти қонунда ёки кафиллик шартномасида кафилнинг субсидиар жавобгар бўлиши назарда тутилган бўлмаса кафил ва қарздор кредитор олдида солидар тартибда жавоб берадилар.

Кафиллик шартномаларининг 1-бандида кафил кредиторнинг биринчи талабига кўра, кредит шартномаси бўйича қарздорнинг асосий қарз, воситачилик ҳақи, фоизлар ёки бошқа молиявий тўловлар борасидаги бажарилмаган мажбуриятларини бажариш юзасидан қайтариб олинмайдиган ва ҳеч қандай шарт қўйилмайдиган мажбурият олиши, бироқ ушбу шартнома бўйича Оилавий корхонанинг кафиллик мажбуриятларининг умумий миқдори 309,8 миллион сўм, «Б» фермер хўжалиги кафиллик мажбуриятларининг умумий миқдори эса 400,1 миллион сўм доирасида чекланиши белгиланган.

Ушбу ҳолатда биринчи инстанция суди кафиллик шартномасида белгиланган кафилнинг мажбурият доирасидан келиб чиқиб, Банк фойдасига жами ундирилиши лозим бўлган 681,9 миллион сўмнинг 252,7 миллион сўм қисмини Оилавий корхонадан, 400,1 миллион сўм қисмини «Б» фермер хўжалигидан солидар тартибда ундириши лозим эди.

Судлов хайъати қайд этилганларни эътиборга олиб, ҳал қилув қарорини ўзгартириш, даъво талабларининг Оилавий корхонадан 429,1 миллион сўм, «Б» фермер хўжалигидан 281,8 миллион сўм кредит қарзни Банк фойдасига солидар тартибда ундириш қисмини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилган.

19-1507/31407-сонли иш

\* \* \*

*7. Мулкдорнинг ёки бошқа эгалик қилувчининг ўз ҳуқуқини ҳар қандай бузишларини, шу жумладан, эгалик қилишдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган бузишларни (Фуқаролик кодексининг 231-моддаси) бартараф этиш ҳақидаги талабларига, яъни негатор даъволарга даъво муддати қўлланилмайди. Шартномани, яъни битимни ҳақиқий эмас, деб топиш ҳақидаги талаб негатор даъво ҳисобланмаслиги сабабли, бундай низога нисбатан ушбу ҳуқуқ нормасини қўллаб бўлмайди. Бузилган ҳуқуқни ҳимоя қилиш талаби даъво муддатининг ўтганлигидан қатъи назар, судда кўриб чиқиш учун қабул қилиниши, даъво муддати суд томонидан фақат низодаги тарафнинг суд қарор чиқаргунича берган аризасига мувофиқ қўлланиши, қўлланиш тўғрисида низодаги тараф баён қилган даъво муддатининг ўтиши суднинг даъвои рад этиш ҳақида қарор чиқариши учун асос бўлади.*

Акциядорлик жамиятининг акциядори бўлган фуқаро «А» (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади) ва фуқаро «М» (бундан буён матнда жавобгар деб юритилади) ўртасида тузилган қимматли қоғозлар бўйича олди-сотди шартномаси шартига кўра, даъвогар ўзига тегишли бўлган, акциядорлик жамиятининг 16 дона, номинал қиймати 1000 сўмдан бўлган акцияларини 16 000 сўмга сотиши, жавобгар эса, сотиб олинган акциялар ҳақини тўлаши лозим бўлган.

Ушбу шартнома «Depozitariy» масъулияти чекланган жамияти томонидан рўйхатга олиниб, 16 дона оддий акциялар жавобгар номига расмийлаштирилган.

Даъвогар жавобгарга, «Depozitariy» масъулияти чекланган жамияти ва Суд ижрочилари бўлимига нисбатан судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, «Depozitariy» масъулияти чекланган жамиятида рўйхатга олинган шартномани ҳақиқий эмас деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаби қаноатлантирилиб, «Depozitariy» масъулияти чекланган жамиятида рўйхатга

олинган шартнома ҳақиқий эмас деб топилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Биринчи инстанция суди жавобгарнинг даъво муддатини қўллаш тўғрисидаги илтимосномасини қаноатлантиришни рад қилиш, даъвони қаноатлантириш ҳақида нотўғри тўхтамга келган.

Ишни кўриш жараёнида жавобгар судга ариза тақдим қилиб, даъво муддатини қўллаш ва даъвони қаноатлантиришни рад этишни сўраган. Суд даъво муддатини қўллаш тўғрисидаги илтимосномани қаноатлантиришни рад этишда Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг (бундан буён матнда ФК деб юритилади) 163-моддасига асосланиб моддий ҳуқуқ нормасини нотўғри қўллаган.

ФКнинг 163-моддаси хатбошисида мулкдорнинг ёки бошқа эгалик қилувчининг ўз ҳуқуқини ҳар қандай бузишларни, шу жумладан, эгалик қилишдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган бузишларни (ушбу Кодекснинг 231-моддаси), бартараф этиш ҳақидаги талабларига, яъни негатор даъволарга даъво муддати қўлланмаслиги белгиланган.

Шартномани, яъни битимни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги ушбу низо талаби негатор даъво ҳисобланмаслиги сабабли, ушбу ҳуқуқ нормасини қўллаб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Иқтисодий судлар томонидан битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатлари нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида» 2014 йил 28 ноябрдаги 269-сонли қарори 31-бандида берилган тушунтиришларга мувофиқ битимни ҳақиқий эмас, деб топиш тўғрисидаги талабга, қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, умумий даъво муддати қўлланилади ҳамда даъво муддати фақат низодаги тарафнинг суд қарор чиқаргунича берган аризасига мувофиқ қўлланилади.

Акциядорлик жамиятининг акциядори бўлган фуқаро «А» ва фуқаро «М» ўртасида қимматли қоғозлар бўйича олди-сотди шартномаси тузилганидан сўнг орадан 8 йил ўтиб, уни ҳақиқий эмас деб топиш ҳақида даъво аризаси берилган.

Даъво муддатини тўхтатиш ёки даъво муддатини узилиши каби ҳолатлар мавжуд бўлмаган. Шу сабабли, даъво муддати шартнома тузилган кундан ўта бошлаган.

Ваҳоланки, рўйхатга олинган шартномани даъвогар ва жавобгар ўз хоҳиш-иродаларига мос ҳолда имзолари билан тасдиқлаган ҳамда даъвогар шартноманинг орқа томонига шартнома асосида келишилган 16 000 сўм пулни олганлигини тасдиқлаб, имзо қўйган.

ФКнинг 150-моддасига кўра, умумий даъво муддати — уч йил. Ушбу кодекснинг 153-моддасида бузилган ҳуқуқни ҳимоя қилиш талаби даъво муддатининг ўтганлигидан қатъи назар, судда кўриб чиқиш учун қабул қилиниши, даъво муд-

дати суд томонидан фақат низодаги тарафнинг суд қарор чиқаргунича берган аризасига мувофиқ қўлланиши, қўлланиш тўғрисида низодаги тараф баён қилган даъво муддатининг ўтиши суднинг даъвони рад этиш ҳақида қарор чиқариши учун асос бўлиши белгиланган.

Қайд этилган ҳуқуқ нормаларига асосан биринчи инстанция суди ишни кўриш жараёнида жавобгар томонидан берилган даъво муддатини қўллаш тўғрисидаги аризаси низо бўйича уч йиллик даъво муддати ўтганлиги сабабли қаноатлантириши лозим эди.

Апелляция инстанцияси суди ҳам ушбу ҳолатларга эътибор қаратмаган, асосиз равишда ҳал қилув қарорини ўзгаришсиз қолдириш ҳақида хулосага келган.

Олий суднинг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъати жавобгарнинг назорат шикоятини қаноатлантириб, мазкур иш бўйича қабул қилинган ҳал қилув қарори, апелляция инстанцияси судининг қарорини бекор қилган.

Акциядорлик жамиятининг акциядори фуқаро «М»нинг даъво муддатини қўллаш тўғрисидаги аризаси қаноатлантирилиб, даъво аризасини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида янги қарор қабул қилинган.

16-1603/3560-сонли иш

\* \* \*

***8. Даъво аризаси (ариза) берилганда иқтисодий судларда давлат божини тўлашдан давлат органлари, тадбиркорлик фаолияти билан шугулланувчи юридик ва жисмоний шахслар, шунингдек Солиқ кодексининг 330-моддасида назарда тутилган бошқа ташиқлотлар озод қилинади. Давлат божини тўлашдан озод этилган давлат органлари иқтисодий судларга суд ҳужжатлари устидан апелляция, кассация ва назорат шикоятлари билан мурожаат қилганда ҳам давлат божини тўлашдан озод қилинади. Ушбу қоида улар суд процессида жавобгар сифатида иштирок этган ҳолларда ҳам татбиқ этилади.***

Хусусий корхона (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, Ўзбекистон Республикасининг Хусусийлаштириш, монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси вилоят ҳудудий бошқармасининг (бундан буён матнда Бошқарма деб юритилади) буйруғини ҳақиқий эмас, деб топишни сўраган.

Суднинг ажрими билан Қимматли қоғозлар бозори фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш марказининг вилоят бошқармаси, туман ҳокимияти, ОАЖ ва Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ғазначилиги мустақил талаб билан арз қилмайдиган учинчи шахслар сифатида ишга жалб қилинган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаби қаноатлантирилиб, Бошқарманинг буйруғи ҳақиқий эмас, деб топилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори бекор қилинган ва янги қарор қабул қилиниб, даъво талабини қаноатлантириш рад этилган.

Даъвогарнинг назорат шикоятда суд томонидан иш ҳолатлари ва даъво талаблари тўлиқ ўрганилмасдан суд ҳужжати қабул қилинганлиги баён этилиб, суд қарорини бекор қилиш сўралган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 5 майдаги 209-сонли қарори ва вилоят ҳудудий танлов комиссиясининг баённомасига асосан ОАЖнинг 98,05 фоиз давлат акция пакети 12 ой муддат ичида 400,6 миллион сўм миқдорда инвестиция киритиш эвазига «ноль» харид қийматида даъвогарга олди-сотди шартномаси асосида сотилган.

Шартномада белгиланган инвестиция мажбуриятларини тақдим қилган бизнес-режага мувофиқ муддатларда ва тўлиқ ҳажмда бажариш билан бирга бизнес-режада баён этилган хизмат кўрсатиш соҳасини белгиланган муддатларда ишга тушириш харидорнинг мажбуриятлари сирасига киритилган (шартноманинг 3.6-банди).

Шартноманинг 4.1-бандида даъвогар шартнома имзоланган кундан бошлаб 400,6 миллион сўм миқдорда инвестиция мажбуриятларини 12 ой ичида, яъни инвестициянинг дастлабки 6 ойи давомида жамиятнинг бюджет олдидаги ва бошқа қарзларини қоплаш, инвестиция киритиш даврида жамиятда қурилиш ташкилоти, шлакоблок ишлаб чиқариш ва бошқа бизнес режада кўрсатилган ишларни ўз ҳисобидан пул маблағлари, технология ускуналарини таъмирлаш учун хом-ашё материаллари кўринишида мазкур шартноманинг ажралмас қисми ҳисобланган иловага мувофиқ бажариши белгиланган.

Ушбу мажбуриятларни бажариш мақсадида ОАЖ балансига 2008 йил декабрь ойининг охирида 3 дона автотранспорт ва бошқа техника воситалари ўтказиб берилган ҳамда ушбу техника воситалари давлат рўйхатидан ўтказилиб, техник паспорт олинган. Бу ҳақда даъвогар ва ОАЖ ўртасида техника воситаларини ОАЖ балансига ўтказиш ҳақида далолатнома тузилган.

Инвестиция мажбурияти белгиланган муддатда бажарилмаганлиги, яъни инвестиция ҳисобига киритилган автомашиналар ОАЖнинг номига ўтказилмаганлиги, қурилиш ва таъмирлаш ишлари охирига етказилмаганлиги асос қилиниб, Бошқарманинг буйруғи билан олди-сотди шартномаси бекор қилинган.

Даъвогар томонидан инвестиция мажбуриятини бажариш муддати кечиктирилганлиги сабабли, хўжалик судининг 11-1132/6069-сонли иш буйича қабул қилинган суд қарорига асосан даъвогардан Бошқарма фойдасига 77 825 626 сўм миқдорда пеня ундирилган.

Даъвогар инвестиция киритиш мажбуриятини бажарганлигини билдириб, Бошқарманинг юқоридаги буйруғини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисида даъво аризаси билан судга мурожаат этган.

Биринчи инстанция суди даъвогарнинг даъво талабини қаноатлантириш ҳақида ҳал қилув қарори қабул қилиб, асосли тўхтамга келган бўлса-да, апелляция инстанцияси суди ҳал қилув қарорини бекор қилиш ва даъвони қаноатлантиришни рад этиш ҳақида янги қарор қабул қилиб, нотўғри тўхтамга келган.

Чунки, баҳолаш ташкилотининг даъвогар томонидан инвестиция мажбуриятлари доирасида киритилган махсус қурилиш ва катта юк ташиш техникасининг, шунингдек бажарилган қурилиш ва таъмирлаш ишларининг баҳосини аниқлаш бўйича тақдим этган ҳисоботига кўра, инвесторнинг ҳисобот даврида бажарган пудрат ишлари ва жамият балансига киритган техникаси жами 455,3 миллион сўмни ташкил этган. Демак, инвестор томонидан инвестиция мажбуриятлари ортиғи билан бажарилган.

Даъвогар Бошқармага хат билан мурожаат қилиб, ушбу ҳисоботни тақдим этган ва тез кунда текширув аудит хулосаси ҳам тақдим этилишини билдирган. Шундан сўнг аудиторлик ташкилоти ҳам инвестор томонидан жамиятнинг 98,05 фоиз давлат акцияси пакетини инвестиция мажбуриятлари эвазига бепул бериш бўйича олди-сотди шартномасида кўрсатилган инвестиция мажбуриятларининг бажарилиши бўйича ўтказилган аудиторлик текшируви хулосасини тақдим этган. Унга кўра, аризачи томонидан жамиятга киритиши лозим бўлган инвестиция мажбуриятлари тўлиқ бажарилган.

Бошқарманинг Давлат солиқ инспекциясига ёзган хатида инвестор томонидан киритилган инвестиция мажбуриятлари яқунланганлиги, бошқарма баҳолаш ташкилоти томонидан берилган инвестиция мажбуриятлари бажарилиши ҳақидаги ҳисоботни ўрганиб чиқаётганлиги маълум қилинган ва бунга эътироз билдирилмаган.

Сўнгра Бошқарма ва туман ҳокимияти вакиллари иштирокида объектни ҳамда жамиятга киритилиши лозим бўлган инвестиция мажбуриятларини бажарилиши ҳолатларини ўрганиш натижаси бўйича далолатнома расмийлаштирилган. Унда шартнома шартлари тўлиқ бажарилмагани, жумладан, маъмурий бинонинг дераза ромлари қўйилган бўлса-да, таъмирлаш ишлари охиригача яқунланмаганлиги, шлакоблок ишлаб чиқариш ишлари йўлга қўйилмаганлиги, ишлаб чиқариш асбоб-ускуналари жамиятга киритилмаганлиги кўрсатилган. Шунга кўра, Бошқарманинг буйруғи билан олди-сотди шартномаси бекор қилинган.

Бирок, тақдим этилган далиллардан кўринишича, инвестор томонидан шартномада белгиланган барча инвестиция мажбуриятлари тўлиқ бажарилган ва бу ҳолат келтириб ўтилган аудит хулосаси ва баҳолаш ташкилотининг ҳисоботи билан тасдиқланади.

Бундан ташқари, даъвогар томонидан мулклар ОАЖ балансига қабул қилинмаганлиги ҳолатлари ҳам баргараф этилган ва барча техника ва асбоб-ускуналар ОАЖ балансига қабул қилинган. Бу ҳолат ОАЖнинг йиллик ҳисоботида ҳам акс эттирилган.

Судлов ҳайъати ишда тўпланган далилларни текшириб, биринчи инстанция



суди томонидан низоли объект жойига чиқиб кўрилганда аниқланган ҳолатларга ҳуқуқий баҳо бериб, даъво ни қаноатлантириш ҳақида тўғри тўхтамга келинган деб баҳолаган.

Лекин, биринчи инстанция суди Бошқармадан давлат божи ундириб хатоликка йўл қўйган. Чунки, Бошқарма Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 330-моддаси 19-бандига асосан давлат божини тўлашдан озод қилинган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Иқтисодий судлар томонидан давлат божи тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида» 2008 йил 18 апрелдаги 180-сонли қарори 25-бандида берилган тушунтиришларга мувофиқ даъво аризаси (ариза) берилганда иқтисодий судларда давлат божини тўлашдан давлат органлари, тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи юридик ва жисмоний шахслар, шунингдек СКнинг 330-моддасида назарда тутилган бошқа ташкилотлар озод қилиниши, давлат божи тўлашдан озод этилган давлат органлари иқтисодий судларига суд ҳужжатлари устидан апелляция, кассация ва назорат шикоятлари билан мурожаат қилганда ҳам улар давлат божи тўлашдан озод қилиниши, ушбу қоида улар суд процессида жавобгар сифатида иштирок этган ҳолларга ҳам татбиқ этилиши қайд этилган.

Қайд этилганларга қўра, судлов ҳайъати иш юзасидан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорининг Бошқармадан республика бюджетига давлат божи ундириш қисмини ва апелляция инстанцияси судининг қарорини бекор қилиш, ҳал қилув қарорининг қолган қисмини ўзгаришсиз қолдириш тўғрисида қарор қабул қилган.

10-1310/7342-сонли иш

\* \* \*

**9. Ҳар йил учун белгиланган бозорлар ва савдо комплексларининг маъмурияти томонидан ундириб олинадиган бир марталик йиғимлар, изжара тўлови ва кўрсатиладиган хизматлар қийматининг минимал миқдорларига мувофиқ, бозорлар ва савдо комплекслари ҳудудидаги бино, иншоот ва қурилмалар мулкдорларидан бозорлар ва савдо комплекслари инфратузилмадан фойдаланганлик учун ундириладиган тўлов кадастр ҳужжатларида кўрсатилган эгалланган ер майдонидан келиб чиқиб ундирилади. Бозор ва хусусий корхона ўртасида шартнома тузилмаганлиги хусусий корхонани бозор инфратузилмасидан фойдаланганлик учун тўловларни тўлашдан озод қилмайди.**

«Дехқон бозори» акциядорлик жамияти (бундан буён матнда даъвогар деб юритилади) судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, хусусий корхонадан (бундан буён матнда жавобгар деб юритилади) 46,1 миллион сўм инфратузилма тўловини ундиришни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво қаноатлантирилган.

Иш апелляция тартибида кўрилмаган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Иш ҳужжатларига кўра, жавобгарга тегишли жами 255 кв.м майдон даъвогарга тегишли ҳудудда жойлашган.

Ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри давлат корхонасининг даъвогарга тақдим этган маълумотномасида жавобгарнинг ушбу савдо дўконлари даъвогарга тегишли ҳудудда жойлашганлиги кўрсатилган.

Даъвогарнинг маълумотига кўра, бозор инфратузилмасидан фойдаланганлик юзасидан жавобгарга у эгаллаган жами 255 кв.м майдондаги савдо дўкони учун 2014-2017 йиллар давомида ҳисобланган тўловлардан 2017 йил 1 апрель ҳолатига даъвогар олдида инфратузилма тўловидан қарзи 46,1 миллион сўмни ташкил этган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Деҳқон бозорлари ва савдо комплекслари фаолиятини ташкил қилишни янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида» 2010 йил 26 апрелдаги ПҚ-1326-сонли Қарори 4-бандига кўра, бозорлар ва савдо комплексларининг маъмурияти томонидан ундириб олинган бир марталик йиғимлар, ижара тўлови ва кўрсатиладиган хизматлар қиймати минимал миқдорлари Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси томонидан ҳар йили белгиланади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2011 йил 27 январда 2185-сон билан рўйхатга олинган «Бозорлар, савдо комплекслари ва уларнинг филиалларида бир марталик йиғимлар, ижара тўловлари ҳамда кўрсатилган хизматлар учун тўловларнинг ўз вақтида ва тўлиқ ундирилишини ташкил этиш ва назорат қилиш тартиби тўғрисида»ги Низомнинг 3-бандига кўра, бозорлар, савдо комплекслари ва уларнинг филиалларида бир марталик йиғимлар, ижара тўловлари ҳамда кўрсатилган хизматлар учун тўловлар Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари томонидан белгиланган ставкалар ва таърифлар бўйича ҳудудий молия ва солиқ органлари билан келишилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Давлат солиқ қўмитаси томонидан ҳар йили белгиланадиган минимал миқдорлардан паст бўлмаган миқдорда ундирилади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинган (2014 йил 26 декабрда 2643-сон билан, 2016 йил 14 январда 2751-сон билан, 2017 йил 20 январда 2854-сон билан рўйхатга олинган) ҳар йил учун белгиланган бозорлар ва савдо комплексларининг маъмурияти томонидан ундириб олинган бир марталик йиғимлар, ижара тўлови ва кўрсатиладиган хизматлар қийматининг минимал миқдорларига берилган тушунтиришга кўра, бозорлар ва савдо комплекслари ҳудудидаги бино, иншоот ва қурилмалар мулкдорлари-

дан бозорлар ва савдо комплекслари инфратузилмадан фойдаланганлик учун ундириладиган тўлов кадастр ҳужжатларида кўрсатилган эгалланган ер майдонидан келиб чиқиб ундирилади.

Бозор инфратузилмаси учун тўланиши белгиланган тўловларнинг жорий этилиши, бозорлар ва савдо комплексларини умумий фойдаланишида бўлган объектларини таъмирлаш ва реконструкция қилиш харажатларини қоплашга қаратилган бўлиб, бозор ҳудудида жойлашган бино иншоотга эга мулкдорлар муайян бозор инфратузилмадан фойдаланиши ҳамда бу фойдаланишнинг алоҳида мулкдор бўйича ҳисобини олиб боришнинг мақбул механизми йўқлиги муносабати билан тўловлар бинонинг эгалланган ер майдонидан келиб чиқиб белгиланган.

Шунга асосан, Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан ҳар йиллик тўловларнинг минимал миқдорлари белгилаб келинган. Ушбу белгиланган тўловларнинг минимал миқдорлари ўз навбатида халқ депутатлари кенгашининг қарорлари билан тасдиқланган.

Бироқ, судлар томонидан жавобгардан у эгаллаган жами 255 кв.м майдондан ҳисобланган инфратузилма тўлови ундирилиб, хатоликка йўл қўйилган.

Жавобгарга тегишли кадастр ҳужжатлари ва Ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри давлат корхонасининг маълумотига кўра, жавобгарнинг кадастр ҳужжатларига мувофиқ жавобгарнинг даъвогарга тегишли ҳудудда жойлашган савдо дўконларининг жами ер майдони 255 кв.м эмас, балки 128 кв.метрни ташкил этган.

Жавобгар даъвогарнинг ҳудудида жойлашган бино-иншоотнинг мулкдори ҳисобланади ва ундан қайд этилган Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинган Давлат солиқ қўмитаси ва Молия вазирлиги томонидан ҳар йиллик тўловларнинг минимал миқдорлари талаби бўйича тўловлар кадастр ҳужжатларида кўрсатилган ҳақиқатда эгалланган ер майдони ҳажмидан келиб чиқиб ундирилиши лозим.

Бозор инфратузилмасидан фойдаланганлик юзасидан жавобгардан у эгаллаган жами 128 кв.м майдондаги савдо дўкони учун 2014-2017 йилларда жами 23,1 млн. сўмлик тўловлар ундирилиши керак.

Даъвогар ва жавобгар ўртасида шартнома тузилмаганлиги жавобгарни инфратузилма тўлови тўлашдан озод қилмайди ва шу сабабли тўлов ҳокимлик қарорларида белгиланган минимал миқдордан келиб чиқиб ҳисобланади. Ҳокимликнинг ҳар йил учун ставка ва тарифларни белгилаш юзасидан қабул қилган қарорлари бўйича ўша давр учун ҳисобланган тўловлар ундирилган.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 302-моддаси биринчи қисмига асосан иш учун аҳамиятли ҳолатларнинг тўлиқ аниқланмаганлиги, суд аниқланган деб ҳисоблаган, иш учун аҳамиятли бўлган ҳолатларнинг исботланмаганлиги, ҳал қилув қарорида баён қилинган хулосаларнинг иш ҳолатларига

мувофиқ эмаслиги, моддий ва (ёки) процессуал ҳуқуқ нормаларининг бузилганлиги ёхуд нотўғри қўлланилганлиги биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарорини ўзгартириш ёки бекор қилиш учун асос бўлади.

Судлов хайъати қайд этилганларни эътиборга олиб, назорат шикоятини қисман қаноатлантириш, суд қарорларини ўзгартириб, жавобгардан даъвогар фойдасига 46,1 миллион сўм инфратузилма тўлови ундириш қисмини 23,1 миллион сўмга, жавобгардан давлат божи ундириш қисмини ўзгартириш, даъвонинг қолган қисмини қаноатлантиришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилган.

10-1704/17133-сонли иш

\* \* \*

*10. Қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қурилиш мақсадлари учун ажратилмаган ер участкаларида, шунингдек иморат қуриш учун зарур рухсатнома олмасдан ёки архитектура ва қурилиш нормалари ҳамда қоидаларини жиддий бузган ҳолда қурилган уй-жой, бошқа бино, иншоот ёки ўзга кўчмас мулк ўзбошимчалик билан қурилган иморат ҳисобланади. Иморат қурилган ер участкасининг мулкдори бўлган, унга умрбод мерос сифатида эгалик қилаётган, доимий эгалик қилаётган ва фойдаланаётган шахсининг ҳам ўзбошимчалик билан қурилган иморатга нисбатан мулк ҳуқуқи суд томонидан эътироф этилиши мумкин. Ўзбошимчалик билан қурилган иморатнинг сақлаб қолиниши бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан қўриқланадиган манфаатлари бузилишига сабаб бўлса ёхуд фуқароларнинг ҳаёти ва соғлигига хавф туғдирса, ўзбошимчалик билан қурилган иморатга нисбатан мулк ҳуқуқи эътироф этилиши мумкин эмас.*

Даъвогар масъулияти чекланган жамият (бундан буён матнда МЧЖ деб юритилади) туман ҳокимиятига нисбатан судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, умумий майдони 1 739,65 кв.м бўлган ўзбошимчалик билан қурилган ишлаб чиқариш цехи ва бошқа бино-иншоотларига эгалик ҳуқуқини расмийлаштириш мажбуриятини юклашни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво талаблари қаноатлантирилиб, МЧЖ томонидан қурилган биноларга туман ҳокимлиги томонидан эгалик ҳуқуқи белгиланган ҳамда Ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри хизмати туман бўлими зиммасига ҳал қилув қарори қонуний кучга киргач мазкур биноларни давлат рўйхатидан ўтказиш мажбурияти юклатилган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан ҳал қилув қарори бекор қилиниб, даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисида янги қарор қабул қилинган. Бино-иншоотларга нисбатан МЧЖга мулк ҳуқуқи белгиланиб, туман ҳокимлиги зиммасига қарор қонуний кучга киргач 30 кунлик муддат ичида мазкур бино-иншоотларни МЧЖ номига расмийлаштириш мажбурияти юклатилган.

Назорат протестида судлар томонидан моддий ҳуқуқ нормалари бузилганлиги, биринчи ва кассация инстанцияси судлари томонидан далилларга етарлича ҳуқуқий баҳо берилмаганлиги ҳақида важлар келтирилиб, суд қарорларини бекор қилиш ва даъво талабларини қаноатлантиришни рад этиш ҳақида янги қарор қабул қилиш сўралган.

Судлов ҳайъати қуйидаги асосларга кўра, МЧЖ вакилининг илтимосномасини қаноатлантиришни рад этиш, суд қарорларини бекор қилиб, даъво талабларини қаноатлантиришни рад этиш ҳақида янги қарор қабул қилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида» 2007 йил 15 июндаги 161-сонли қарори 3-бандида қарор қачонки, унда иш учун аҳамиятли барча ҳолатлар баён этилган ва тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳақидаги хулосаларини тасдиқловчи далиллар келтирилган бўлса, асослантилган ҳисобланиши, қарор иш ҳолатлари ҳақидаги тахминларга асосланган бўлиши мумкин эмаслиги ва у далилларга унинг дахлдорлиги ва йўл қўйилиши, ишончлилиги ва етарлилик ҳақидаги Иқтисодий процессуал кодексининг 69-75-моддалари талабларини инобатга олган ҳолда асослантилган бўлиши кераклиги ҳақида тушунтириш берилган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 164-моддасида мулк ҳуқуқи шахснинг ўзига қарашли мол-мулкка ўз хоҳиши билан ва ўз манфаатларини кўзлаб эғалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш, шунингдек ўзининг мулк ҳуқуқини, ким томонидан бўлмасин, ҳар қандай бузишни бартараф этишни талаб қилиш ҳуқуқидан иборатлиги белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 212-моддаси биринчи ва бешинчи қисмларига асосан қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қурилиш мақсадлари учун ажратилмаган ер участкаларида, шунингдек иморат қуриш учун зарур рухсатнома олмасдан ёки архитектура ва қурилиш нормалари ҳамда қоидаларини жиддий бузган ҳолда қурилган уй-жой, бошқа бино, иншоот ёки ўзга кўчмас мулк ўзбошимчалик билан қурилган иморат ҳисобланади, иморат қурилган ер участкасининг мулкдори бўлган, унга умрбод мерос сифатида эғалик қилаётган, доимий эғалик қилаётган ва фойдаланаётган шахснинг ҳам ўзбошимчалик билан қурилган иморатга нисбатан мулк ҳуқуқи суд томонидан эътироф этилиши мумкин.

Мазкур модданинг олтинчи қисмига кўра, башарти, ўзбошимчалик билан қурилган иморатнинг сақлаб қолиниши бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатлари бузилишига сабаб бўлса, ёхуд фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига хавф туғдирса, юқорида кўрсатилган шахсларнинг ўзбошимчалик билан қурилган иморатга нисбатан мулк ҳуқуқи эътироф этилиши мумкин эмас.

Биринчи ва кассация инстанцияси судлари томонидан даъво талабларини қаноатлантиришда мазкур моддалар талабларига риоя қилинмаган, даъво ариза-

сида МЧЖнинг талабларга ҳуқуқий баҳо берилмаган.

Хусусан, даъво аризасида МЧЖ қурилган бино-иншоотларига эгалик ҳуқуқини бериш ва жавобгар зиммасига умумий майдони 1 739,65 кв.м бўлган ер майдонида қурилган иморатларга эгалик ҳуқуқини расмийлаштириш мажбуриятини юклашни сўраган бўлса-да, биринчи инстанция суди томонидан қурилган биноларга туман ҳокимлиги томонидан эгалик ҳуқуқини белгилаш ҳамда Ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри хизмати туман бўлими зиммасига ҳал қилув қарори қонуний кучга киргач, мазкур биноларни давлат рўйхатидан ўтказиш мажбурияти юклатилган.

Кассация инстанцияси суди томонидан эса, даъво талабидан четга чиққан ҳолда бино-иншоотларга нисбатан МЧЖга мулк ҳуқуқи белгиланиб, туман ҳокимлиги зиммасига қарор қонуний кучга киргач 30 кунлик муддат ичида мазкур бино-иншоотларни МЧЖ номига расмийлаштириш мажбурияти юклатилган.

Бундан кўринадики, судлар даъво аризасида сўралган талаблардан четга чиқиб, даъво талабларини қаноатлантириш тўғрисида қонунга зид қарорлар қабул қилишган.

Мазкур ҳолатда Фуқаролик кодексининг 164-моддаси талабларига кўра, мулк ҳуқуқи уч элементдан, яъни мулкка эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этишдан иборат бўлиб, уларнинг барчаси мавжуд бўлгандагина мулк ҳуқуқи вужудга келишига судлар томонидан аҳамият берилмаган.

Қолбуки, Фуқаролик кодексининг 164-моддаси талабидан келиб чиқиб, даъво аризасида МЧЖнинг тасарруф этиш ҳуқуқисиз эгалигида ва фойдаланишида бўлган ноқонуний қурилмаларга эгалик ҳуқуқини бериш ва эгалик ҳуқуқини расмийлаштириш мажбуриятини юклаш сўралганлиги сабабли ҳам мазкур талабларни қаноатлантириш рад этилиши лозим эди.

Шу билан бирга, МЧЖ томонидан иккита номулкий талаб билан судга муурожаат қилинган бўлса-да, фақатгина битта талаб бўйича давлат божи суммаси тўланганлигига судлар томонидан аҳамият берилмаган. Бунда, ишни биринчи инстанция судида кўриш билан боғлиқ битта талаб бўйича давлат божи ундирилмаган бўлса, ишни кассация инстанцияси судида кўриш билан боғлиқ давлат божи суммаси умуман ундирилмаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида» 2007 йил 15 июндаги 161-сонли қарори 1-бандида суд томонидан қабул қилинган қарор моддий ва процессуал ҳуқуқ нормалари билан тўлиқ мос келиши, иш ҳужжатлари ва суд аниқлаган ҳолатларга мувофиқ бўлиши кераклиги, қайд этилган талабларга риоя этмаслик Иқтисодий процессуал кодексининг 279, 302 ва 322-моддаларига мувофиқ қарорнинг бекор қилиниши ёки ўзгартирилиши учун асос бўлиши мумкинлиги, суд томонидан Иқтисодий процессуал кодексининг 177-моддасида назарда тутилган барча масалаларни ҳал этмайдиган, юзаки, асослантилмаган қарорларнинг қабул қилиниши мумкин эмаслиги ҳақида тушунтириш берилган.

Иқтисодий процессуал кодексининг 322-моддаси биринчи қисмига мувофиқ суд ҳужжатининг ноқонунийлиги ёки асоссизлиги ҳал қилув қарорини, қарорни назорат тартибида ўзгартириш ёки бекор қилиш учун асос бўлади.

11-1707/2682-сонли иш

\* \* \*

***11. Битимларнинг ҳақиқий эмаслигини исботлаш мажбурияти даъвогар зиммасига юклатилади. Битимни ҳақиқий эмас, деб топиш ҳақидаги талаб судда исбот қилингандагина қаноатлантирилади.***

Акциядорлик жамияти акциядори фуқаро «Д» (бундай буён матнда даъвогар деб юритилади) судга мурожаат қилиб, жавобгар — фуқаро «М» (бундан буён матнда жавобгар деб юритилади), қўшимча жавобгарлар — депозитарий МЧЖ ҳамда Суд ижрочилари бўлимига нисбатан даъво аризаси билан мурожаат қилиб, даъвогар ва жавобгар ўртасида қимматли қоғозларни сотиш юзасидан тузилган ва депозитарийда расмийлаштирилган олди-сотди шартномасини ҳақиқий эмас, деб топишни сўраган.

Даъвогар даъво аризасида жавобгар томонидан унга тазйиқ ўтказилиб, алдов йўли билан шартнома тузишга эришганлиги, акциялар учун тўлов амалга оширилмаганлигини билдирган.

Иш ҳужжатларидан маълум бўлишича, даъвогар (сотувчи) ва жавобгар (сотиб олувчи) ўртасида қимматли қоғозларнинг олди-сотдиси бўйича шартнома тузилган. Ушбу шартнома депозитарийда рўйхатга олинган.

Мазкур шартномага кўра сотувчи, жамиятнинг ўзига мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган 16 дона, номинал қиймати 1000 сўмдан бўлган 16000 сўмлик акцияларни сотиш, сотиб олувчи 5 кунлик муддатда сотувчи билан ҳисоб-китоб қилиш мажбуриятини олган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан даъво аризаси тўлиқ қаноатлантирилган, шартнома ҳақиқий эмас деб топилган.

Сўнг ҳал қилув қароридан норози бўлган жавобгар Олий судга назорат тартибида шикоят билан мурожаат қилиб, биринчи инстанция суди томонидан даъво асоссиз равишда қаноатлантирилганлигини баён қилган ва ҳал қилув қарорини бекор қилишни сўраган.

Иш муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган даъвогар вакили суд мажлисига келмаган, иш юзасидан тушунтиришлар бермаган.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 123-моддаси биринчи қисмига кўра, алдаш, зўрлик, қўрқитиш, бир тараф вакилининг иккинчи тараф билан ёмон ниятда келишиши таъсирида тузилган битим, шунингдек фуқаро оғир ҳолатлар юз

бериши туфайли ўзи учун ўта ноқулай шартлар билан тузишга мажбур бўлган, иккинчи тараф эса бундан фойдаланиб қолган битим (асоратли битим) жабрланувчининг даъвоси бўйича суд томонидан ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳўжалик суди Пленумининг «Иқтисодий судлар томонидан битимларни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатлари нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида» 2014 йил 28 ноябрдаги 269-сонли қарори 14.1-бандида қайд этилишича, алдаш деганда, бошқа шахсга ёлғон маълумотлар тақдим этиш, шунингдек битимни тузишга таъсир этувчи фактлар ҳақида сукут сақлаш йўли билан қасддан чалғитиш тушунилади, 14.3-бандига кўра, кўрқитиш таъсирида тузилган битимни ҳақиқий эмас деб топиш учун битим тузишга мажбурлаш мақсадида шахс (унинг яқин қариндоши ёки яқин шахси)га руҳий таъсир кўрсатиш факти мавжуд бўлиши керак.

Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Юқорида кўрсатилган Пленум қарорининг 30-бандида битимларни ҳақиқий эмаслигини исботлаш мажбурияти даъвогар зиммасига юклатилиши ҳақида тушунтириш берилган.

Аmmo, судлов ҳайъати томонидан иш ҳужжатларида даъвогар шартномани алдаш ёки кўрқитиш таъсирида тузилганлигини исботловчи далиллар мавжуд эмаслиги аниқланган.

Бундан ташқари, судлов ҳайъати даъвогарнинг акция учун тўловлар жавобгар томонидан амалга оширилмаганлиги ҳақидаги важи билан ҳам келишмаган.

Чунки, даъвогарнинг турмуш ўртоғи томонидан фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судига тақдим этилган фуқаролар «М» ва «Д» (турмуш ўртоғи)га нисбатан улар ўртасида олди-сотди шартномасининг предмети бўлган 16 дона акциялар биргаликдаги никоҳ даврида орттирилган мулк бўлганлиги, уларни сотишда унинг розилиги олинмаганлиги сабабли шартномани ҳақиқий эмас деб топиш ҳақидаги иш кўрилган бўлиб, суднинг ҳал қилув қарори билан қимматли қоғозни сотишда эрнинг розилигини олиш талаб қилинмаслиги асосига кўра унинг даъвосини қаноатлантириш рад этилган.

Ушбу ҳал қилув қарорида фуқаро «Д»нинг акция эвазига фуқаро «М»дан 600 000 сўм пул олганлигини билдирган кўрсатмаси қайд этилган.

Биринчи инстанция суди томонидан моддий ва процессуал ҳуқуқ нормаларига риоя этилмаган ҳолда асоссиз ҳал қилув қарори қабул қилинган.

Шу сабабли, судлов ҳайъати томонидан ушбу хатолик тузатилиб, ҳал қилув қарорини бекор қилиш ва даъвогарнинг даъво талабини қаноатлантиришни рад этиш ҳақида янги қарор қабул қилинган.

16-1607/3722-сонли иш



## I. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ИШЛАР БЎЙИЧА

*1. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 175-моддаси биринчи қисмида назарда тутилган ҳуқуқбузарликни биринчи марта содир этган тадбиркорлик субъектининг мансабдор шахслари ёки ходимлари ҳуқуқбузарлик аниқланган пайтдан эътиборан ўттиз кунлик муддатда йўл қўйилган қонунбузилишларини ихтиёрий равишда бартараф этган ва (ёки) етказилган моддий зарарнинг ўрнини қоплаган бўлса, маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш тугатилиши лозим.*

Солиқ органи томонидан масъулияти чекланган жамияти раҳбари Р.О. ва бош ҳисобчиси Л.Д. солиқ ҳисоботларини ўз вақтида тақдим этмасдан Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 175-моддаси биринчи қисми талабларини бузганлиги учун маъмурий иш қўзғатилиб, иш материаллари судга юборилган.

Биринчи инстанция судининг қарори билан масъулияти чекланган жамияти раҳбари Р.О. ва бош ҳисобчиси Л.Д.га нисбатан Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 175-моддаси биринчи қисми билан энг кам иш ҳақининг уч баравари – 516 720 сўм миқдорида жарима жазоси тайинланган.

Кассация инстанцияси судининг ҳал қилув қарори билан биринчи инстанция судининг қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Олий суд маъмурий ишлар бўйича судлов ҳайъатининг қарори билан суд қарорлари бекор қилинган ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 271-моддаси 11-бандига асосан иш бўйича иш юритиш тугатилган.

Масъулияти чекланган жамияти раҳбари ва бош ҳисобчисига нисбатан маъмурий иш қўзғатилиб, маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги баённома расмийлаштирилишига туман давлат солиқ инспекцияси камерал бўлими инспектори томонидан масъулияти чекланган жамияти солиқ ҳисоботларини кечиктириб топширганлиги ҳолати аниқланганлиги асос бўлган.

Бироқ, солиқ ҳисоботлари ҳуқуқбузарлик аниқланган пайтдан эътиборан ўттиз кунлик муддат ўтмасдан, шунингдек маъмурий иш материаллари судга тақдим этилгунга қадар тадбиркорлик субъекти мансабдор шахслари томонидан солиқ органига тақдим этилган ва йўл қўйилган қонунбузилишлар ихтиёрий равишда бартараф этилган.

Шу сабабли, судлов ҳайъати суд қарорларини бекор қилиб, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 271-моддаси 11-бандига мувофиқ маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш бўйича иш юритишни тугатишни лозим топган.

\* \* \*

*2. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 133-моддасида назарда тутилган ҳуқуқбузарлик содир этилиши натижасида жабрланувчининг мол-*

*мулкига етказилган зарарнинг қиймати юзасидан тарафлар ўртасида низо вужудга келса, маъмурий суд ҳуқуқбузарликнинг бу қисми бўйича тегишли қарор қабул қилмасдан, балки манфаатдор шахсларга ҳуқуқбузарлик натижасида етказилган моддий зарарни ундириш тўғрисида фуқаролик ишлари бўйича судга мурожаат қилиш ҳуқуқини тушунтириши лозим.*

Фуқаро Р.Д. 2018 йил 2 март куни соат 16:10 да ишончнома асосида бошқарувидаги фуқаро Ш.М.га тегишли «Ласетти» русумли давлат рақами 01 X 456 BA автомашинани Учтепа туманидаги Фарход кўчаси бўйлаб Лутфий кўчаси томонга бошқариб кетаётганида, «Йўл ҳаракати қоидалари»нинг 64-банди талабларини бузган. Яъни, фуқаро Р.Д. йўлни чап қарама-қарши йўналишига чиқиб кетиб, қарама-қарши йўналишдан ҳаракатланиб келаётган ҳайдовчи С.Л.нинг ишончнома асосида бошқарувида бўлган Д.Л.га тегишли «Нексия» русумли давлат рақами 01 F 896 KA автомашина билан тўқнашув содир этган.

Баҳолаш хулосасига кўра, «Нексия» русумли давлат рақами 01 F 896 KA автомашинага 8 600 000 сўм миқдорида зарар етказилган ва 220 000 сўм баҳолаш учун тўлов амалга оширилган.

Биринчи инстанция судининг қарори билан фуқаро Р.Д. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 133-моддасига асосан айбли деб топилиб, унга нисбатан энг кам иш ҳақининг уч баравари миқдорида – 516 720 сўм жарима солинган ва фуқаро Р.Д.дан жабрланувчи Д.Л. фойдасига 8 600 000 сўм моддий зарар ундириш белгиланган.

Кассация инстанцияси суди биринчи инстанция суди қарорининг фуқаро Р.Д.га нисбатан энг кам иш ҳақининг уч баравари миқдорида – 516 720 сўм жарима солиш қисми ўзгаришсиз қолдириб, ундирилган моддий зарар миқдорини 13 500 000 сўмга ўзгартирган.

Судлов ҳайъати томонидан биринчи ва кассация инстанцияси судлари қарорларининг фуқаро Р.Д.дан жабрланувчи Д.Л. фойдасига етказилган моддий зарарни ундириш қисми бекор қилинган ва суд қарорларининг қолган қисми ўзгаришсиз қолдирилган. Шунингдек, манфаатдор шахсга етказилган зарарни ундириш масаласи бўйича фуқаролик ишлари бўйича судга даъво аризаси билан мурожаат қилиши лозимлиги тушунтирилган.

Бунда судлов ҳайъати жабрланувчи Д.Л.га етказилган зарарнинг миқдорини аниқлашда тарафлар ўртасида низонинг мавжудлигига ва зарар фуқарога етказилганлигига асосланган.

## **II. МАЪМУРИЙ ВА БОШҚА ОММАВИЙ ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДАН КЕЛИБ ЧИҚҚАН НИЗОЛАРГА ОИД ИШЛАР БЎЙИЧА**

**3. Биринчи инстанция суди ишда иштирок этишга жалб қилинмаган шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилган,**

**арз қилинган талаб бўйича эса, ҳал қилув қарори қабул қилмаган бўлса-да, апелляция инстанцияси суди томонидан ишни кўришда бу ҳолатларга эътибор берилмаган бўлса, назорат инстанцияси суди биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг суд ҳужжатларини бекор қилиб, ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборишга ҳақли.**

Фуқаро Р.О. шаҳар ҳокимлиги ва фуқаро М.С.га нисбатан маъмурий судга ариза билан мурожаат қилиб, ҳокимлик зиммасига «Мустақиллик» боғдорчилик жамиятининг 0,24 гектар ер майдонида жойлашган 51, 52, 61, 62-сонли дала ҳовлиларга нисбатан мулк ҳуқуқини ҳамда 0,24 гектар ер майдонига мерос қилиб қолдириладиган умрбод эгалик қилиш ҳуқуқини давлат рўйхатидан ўтказиш мажбуриятини юклашни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан арз қилинган талаб қисман қаноатлантирилган. Ҳокимлик зиммасига «Мустақиллик» боғдорчилик жамиятининг 0,24 гектар ер майдонида жойлашган 51, 52, 61, 62-сонли дала ҳовлиларга нисбатан Р.О.нинг эгалик ҳуқуқини белгилаб бериш масаласини муҳокама қилиш мажбурияти юкланган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан биринчи инстанция суди ҳал қилув қарорининг давлат божи ундиришга оид қисми бекор қилинган, ҳокимлик ва М.С.дан 172 240 сўм солидар тартибда, шунингдек М.С.дан қўшимча 86 120 сўм давлат божи ундирилган. Ҳал қилув қарорининг қолган қисми эса, ўзгаришсиз қолдирилган.

Судлов ҳайъатининг қарори билан суд қарорлари бекор қилиниб, иш янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилган.

Судлов ҳайъати бундай хулосага келишда суд инстанциялари томонидан ишда иштирок этишга жалб қилинмаган шахс, яъни «Мустақиллик» боғдорчилик-узумчилик жамиятининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари тўғрисида суд ҳужжатлари қабул қилинганлигига ва иш учун аҳамиятли бўлган ҳолатлар аниқланмаганлигига асосланган.

Жумладан, суд инстанциялари 2011 йил 29 декабрдаги шартномага кўра, «Мустақиллик» боғдорчилик-узумчилик жамиятида жойлашган 51, 52, 61, 62-сонли дала ҳовлилар фуқаро Р.О. томонидан фуқаро М.С.га сотилганлигига ва ушбу кўчмас мулк объектлари ва улар жойлашган ер участкалари шаҳар ер тузиш ва кўчмас мулк кадастри давлат корхонаси томонидан М.С.нинг номига давлат рўйхатидан ўтказилганлигига, ушбу дала ҳовлиларга аъзолик дафтарчаси М.С.га берилганлигига эътибор бермаган.

Биринчи инстанция суди томонидан ишдаги ҳужжатларга ҳуқуқий баҳо берилмасдан, низолашилаётган дала ҳовлилар айнан кимнинг тасарруфида эканлиги, уларнинг ҳақиқий эгаси, мулкдори аслида ким эканлиги аниқланмаган.

Бундан ташқари, биринчи инстанция суди арз қилинган талаблар предметидан четга чиқиб, билдирилган иккинчи талаб бўйича ҳал қилув қарори қабул қилмаган, суднинг ҳал қилув қарорида аризанинг айнан қайси қисмини қаноатлантириш рад

этилганлиги кўрсатилмаган.

Шу сабабли, судлов хайъати Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг (МСИЮТК) 244-моддаси тўртинчи қисми 4 ва 7-бандлари, 263-моддаси 2-бандига асосан, суд қарорларини бекор қилишни ва ишни янгидан кўриш учун биринчи инстанция судига юборишни лозим топган.

\* \* \*

***4. Нотариал идора мансабдор шахсининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги ишлар маъмурий суд судловига тааллуқли бўлганлиги сабабли, бундай ариза билан маъмурий судга мурожаат қилинганда, ариза иш юритишга қабул қилиниб, мазмунан кўриб чиқилади.***

Фуқаро А.С. туман нотариал идорасига нисбатан судга ариза билан мурожаат қилиб, туман 1-сонли нотариал идораси нотариусининг хатти-ҳаракатларини ғайриқонуний деб топишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ажрими билан аризани қабул қилиш рад этилган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан биринчи инстанция судининг ажрими ўзгаришсиз қолдирилган.

Судлов хайъатининг қарори билан биринчи ва кассация инстанцияси судларининг ҳужжатлари бекор қилиниб, иш мазмунан кўриш учун биринчи инстанция судига юборилган.

Биринчи инстанция суди бундай талаб маъмурий суд судловига тааллуқли эмас деб ҳисоблаб, Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 133-моддаси биринчи қисми 1-бандини нотўғри қўллаб, А.С.нинг аризасини қабул қилишни рад этган.

Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 27-моддасига кўра, маъмурий суд нотариал ҳаракатни амалга ошириш, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзишни рўйхатга олиш рад этилганлиги ёки нотариуснинг ёхуд фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи мансабдор шахсининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги ишларни ҳал қилади.

Шу сабабли, судлов хайъати суд ҳужжатларини бекор қилиб, ишни биринчи инстанция судига янгидан кўриш учун юборишни лозим топган.

\* \* \*

***5. Давлат органининг меҳнат муносабатларига боғлиқ ҳужжатини бекор қилиш тўғрисида маъмурий судга ариза билан мурожаат қилинганда, суд низо бўйича иш юритишни меҳнат муносабатлари билан боғлиқ ишлар фуқаролик ишлари бўйича судга тааллуқлилиги ҳамда судларда давлат органи ҳужжатини бекор қилиш эмас, балки ҳақиқий эмас, деб топиш тўғрисидаги низолар кўрилиши ҳақидаги асослар бўйича тугатади.***

2014 йил 15 октябрда фуқаро Л.Н. ўзига бириктирилган «Спарк» русумли дав-

лат рақами 80 456 АВС бўлган хизмат автомашинасида йўл-транспорт ҳодисасини содир этган. Содир этилган йўл-транспорт ҳодисаси юзасидан ўтказилган хизмат текшируви натижалари бўйича чиқарилган хулосага кўра, Л.Н. «Ўзбекистон Республикаси ички ишлар идораларида хизматни ўташ тўғрисида»ги Муваққат Низомнинг 69-моддасига асосан (номуносиб хатти-ҳаракатлар содир этганлиги учун) ички ишлар идоралари хизматидан бўшатилиши белгиланган. Ушбу хулосага асосан, вилоят ИИБнинг 2014 йил 11 ноябрдаги 18-ш/т-сонли фармойиши чиқарилиб, унга кўра, йўл ҳаракати хавфсизлиги бошқармасига бевосита бўйсунувчи бўлинмалар алоҳида йўл-патруль хизмати отряди учинчи сафарбар гуруҳ йўл-патруль хизмати инспектори Л.Н. ишдан бўшатишган.

Л.Н. ИИБнинг 2014 йил 15 октябрдаги хизмат текшируви хулосаси ҳамда вилоят ИИБнинг 2014 йил 11 ноябрдаги 18-ш/т-сонли фармойишидан норози бўлиб, ички ишлар ва прокуратура органларига бир неча маротаба мурожаат қилган. Унинг мурожаатларига мазкур органлар томонидан рад жавоби берилган.

Шу сабабли, Л.Н. ИИБ ва вилоят ИИБга нисбатан маъмурий судга ариза билан мурожаат қилиб, ИИБнинг 2014 йил 15 октябрдаги хизмат текшируви хулосаси ҳамда вилоят ИИБнинг 2014 йил 11 ноябрдаги 18-ш/т-сонли фармойиши ғайриқонуний чиқарилганлиги сабабли уларни бекор қилишни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан аризани қаноатлантириш рад этилган.

Апелляция инстанцияси судининг қарори билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Судлов ҳайъатининг қарори билан биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг ҳужжатлари бекор қилиниб, иш бўйича иш юритиш тугатилган.

Мазкур ҳолатда тарафлар ўртасида вужудга келган низо меҳнат муносабатларидан келиб чиққанлиги учун у маъмурий суд судловига тааллуқли эмас. Ваҳоланки, Фуқаролик процессуал кодексининг 26-моддаси биринчи қисми 1-бандига асосан, фуқаролик ишлари бўйича судга фуқаролик, оила, меҳнат, уй-жой, ер тўғрисидаги ва бошқа муносабатлардан юзага келадиган низолар бўйича ишлар, агар тарафлардан ҳеч бўлмаганда биттаси фуқаро бўлса, бундан қонунда шундай низоларни ҳал қилиш бошқа судларга ёки бошқа органларга топширилдиган ҳоллар мустасно экани кўзда тутилади.

Олий суд Пленумининг «Маъмурий ишларни кўришда биринчи инстанция суди томонидан процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида» 2018 йил 19 майдаги 15-сонли қарори 3-банди учинчи қисмига кўра, агар ариза маъмурий орган бўлмаган корхона, ташкилот, муассаса ҳужжатини ҳақиқий эмас, деб топиш ёки унинг мансабдор шахси ҳаракатини (ҳаракатсизлигини) ғайриқонуний деб топиш тўғрисида берилган ёхуд ариза (шикоят) маъмурий органга нисбатан берилган бўлиб, аммо устидан шикоят берилётган ҳаракат меҳнат муносабатларидан келиб чиққан бўлса, бундай талаблар маъмурий суд судловига тааллуқли эмас.

Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 108-моддаси 1-бандига кўра, суд иш маъмурий судга тааллуқли бўлмаса, иш юритишни туга-тади.

Аммо, судларга давлат органлари ва бошқа органларнинг қонун ҳужжатларига мос келмайдиган ҳамда фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузадиган ҳужжатларини бекор қилиш тўғрисидаги эмас, балки уларни ҳақиқий эмас, деб топиш тўғрисидаги низолар тааллуқлидир.

Шу боис, судлов ҳайъати биринчи ва апелляция инстанцияси судларининг суд ҳужжатларини бекор қилиб, арз қилинган талаблар бўйича иш юритишни туга-тишни лозим топган.

\* \* \*

***6. Аризачи туман ҳокимининг қарорини ҳақиқий эмас, деб топиш тўғрисидаги талаб билан судга мурожаат қилган бўлиб, туман ҳокимининг қарори унинг ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузётганлигини судда исботлаб бера олмаса, суд унинг бу талабини қаноатлантиришни рад этади.***

Туман ҳокимининг 2016 йил 21 апрелдаги 402-сонли қарори билан «Гулшан» маҳалласида жойлашган умумий ер майдони 1120,0 квадрат метр, қурилиш ер ости майдони 290,70 квадрат метр, умумий хоналар сони 11 та 230,20 квадрат метр, яшаш хоналари сони 3 та 60,50 квадрат метрдан иборат турар жойга фуқаро Д.Р.нинг эгалик ҳуқуқи белгиланган.

Туман ҳокимининг ушбу қароридан норози бўлиб, фуқаро Р.А. уни ҳақиқий эмас, деб топишни сўраб маъмурий судга ариза билан мурожаат қилган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан арз қилинган талабни қаноатлантириш рад этилган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Судлов ҳайъати биринчи ва кассация инстанцияси судларининг суд қарорларини ўзгаришсиз қолдиришни лозим топган.

Судлов ҳайъати бундай хулосага келишда туман ҳокимининг 2016 йил 21 апрелдаги 402-сонли қарори қонун ҳужжатларига мувофиқ қабул қилинганлиги, фуқаро Р.А.нинг ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузмаслигига асосланган.

Фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судининг 2014 йил 26 августдаги ҳал қилув қарори билан юқорида қайд этилган турар жой Р.А. томонидан қурилганлигини эътироф этиш ва ушбу турар жойга унинг эгалигини белгилаш тўғрисида қабул қилинган Сардоба тумани, «Мустақиллик» қишлоқ фуқаролар йиғинининг 2013 йил 22 августдаги қарори ва туман ҳокимининг 2013 йил 23 ноябрдаги 456-сонли қарори ҳақиқий эмас, деб топилган, шунингдек Р.А.нинг Д.Р.

ва бошқаларни ушбу турар жойдан мажбурий тартибда кўчириш тўғрисидаги талабини қаноатлантириш рад этилган.

2015 йил 24 февралда фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судининг ҳал қилув қарори қабул қилинган. Мазкур ҳал қилув қароридан аниқланишича, Р.А. низоли турар жойда 1984 йилдан 1993 йилгача, яъни турмушга чиқиб, Туркманистон Республикасига доимий яшаш учун кетгунига қадар яшаб келган. У 1997 йилда Ўзбекистон Республикасига қайтиб, яна шу турар жойда 2012 йил 16 сентябргача яшаб келган. Акаси Д.Р. билан ўзаро жанжаллашиб қолгач, у уйдан чиқиб кетган. Шу боис, ушбу суднинг ҳал қилув қарори билан фуқаро Р.А.нинг аризаси қаноатлантирилиб, у турар жойга киритилиб, турар жойнинг 5,65х3,70 квадрат метрдан иборат яшаш хонаси, даҳлиз, ошхона, зал, гараж, ҳожатхона ва боғ қисмидан умумий фойдаланиш тартиби белгиланган, холос.

Р.А.нинг ушбу турар-жой мулкдори эканлигини тасдиқловчи биронта далил мавжуд эмас.

Р.А. томонидан туман ҳокимининг 2016 йил 21 апрелдаги 402-сонли қарори қонун ҳужжатларига зидлиги, шунингдек Р.А. ва бошқа шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузаётганлиги исботлаб берилмаган.

Ваҳоланки, Фуқаролик кодексининг 12-моддаси биринчи қисмига мувофиқ давлат органининг ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг қонун ҳужжатларига мувофиқ бўлмаган ҳамда фуқароларнинг ёки юридик шахснинг фуқаролик ҳуқуқларини ва қонун билан кўриқланадиган манфаатларини бузди-ган ҳужжати суд томонидан ҳақиқий эмас, деб топиллиши мумкин.

Шу сабабли, судлов ҳайъати қуйи инстанция судларининг суд ҳужжатларини ўзгаришсиз қолдирган.

\* \* \*

***7. Аризачи судга газ ташкилотига нисбатан газ истеъмоли учун асоссиз ҳисобланган қарздорликни олиб ташлаш ва газдан фойдаланувчи абонентни ўзгартириш мажбуриятини юклаш тўғрисидаги талаблар билан мурожаат қилганда, низо фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиққанлиги учун бундай талаблар бўйича иш юритиш тугатилади.***

Фуқаро Д.К. Қарши шаҳар, Мустақиллик кўчаси, 16-уйни фуқаро Р.А.дан 2017 йил 12 ноябрдаги олди-сотди шартномасига асосан сотиб олган ва 2018 йилнинг апрель ойига қадар у ерда яшамаган. Бироқ «Қаршишаҳаргаз» филиали ходимлари томонидан Д.К.га ушбу уй бўйича газдан фойдаланилган деб 860 000 сўм қарздорлик ҳисобланган. Д.К. газ ташкилоти ходимлари томонидан янглиш тарзда унга қарздорлик ҳисобланганлиги ва қарздорликни олиб ташлаш ҳамда ушбу уйни у олди-сотди шартномасига асосан сотиб олганлиги учун газдан фойдаланувчи абонент у ҳисобланиши ва абонент сифатида унинг номи кiritилишини сўраб, филиал бошлиғига мурожаат қилган. Аммо, Д.К.нинг муро-

жаати «Қаршишаҳаргаз» филиали мансабдор шахслари томонидан эътиборсиз қолдирилган.

Шу сабабли, Д.К. «Қаршишаҳаргаз» филиалига нисбатан маъмурий судга ариза билан мурожаат қилиб, филиал зиммасига газ истеъмоли учун асоссиз ҳисобланган 860 000 сўм қарздорликни олиб ташлаш ва қайд этилган уйни олди-сотди шартномасига асосан сотиб олганлиги учун газдан фойдаланувчи абонент у ҳисобланганлиги учун абонент сифатида унинг номини киритиш мажбурияти-ни юклашни сўраган.

Биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори билан арз қилинган талаблар-ни қаноатлантириш рад этилган.

Кассация инстанцияси судининг қарори билан биринчи инстанция судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилган.

Судлов ҳайъатининг қарори билан биринчи ва кассация инстанцияси судлари-нинг ҳужжатлари бекор қилиниб, иш бўйича иш юритиш тугатилган.

Мазкур ҳолатда Д.К.нинг газ ташкилотига газ истеъмоли учун асоссиз ҳисобланган қарздорликни олиб ташлаш ва газдан фойдаланувчи абонентни ўзгартириш мажбуриятини юклаш тўғрисидаги талаблари фуқаролик ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиққан низо бўйича билдирилган талаблар ҳисобланади.

Ваҳоланки, Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 26-моддаси биринчи қисмига асосан, маъмурий судга фуқаролар ва юридик шах-ларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги, маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ишлар тааллуқлидир, бундан Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судига, фуқаролик ишлари бўйича судларга, иқтисодий судларга ва ҳарбий судларга тааллуқли ишлар мустасно.

Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 108-моддаси 1-бандида суд иш маъмурий судга тааллуқли бўлмаса, иш юритишни тугатиши белгиланган.

Шу сабабли, судлов ҳайъати биринчи ва кассация инстанцияси судларининг ҳужжатларини бекор қилиб, иш бўйича иш юритишни тугатишни лозим топган.